

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Ex. C

Socialpol.

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

BILAGA XIX

INDUSTRI OCH HANDEL

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER

1910

[100657]

Dr. 73
534

Ex. C

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

BILAGA XIX

INDUSTRI OCH HANDEL

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1910

[100657]

STENBERG FORTSÄTTNINGEN
TIL
HISTORISKA FÖRHÅLLANDEN
I
SVERIGE
FÖRSTÅS
SOM
EIN
DEL
AF
HISTORISKA FÖRHÅLLANDEN
I
SVERIGE
AF
S. M. STENBERG
UTGIFVEN
AF
BOKFÖRLAGET
NORDSKA FÖRLAGS
BOKFÖRLAGET
NORDSKA FÖRLAGS
BOKFÖRLAGET

UTTALANDEN

RÖRANDE

SVERIGES INDUSTRI, HANDEL OCH SJÖFART

SOM TILL EMIGRATIONSUTREDNINGEN

INKOMMIT

FRÅN

HANDELSKAMRAR, HANDELS- OCH SJÖFARTSNÄMNDER,
FÖRENINGAR SAMT ENSKILDA AFFÄRSMÄN

UTGIFNA AF

EMIGRATIONSUTREDNINGEN

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1910

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning	7.
Cirkulär med begäran om uttalanden	8.

Uttalande af

Doktor Frans Kempe, Stockholm	11.
Svenska Handelskammaren i London	18.
Herr Fred. Löwenadler, London	23.
Disponenten A. Henrik Göransson, Sandviken	28.
Gottlands Handels- och Sjöfartskammare	35.
Sundsvalls Handels- och Sjöfartsnämnd	38.
Landskrona Handelsförening	40.
Landskrona Handels- och Sjöfartsnämnd	41.
Handels- och Sjöfartsnämnden i Halmstad	41.
Stockholms stads Handels- och Sjöfartsnämnd	43.
Direktör Axel Fick, Falun	45.
Stockholms Handelskammare	48.
Sveriges Allmänna Handelsförening	50.
Malmö Handels- och Sjöfartsnämnd	53.
Handelskammaren i Gäfle	57.
Handelskammaren i Göteborg	64.
Helsingborgs Handels- och Sjöfartsnämnd	65.
Smålands och Blekinge Handelskammare	67.
Disponenten E. J. Ljungberg, Falun	73.
Sveriges Allmänna Sjöfartsförening	80.
Jur. studeranden G. Belfrage, Uppsala	85.

Bihang. Ett uttalande i emigrationsfrågan, i november 1906, af G. Sundbärg.

I förordet till Bilaga IV (Utvandringsstatistik) omnämnes, att den i Kungl. brefvet den 30 januari 1907 föreskrifna statistisk-historiska öfversikt, som skall ingå i Emigrationsutredningens underdåniga utlåtande, blifvit fördelad på Bilagorna IV, V och VI (af hvilka den förstnämnda redan föreligger i tryck och den andra är under tryckning), samt att af dessa Bilaga VI skall redogöra för »hufvuddragen af hvad vår officiella statistik meddelar rörande de industriella och kommersiella yrkenas och samfärdselns utveckling under utvandringsperioden (och i någon mån tiden därförut), i sammanhang hvarmed skola återgifvas de uttalanden, som till Emigrationsutredningen inkommit från Handelskamrar och andra institutioner äfvensom enskilda representanter för Sveriges industri, handel och sjöfart samt penningväsende».

En statistisk öfversikt öfver våra industriella och kommersiella näringars utveckling har ock länge i Emigrationsutredningens kansli varit under arbete, men då dess afslutande ännu torde dröja någon tid, har det syntts lämpligare att låta densamma komma det slutliga utlåtandet till godo och sålunda utesluta denna öfversikt ur »Bilaga VI», som nu framlägges. Denna bilaga har härigenom kommit att upptagas ensamt af de ofvan omnämnda uttalandena från Handelskamrarna m. fl., hvilket kanske äfven i och för sig är lämpligare, än om dessa skulle sammanförts med en statistisk utredning.

Till följd häraf har det ock syntts innebära en viss fördel att utbyta numret VI mot numret XIX, hvarigenom vinnes en anslutning till Bilagorna XVII och XVIII, som äfven utgöras af inkomna uttalanden.

Med denna Bilagas utgifvande äro — in extenso eller i urval — publicerade samtliga de serier af uttalanden, som inkommit till Emigrationsutredningen. Angående de redan tidigare utgifna, jfr inledningen till Bilaga XVII.

Uppsala i oktober 1910.

GUSTAV SUNDBÄRG.

I april 1909 utsändes till ett stort antal korporationer inom näringslivet äfvensom till enskilda affärsidkare följande cirkulär:

»Genom nådigt bref den 30 januari 1907 har Kungl. Maj:t uppdragit åt mig att, under inseeende af Chefen för Kungl. Civildepartementet, verkställa en utredning i Emigrationsfrågan äfvensom de förhållanden som kunna anses därmed stå i sammanhang, och har för detta ändamål tillstånd jämväl meddelats mig »att af rikets myndigheter omedelbarligen äska upplysningar, hvilka för utförande af uppdraget kunna anses vara af behovet påkallade».

Med begagnande af detta tillstånd hafva från ett stort antal myndigheter och offentliga korporationer upplysningar begärts och erhållits angående omständigheter som må kunna anses hafva förorsakat eller stå i samband med den genom flera årtionden fortgående, kraftförödande utvandringen från vårt land.

Af korporationer och enskilde, representerande landets *näringslif*, hafva hittills förfrågningar riktats till dem som företräda *jordbruket* och dess binärningar.

Det återstår att med enahanda begäran vända sig till representanterna för Sveriges *industri*, *handel* och *sjöfart* samt *penningväsende*.

Inför den mångfald af spörsmål, som här träda en till mötes, har det syntts föfångt att söka uppställa ett frågeformulär i detalj. Rimligare har det förefallit att vid den begäran om ett uttalande i frågan, som jag härmed har äran tillstålla Eder, på samma gång hemställa, att Ni behagade själf utvälja de synpunkter, som synas Eder böra i främsta rummet komma i betraktande. I samband härmed har det syntts mig icke vara ur vägen att med några ord antyda den uppfattning, till hvilken jag under Emigrationsutredningens arbete för min del *hittills* hunnit. En sakkunnig granskning af denna uppfattning eller dess stödjande och närmare utförande genom nya upplysningar skulle för arbetets fortgång vara af största värde.

För min del har jag härvid utgått från den omständigheten, som synes mig icke vara tvifvel underkastad, att i våra dagar folken, i högre grad än någonsin förr, äro både för sin politiska och sin ekonomiska välfärd tvingande att räkna i främsta med *sin egen styrka*. Under sådana förhållanden måste det för Sverige vara en allvarlig sak, att vårt folk sedan snart en mansålder tillbaka tillväxer långsammare i antal än hvarje annat folk i vår världsdel, — om vi endast undantaga de romanska nationerna, hvilkas betydelse ju också allmänt erkännes vara i tillbakagående.

Genom mångåriga undersökningar i ämnet har jag för min del kommit till den uppfattningen, att *jordbruket* — i ett land med gammal odling, såsom Sverige, — icke längre eger den *expansionsmöjlighet*, som medgifver en normal tillväxt af vårt folks numeriska storlek. Väl kan genom en utsträckt egnahemsrörelse m. m., möjlighet beredas för *någon* ökning äfven af den af jordbruk lefvande befolkningen — i stället för att den nu under

årtionden nästan ständigt gått tillbaka i antal. Men om man besinnar att en folkökning, relativt lika stor som den i Tyskland för närvarande rådande, innebär att Sveriges innebyggareantal skulle för hvarje år växa med omkring 80,000 människor, så torde också med detsamma stå klart för en hvar, att något sådant ej kan annat än i högst ringa mån byggas på landtbruket såsom grundval. Skall Sveriges folkökning verkligen kunna återigen uppdrivas därhän, att vi — såsom förr var händelsen — kunna hålla jämna steg med våra grannfolk, då synes åtminstone för mig oemotsägligt, att detta kan vinnas endast genom en utveckling af våra *industriella* näringsgrenar och skapandet af en *fördelaktig afsättning* af vårt lands produkter, — såväl på den inhemska som den utländska marknaden.

Utan att på något sätt vilja förneka betydelsen af *handverkets* och *den mindre industriens* utveckling, såväl i ekonomiskt som andra hänseenden, synas mig att man härvid måste fasthålla att, för det mål som här ofvan omnämnts, kräfvcs i första rummet en tidsenlig utveckling af vår *storindustri*. Det hjälper icke att vi — såsom hittills — i en eller annan bransch tillverka varor af — låt vara högsta kvalitet, hvilka finna någon afsättning äfven utomlands, men en afsättning som är *begränsad* redan af det enkla skäl, att *behöfet* af dylika kvalitetsprodukter är så ringa. Skall vårt folks sunda och normala *tillväxt* byggas på industrien, då finnes intet val: vi måste äfven vi hinna fram till *massproduktionen*.

Och *förutsättningarna* för en dylik utveckling i vårt land äro goda, — det erkännes af alla. Vi hafva de yppersta råämnen af många slag och i riklig mängd; vi hafva väldiga naturkrafter i våra vattenfall; och vårt folk är genom hela sin läggning skapat för att blifva ett framstående industrifolk. Hvar ligga då hindren, som förklara, att så litet af alla dessa möjligheter hittills kunnat förverkligas?

Låt oss taga ett par exempel, som belysa förhållandena sådana som de nu äro.

Vi hafva ett fabriks-sambälle som heter *Eskilstuna*. Det tillverkar varor, som i sitt slag äro de yppersta i världen, men det sammanlagda tillverkningsvärdet hinner till — ett par tiotal millioner kronor om året. Och staden själf har 30,000 inneväpnare. Låge Eskilstuna i England, skulle det vara ett sambälle som gåfve upphälle åt en half million människor. Dess större fabriker skulle sysselsätta tusentals arbetare hvardera, och deras alster skulle försäljas öfver hela världen.

Man erinrar sig en händelse som tilldrog sig för några år sedan, — för öfrigt: *icke* i Eskilstuna. En svensk fabrikant hade lyckats göra sin tillverkning uppmärksam på världsmarknaden och mottog en omfattande beställning från utlandet. Hans svar blef: »min verkstad är icke anlagd för produktion i en dylik skala, och jag önskar ej omlägga den i den riktningen.»

Låt oss anföra ännu ett exempel. Vi hafva i vårt land ett sambälle, *Sundsvall*, som hör till de största trävaruhandelsplatser på jorden. Sundsvall har — vidast räknadt — 30,000 innebyggare. Hos ett i ekonomiskt hänseende högt utveckladt folk skulle dessa båda fakta ej kunna existera vid sidan af hvarandra: de skulle innebära en motsägelse. En ort, som i något hänseende hörde till de främsta i världen, skulle ej *kunna* rymma endast något tiotusental människor. I en stad med en så storartad råämnesexport skulle af sig själf uppträda en mängd förädlingsindustrier, — till en början inom samma bransch, sedan, när kapital samlats, äfven i andra riktingar. Och då en utvecklad förädlingsindustri sysselsätter långt flera arbetare än en råämnesexport, skulle samhället snart hafva mångdubblat sin folkmängd. Då skulle i sin ordning krävas också en väldig tillförsel af lifsmedel och en stor

tillverkning på stället af alla sorters förnödenheter i öfrigt: handel och samfärdsel, handverk och mindre industrier, likaväl som de större, skulle blomstra upp. Med ett ord: ett samhälle, som verkligen i ett hänseende höjt sig till *världsran*, skulle utan vidare nå också *storleken* af en världsstad.

Intet af allt detta har inträffat vid Sundsvall. Ingen förädlingsindustri har växt upp där, och ingen storstadsbefolkning har samlat sig dit. I årtionden har staden fortsatt med sin *enda* näringsgren: att exportera sin råvara. Och då af rent fysiska skäl den årliga kvantiteten af denna vara ej längre kan uppdrivas i större mängder än som redan skett, så har exporten till sist stagnerat. Och därmed har stagnerat också — Sundsvall själf.

Kunna i viss mån naturliga hinder anföras såsom förklaringsgrunder till de förhållanden, som här framhållits, så gäller å andra sidan, att i våra dagar den duglige affärsmannens förmåga alltjämt växer att göra sig till herre öfver sitt arbetes yttre förutsättningar.

Hvilka äro då orsakerna till att hos oss på det ekonomiska området allt blir litet och smått, — att allt så snart stannar i växten? Det kan ej vara *ensamt* den orsaken, att vi äro ett *litet* folk. Danmarks folk når ej till hälften af vårt i numerär; och dock har Danmark skapat en export af *förädlade* varor, som i värde öfverstiger vår export af *råämnen*, — och en transoceanisk *sjöfart*, som vi ej kunna nå kanske på årtionden.

Det måste då finnas särskilda förklaringsgrunder till, att Sveriges ekonomiska utveckling är så svag och långsam, att den ej kan uppbära en folkökning, som bland andra nationer i våra dagar betraktas såsom den normala. Att finna dessa förklaringsgrunder synes mig vara emigrationsfrågans största problem, åtminstone från synpunkten af hvad som möjligen kan göras för utvandringens framtida hejdande.

För ett par år sedan har jag något utförligare behandlat dessa och näriggande spörsmål i en broschyr om »Emigrationen». För att ej här blifva för vidlyftig tillåter jag mig bilägga sagda broschyr, med anhållan att den måtte betraktas såsom en integrerande del af förevarande skrifvelse.¹⁾

I kraft af det offentliga uppdrag, som här ofvan omnämnts, anhåller jag då vördsamt, att Ni ville taga emigrationsspörsmålet i öfvervägande och meddela Eder uppfattning af detsamma, — vare sig Ni önskar behandla frågan i sin allmänhet eller föredrager att fästa uppmärksamheten vid någon särskild synpunkt, som ej hittills blifvit tillräckligt beaktad.

För arbetets fortgång efter uppjord plan skulle jag vara förbunden att få motse Edert svar senast under loppet af instundande september månad.

Stockholm i april 1909.

Gustav Sundbärg.

Filosofie doktor.»

Samtliga de med anledning af detta cirkulär inkomna uttalanden återgifvas i det följande i sin helhet. I regeln äro desamma upptagna i den ordning, i hvilken de ingått till Emigrationsutredningen.

¹⁾ Vid detta häftes slut är densamma här upptagen såsom ett »Bihang».

Inkomna uttalanden.

D:r Frans Kempe, Stockholm.

I bref af april detta år har Ni, Herr Doktor, uppmanat mig att uttala min åsikt om orsaken till att Sveriges ekonomiska utveckling är så svag och långsam, att den ej kan uppbära en folkökning, som bland andra nationer i våra dagar betraktas som den normala.

Ni har i Edert bref bland annat framhållit, att endast storindustrien kan uppbära en normal tillväxt af folkstocken och att våra naturliga resurser äro af beskaffenhet att möjliggöra en sådan. I dessa båda punkter instämmer jag med Eder. Men »att vårt folk genom hela sin läggning är skapadt för att blifva ett framstående industrifolk», det vågar jag betvifla. Enligt min tanke äger ett motsatt förhållande rum, och häri ser jag orsaken till industriens långsamma gång. Emellertid medger jag gärna att våra arbetare kunna *fostras* till dugliga industriarbetare. Detta framgår bäst däraf, att de arbetare, som utvandrat till Amerika, där uppfattningen af industriens betydelse genomsyrar hela folket, i allmänhet kunna anpassa sig efter där rådande förhållanden och blifva skickliga yrkesarbetare. Äfven här hemma finnas här och hvar företag, som understödjas af en mycket duglig arbetarestab. Men svenska folkets uppfattning af industriens betydelse är så svag och ytlig, att det icke är någon lätt sak att här i landet fostra dugliga arbetare. Och någon insikt om det intima sambandet mellan industrien och dess arbetare finnes icke. Arbetarne förstå sålunda ej, att ju större företagsamheten är, desto flere bli arbetstillfällena och desto högre aflöningarna. Deras hufvudsakliga sträfvan har blifvit att med minsta möjliga arbete skaffa sig högsta möjliga inkomst, och de inse icke, att de härigenom hämma företagsamheten och skada sig själfva.

Sveriges allmoge har varit och är väl ännu snarare fientligt än vänligt sinnad mot industrien. Bönderna veta att den alstrat en prisstegring för arbetet, men glömma den stora afsättning, industrien bereder jordbrukets produkter.

Och jag håller före, att de bildades begåfning och lynne icke alls passa för affärer och industri, allraminst för storindustri, samt att detta förhållande är hufvudorsaken, hvarför vi blifvit så ohjälpligt efter Amerika, Tyskland, England, Belgien, Frankrike, Schweiz och t. o. m. Danmark, Norge samt Italien. Härom kunde mycket skrivas, men jag saknar tid och förmåga och får därför nöja mig med att genom några exempel antyda de skäl, på hvilka jag grundar denna min åsikt.

Gällivaregrufvan har under 200 à 300 år varit känd. Det har dock icke fallit oss in att framkalla dess värde. Det öfverläto vi åt engelsmän; och hade de ej tagit saken om hand, vore väl grufvan ännu värdelös. Vi missunnade emellertid engelsmännen den förtjänst, de genom sin företagsamhet bort skörda, tvingade dem genom mindre vackra intriger att sälja med stor förlust och togo själfva hand om det af dem skapade värdet. Driffjädern var i detta fall icke förutseende och praktiskt ingripande, ty då hade vi

själfva byggt banan, utan afund, hvilken känsla hos oss svenskar onekligen är en driftfäder af första ordningen. Huru denna affär sedan sköttes, huru riksdagen ej ville inlösa Gällivare och Kiruna för 18 millioner — de voro värda hundratals — är allom bekant. Utgången var enligt min åsikt icke att beklaga, men med de principer, som voro rådande hos de beslutande, måste den anses hafva varit ett synnerligen eklatant bevis på bristande affärsinne. Och sedan det visat sig, att Kiruna innehöll 1,200 millioner ton, så kämpades väldeliga om Grängesberg skulle därpå få bryta och utskeppa 3 millioner eller blott 1¹/₂. Få tänkte på att 400 år är en lång tid, att många obehagliga öfverraskningar under den tiden kunde inträffa, att t. ex. fattiga malmer utan större kostnader kunde göras rika, att nya grufvor kunde upptäckas, att kapital skapade kapital samt att det dock var säkrast att begagna det gynnsamma tillfälle, som fanns att på kort tid tillföra landet några hundra millioner. Hade vi varit ett folk, som förstått vår sak, skulle vi sålt till tyskarna allt, hvad de önskade, och om möjligt fått dem att grunda sin järnindustri till hufvudsaklig del på våra norrbottensmalmer. Härigenom hade vi fått dem i vår hand, försäkrat oss om en framtida marknad och, viktigare än allt annat, icke behöft till den grad skuldsätta oss till utlandet, som nu blifvit fallet. Då de praktiska folkens industrimän höra historien om norrbottensgrufvorna, småle de; och skulle den tid komma, då tyskarne ej längre behöfva våra malmer, blefve läget för oss tämligen genant. För att yttermera stadga vårt anseende som praktiskt folk ha vi suspenderat inmutningsrätten å kronomark, hvilket i Norrbotten, där den mesta jorden tillhör kronan, betyder att vi icke ens få utforska, hvilka resurser vi äga. Man må hoppas, att detta har skett för att hålla priset på Kirunamalmen högt, ej därför att vi ansett, att det skulle vara till obotlig skada för södra Sverige, därest en storartad grufindustri uppväxte i Norrbotten. Symptom saknas dock icke, som tyda på att vi lida af norrbottensskräck, alldeles som England på sin tid fruktade för Hollands växande handel.

På en resa i Schweiz för några år sedan åhörde jag ett samtal emellan en tysk och en schweizisk ingenjör. Den förre hade besett en del kraftstationer i Schweiz och samtalet rörde sig om den ekonomiska utveckling, som användandet af vattenkraften där åstadkommit. Så frågar den tyske ingenjören sin kollega, om ej fara för konkurrensen föreläge från Norge och Sverige. Svaret lydde: »Jag har rest i dessa länder. De ha mycket stora resurser, och hvad Norge angår, så finnes fara, ty norrmännen äro vakna och företagsamma, fast lyckligtvis fattiga, men hvad Sverige angår, så är faran ingen, ty där sofva både staten och folket.» — Då föreföll mig detta omdöme alltför hårdt, men nu inser jag, att mannen dock hade rätt. Just när vi äro komna därhän, att den elektriska malmsmältningen börjar accentuera sig, tillsättes en kommitté för att »utreda» om icke vattenfallen i Norrland i stället för att vara enskildes i själfva verket äro statens egendom. De norrländska vattenfallen äro de talrikaste, i stort sedt de mäktigaste och i hvarje fall de, som ligga närmast norrbottensgrufvorna. Och i Norrland är tillgången på virke, lämpadt för kolning, synnerligen riklig. Skall det löna sig att här i Sverige förädla malmen från dessa grufvor, så är det alltså framför allt vid norrländska vattenfall. Samtliga dessa vattenfall lämna c:a 4 millioner hästkrafter: efter endast 200 kr. pr hästkraft blir monteringssumman 800 millioner. Är staten villig att bestrida den kostnaden och när?

Vissa teoretici och politici dekretera emellertid att den enskilde skall få bygga, men endast med koncession af staten, att koncessionstiden må omfatta blott 40 år samt att staten härför skall erhålla 10 kr. pr hästkraft om året.

Vågar den praktiske mannen häremot invända att när monteringskostnaden för ett vattenfall om t. ex. 25,000 hästkrafter uppgår till 5 millioner kronor, så motsvara 10 kr. pr hästkraft ränta därå eller 250,000 kr. om året, att förty kostnaden fördubblas genom afgiften till staten, att, därest kraften distribueras, priset på denna måste höjas i proportion, att, därest man vill använda kraften för storindustri, utsikten till framgång väsentligen minskas, när kostnaden blir fördubblad och koncession af staten icke beviljas för all framtid utan på viss kortare tid, att det ur ekonomisk och social synpunkt icke kan vara riktigt att bygga tillfälliga fabriker och dåliga arbetarebaracker, hvilket blir nödigt, då en koncessionstid af högst 40 år fastslås, samt att dessa villkor sålunda i hög grad försvåra eller rent af omöjliggöra utnyttjandet af vattenfallen, så betyda hans ord ej mycket. Och skulle han våga framhålla att det möjligen vore förståndigare att underlätta tillkomsten af för Sverige naturliga näringar, än att premiera sådana, som icke kunna stå för sig själfva, så skulle en storm af ovilja bryta lös.

Herrar teoretici verka däremot öfvertygande på svenska folket, som i pressen, i tidskrifter och på allmänna möten ständigt får deras åsikter till lifs. Och som de veta och kunna allt, genera de sig ej för att utstaka gången för den ekonomiska utvecklingen; de anse sig tvärtom särskildt skickade att reglerande ingripa i näringslifvet och sysselsätta sig ej minst därmed. Då man kan se tingen från ett högre plan, behöfves hvarken sakkunskap eller praktik.¹

I 35 år har jag varit industriman och min erfarenhet är den, att svenska folkets praktiska förstånd minskats i stället för att ökas, att följaktligen dess motståndskraft mot teoretiska förvillelser äfven minskats samt att vi sålunda i riktig uppfattning af ekonomiska frågor gått tillbaka i stället för framåt.

Visserligen ha vi fått massor af industrier, som icke kunna stå på egna fötter. Man har lekt Guds försyn, tagit från den ena och gifvit åt den andra, i tanke att härigenom nationalförmögenheten skulle högst väsentligt ökas. Men för de exporterande industrierna, som tillföra Sverige andra länders guld, har man samtidigt försvårat existensen. Trävaruindustrien har tillfört landet åtskilliga milliarder och utan dem hade väl nationalförmögenheten varit skäligen klen, men detta har icke hindrat oss att skapa lagar, som måste hafva till följd, att trävaruexporten så småningom sjunker till hälften af hvad den en gång var. Från 1906 till 1908 har den ock fallit 20 % eller med 200,000 standards. Folket vill icke begripa att skogsbruk är ett, jordbruk ett annat, och att den skogsmark, som icke behöfves för det sistnämnda, är till för industriella ändamål. Funnes icke de skogsförbrukande industrierna, vore denna mark och den skog, som där finnes, utan värde. I Tyskland nedlägges en del jordbruk och åkrarna besås med skog, därför att skogsbruket visat sig mer lönande än jordbruket, men nedlägger industrien i Norrland ett eller annat förlustbringande jordbruk, skall den genom lag tvingas att återupptaga detsamma eller straffas med höga böter. Att döma häraf måste vi svenskar hysa den uppfattningen, att jordbruket i Norrland lönar sig så mycket bättre än i Tyskland, att t. o. m. de industrier, som skola lefva af skog, bättre utnyttja marken genom jordbruk än genom skogsbruk.²

¹ För landet vore det enligt dessa herrar sålunda förmånligare att med en kostnad af 150 millioner bygga en inlandsbana för transport af träkol till södra Sverige, att transportera malmen från Kiruna till Narvik och därifrån till närheten af Trollhättefallen och för detta ändamål utvidga Göta älf, än att förädla malmen i Norrbotten, hvarest grufvor, vattenfall och träkol finnas, och där bygga nödiga järnvägar.

² Det kommer för öfrigt att visa sig att ett jämförelsevis ringa antal bolags-hemman äro illa skötta; Norrlandskommitténs undersökningar voro nämligen mer än

Sedan vi uppammat industrier, som icke kunna stå på egna fötter, och slagit ned dem, som kunna det, återstår att ytterligare premiera de förstnämnda, så att de kunna konkurrera på utlandet. Mycket kommer detta att kosta, men vi få dock äran af en konkurrens med utländingen. Något i den vägen har sett dagen: staten har lämnat stora subsidier för fraktfart på transmarina länder.¹

Minskas exporten af sådana landets alster, med hvilka vi utan konstlade medel kunna upptaga konkurrensen med utlandet, och ökas premieringen af de konstgjorda industrierna, så kommer säkerligen det ögonblick, då understödet måste tryta. När så inträffar, tages hvarje industris egen inneboende lifskraft i anspråk, och då kommer nationalförmögenheten att visa sig sådan den verkliga är.

Under de 15 à 20 sista åren har man emellertid försökt att arbeta på industriens utveckling, och något godt har ju åstadkommits. Vi ha skapat en stor cellulosaindustri och vi ha förskaffat oss en god marknad för vissa specialiteter, såsom separatorer, telefoner m. m. Att vår utveckling dock gått mycket långsamt i jämförelse med andra kulturländers, vill väl ingen bestrida, liksom ej heller att mycket af hvad vi gjort varit utan värde samt att alltså en hel del kapital blifvit bortkastadt. Vi ha i hvarje fall under den goda tiden icke skapat det kapital, vi bort skapa. Detta är ledsamt nog, men värre är att vi ökat våra skulder på ett högst oroande vis; vi ha, så vidt jag kan finna, mer än fördubblat dem under de sista åren. Om den goda tiden har fördubblad skuldsättning till följd, hvad skall då ske under den dåliga? Skall svenska folkets slutliga uppgift blifva att skaffa ränta på i utlandet upplånade medel? Vi ha dock intet annat val än att betala våra skulder eller erlægga våra annuiteter. Mig synes de senaste årens skuldsättning vara ett likaså sorgligt som eklatant bevis på vår oförmåga att sköta vår ekonomi. Denna skuldsättning sammanhänger utan tvifvel med vårt lättsinniga lynne, men är i lika hög grad en frukt af de teorier, som dagligen och stundligen ingifvas oss. I Amerika stiger den mans anseende, som lyckats skapa sig en förmögenhet, och där går man kanske i det afseendet för långt. Hos oss väcker framgången afund och här är industrimannen i första rummet till för att låna af bankerna och göra i dem insatta medel räntebärande. Förtjänar han därjämte så mycket, att han med egna medel kan utveckla sin

lofligt ytliga. Den lät icke sakkunnige pröfva förhållandena utan hörde »folkets röst» och så ensidigt att blott den ena parten hördes. Ej heller tog kommittén någon hänsyn till att bolagen köpt de i jordbrukshänseende sämsta hemmanen, d. v. s. sådana, som ligga i skogsbygden, och af dessa mestadels sådana, som ägdes af bönder, hvilka misskött sin ekonomi och sin jord. Lösningen af den norrländska jordfrågan hade varit fri jorddelning, så att den odlade och odlingsbara jorden utan hinder kunnat återgå i bondehand.

¹ Den danska transoceaniska sjöfarten är icke understödd af staten. Den har vetat att reda sig själf, och det sätt, på hvilket den arbetat, är i sanning lärorikt. Danskarnes merkantila eröfring af Siam, hvarpå de grundat den ostasiatiska ångbåtslinjen, är i all synnerhet ett mycket intressant kapitel.

Vi ha hittills blott studerat danskarnes jordbruk, men minst lika viktigt vore att vi i grund lärde känna deras öfriga näringar. Vi skulle då finna, huru överlägsna oss de äro i arbetsmetoder, förvaltningssätt och i användningen af sina intellektuella krafter.

Af synnerligt intresse vore att utreda, huru det lilla Danmark, omgifvet af tullskyddade nationer, kunnat i det närmaste bevara sin frihandelsständpunkt. Vi skulle då kanske finna att just dennas bevarande är ett af skälen till Danmarks framgångar.

Kommunalförvaltning och kommunalskatter i Köpenhamn borde ock jämföras med dem i Stockholm. Jag tror, att dessa studier skulle ådagalägga att danskarne äga det praktiska sinne, som vi sakna.

affär, anses hans vinst strax oskäligen. I Amerika glädja sig alla medborgare åt hvarje lyckadt företag, och nationens tankar äro riktade på att tillvarataga alla landets resurser, så att detta må bli rikt och mäktigt. Här blir man rädd, när ett företag, växer, och talar om trustbildning, ehuru en för landet farlig sådan ej gärna kan tänkas utan tullskydd och statsmakterna ha detta i sin hand. Sanningen är den, att allmänheten icke älskar de stora vinsterna och att vi nästan drifvits därhän att anse kapitalbildning vara en fara för det allmänna. Därför vill man gärna vingklippa de företag, som löna sig, allrahelst dem, som tillföra oss utländskt kapital. Man har börjat med att öka skatterna för industrien. Att beskattningen är progressiv finner jag naturligt och riktigt. Däremot är det icke rimligt att det bolag, som lämnar större utdelning än 6 % på aktiekapitalet, blir dubbelbeskattadt för skillnaden, d. v. s. att både bolaget och aktieägarna få erlægga skatt därför och att beskattningen äfven då är progressiv. Och det bolag, som äger aktier i annat bolag, blir i dylikt fall beskattadt tre gånger. Vi ha öck särskilda beskattningar på vissa industrier. De skogsförbrukande industrierna ha sålunda i dagarna fått en ny skatt sig pålagd — skogsaccisen. — Den skulle vara en för skogsägaren gällande skatt, men då den är lagd icke på denne utan på afverkaren, blir den i själfva verket en skatt på dem, som köpa skogen — alltså på industrien. Vi ha därjämte under namn af skogsvårdsafgifter en art exporttull på trävaror och cellulosa.

Den industririkare, som *samtidigt är skogsägare*, är enligt lag skyldig att erlægga skatt för de belopp, hvilka han använder för sin skogsvård, och allt eftersom skogsmarkerna utdikas och skogsodlas, höjas fastighetsvärdena, ehuru det dröjer 60 à 70 år, innan någon inkomst af skogsvårdsåtgärderna kan erhållas. Jag vågar betvifla att motstycke till det ofvan nämnda förekommer i något annat land, och det hinder, vi lägga för skogsvården, borde om något visa, huru långt vi äro komna i bristande omtanke på framtiden. I jämförelse härmed är den omständigheten af ringa betydelse att, ehuru industrien betalar skogsvårdsafgifterna, dessa dock mestadels komma allmogen till godo.

Vi äro en fattig nation, och pengarna måste tagas där de finnas. Men våra anspråk äro ingalunda små — jag tror, att vi i det fallet taga första priset bland med oss jämställda nationer. Kanske vore det klokare att något moderera våra anspråk, än att tvinga till ett lif för dagen.

Angående förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare behöfver jag ej vidare yttra mig. Alla veta vi, att näppeligen någonstädes sämre förhållanden finnas. Men jag anser mig böra framhålla, att äfven dessa elakartade företeelser äro en följd af de bildade klassernas oförstånd. Striderna hade icke tagit det omfång och förts med den bitterhet, som skett, därest icke bildade män underblåst dem. Nu är det en klasskamp full af hat, ehuru det bort vara enbart en lönefråga. Industrien behöfver dock för sin framgång det bästa förhållande mellan arbetare och arbetsgifvare. Det socialdemokratiska partiet vill nu lösa svårigheterna på så sätt, att staten tager alla produktionsmedel, och, därest vi själfva finge bestämma vårt öde, är det tänkbart, att detta parti för någon tid skulle kunna få sin vilja fram. Men vi äro starkt skuldsatta, och jag betviflar, att våra fordringsägare vilja vara med om experimentet, som helt visst blefve ett fiasko utan like. Tanken på en reduktionsliknande expropriation af egendom verkar förlamande på all företagsamhet, och det vore ej öfverraskande om många burgna började sälja hvad de ägde, och satte kapitalet i utländska företag.

Jag fruktar att ordets eller kanske rättare frasernas män bringa oss i en återvägsgränd. Företagsamheten slappas, arbetsbrist uppstår, lagen om

tillgång och efterfrågan visar sig starkare än fackföreningsrörelsen och utvandringen i stor skala återupptages.

Det myckna talandet och skrifvandet ger hvarken bröd eller tillfredsställelse. Hade vi hållit oss till ett redbart, allvarligt, nyttigt och klokt arbete, skulle vi i stället varit på god väg till allmänt västånd.

Enligt mitt förmenande äro de förnämsta orsakerna till svenska folkets ringa förståelse af och bristande sympati för industrien arten af vår begåfning och vårt lynne, vår uppfostringsmetod och vissa inrotade fördomar. Vi ha godt om vetenskapsmän, författare, konstnärer och uppfinnare, men det finnes få bland oss, som verkligen äga ett praktiskt sinne och förstå att leda och ordna. Idéer ha vi öfvernog; det formligen vimlar af sådana, men en god idé är sällsynt och ännu sällsyntare är att den blir utförd på ett rätt sätt. I bästa fall finna vi rätta vägen efter 15 å 20 års funderingar och strider. En amerikanare eller engelsman skulle sett den genast. Och sparsamhet med allmänna eller enskilda medel finnes ej; allt det vackraste och dyrbaraste, som kan fås, vilja vi hafva, oafsedt kostnaderna och våra tillgångar. Vi bry icke vår hjärna med hvad morgondagen bär i sitt sköte. Gifvetvis gäller detta hårda omdöme icke alla svenskar — många och lysande undantag finnas, — men jag håller före, att det är riktigt i afseende å folket i dess helhet samt att skötselfn af de allmänna angelägenheterna lämnar påtagliga vittnesbörd härom.

Att dessa våra fel bero ej blott af medfödda anlag utan äfven af den uppfostran vi erhålla, lider väl knappast något tvifvel. I skolorna utvecklas på allt sätt våra teoretiska anlag, men visserligen icke det praktiska sinne, som hos en eller annan individ kan förefinnas. Min erfarenhet är ock den, att därest man vill finna någon, som verkligen är mäktig att leda och ordna ett arbete, så skall man söka honom bland dem, som icke blifvit alltför mycket teoretiskt tränade, eller t. o. m. bland dem, som ingen eller föga lärdom fått.

I min ungdom, och det är väl så ännu, ansågs en statens ämbetsman såsom något vida förmer än en industriman eller näringsidkare. Hvarje något så när begåfvad yngling sändes därför till universitetet. Häraf har näringslivet lidit — ej minst i det afseendet att det är så få, som kunna föra dess talan.¹

Man kan dock tänka sig att i tidernas längd vår uppfostringsmetod blir en annan och att svenska folket så småningom ändrar sin uppfattning och kommer till insikt om att vi ej ha någon annan utväg än att tillvarataga våra naturliga hjälpkällor och omsorgsfullt utnyttja dem. Man må ock hoppas att till sist vårt lättsinne, vår slösaktighet och vår afund försvinna, så att t. o. m. arbetarens upphör att lefva för dagen, inseende att det är förmånligare att för ålderns dagar årligen aflägga en summa än att använda den på onyttiga strider.

Men, äfven om så skedde, skulle det dock dröja mycket länge, innan en verkligt rationell exportindustri kunde utbildas. I detta afseende möta stora svårigheter öfverallt. Så har vår trävaruindustri att kämpa med en mycket stor konkurrens framför allt från Ryssland och Finland, och att vi svenskar kunna betinga oss 10 å 15 shillings mer pr standard än ryssar och finnar, är förunderligt nog. Trävaruindustrien borde till utlandet i

¹ Att afvärja angrepp i press, litteratur etc. är näppeligen en uppgift för industriens män. Ostörda böra de få arbeta på landets ekonomiska förkofran. Hvad som berättigar personer i saknad af all kändedom om industriens villkor och behof att sätta sig till doms öfver den och dess män har jag aldrig fattat men väl att denna rätt i alltför många fall är själftagen.

hufvudsak exportera hyflade varor, snickeriarbeten etc., men öfverallt utom i England mötes den af prohibitiva tullsatser. Sannolikt hade på sin tid dessa tullar på förädlade trävaror kunnat förhindras, men vår regering var icke vaken och nu är det för sent, ty en hel industri, baserad på våra plankor, battens och ohyflade bräder, har vuxit upp i de tullskyddade länderna, och denna industri skulle störtas, om tullarna borttogos. (I Tyskland hade vi möjligen kunnat få bort dessa tullar, därest vi vetat att göra den tyska järnindustrien beroende af våra malmer). Så vidt jag kan finna måste därför vår trävaruindustri för mycket lång tid framåt nöja sig med att exportera största delen af sina produkter som halffabrikat. Vi borde ock exportera endast papper i stället för cellulosa eller slipmassa, men vi möta samma hinder. Det är endast England, som icke har tull på papper, men fara är, att om vi försökte att dit exportera endast papper, så skulle t. o. m. detta frihandels vänliga land slå om, ty där finnas mycket stora industrier, som lefva af förädling af vår cellulosa och slipmassa.

Våra vattenfall äro icke lätta att montera och kunna i det afseendet ej uthärda jämförelse med de norska. Att försvåra vår konkurrens med Norge genom att lägga särskilda afgifter på vattenfallskraften vore helt säkert det-samma, som att förhindra utnyttjandet af alla de stora norrländska fallen, ty med de förhållanden, vi hafva i Norrland, måste dessa fall användas till storindustri. För närvarande kunna vi knappast använda dem till annat än framställande af slipmassa, men blir den elektriska malmsmältningen och stålberedningen verklighet, då finnes för dessa full användning. Måtte det svenska folket ha nog sans att icke lägga hinder i vägen för en industri, som kunde blifva rent af storartad!

Vi få heller icke glömma att beskaffenheten af våra naturliga hjälpkällor är sådan, att ofantliga kapital krävas för deras tillgodogörande. Sålunda skulle en rationell och fullständig utveckling af vår järnindustri, baserad på elektrisk malmsmältning, helt säkert kräva milliarder kronor.

Man må dock icke begära, att staten skall understödja industrien. Den skall växa fram af sig själf och från början lära sig att stå på egna fötter. Härigenom blir den endast desto kraftigare. Men hvad man har rätt att fordra är, att staten icke försvårar eller omöjliggör våra industrier. Det förstnämnda har den gjort med trävaru-, cellulosa- och grufindustrien i Norrland, ehuru våra största rikedomar finnas där. Man kan ej gärna tänka sig något mera kortsynt.

Enligt min åsikt lida vi sålunda af mycket svårbotliga grundfel, och mitt missmod häröfver är desto större, som jag inser, att det folk, som icke på ett förnuftigt sätt vill tillvarataga sina resurser, är dömdt till undergång, i all synnerhet om detta folk är ett litet folk. Det går ej längre att blott sofva. Vakna vi icke, komma andra nationer att tillgodogöra sig våra rikedomar.

Af det föregående torde äfven framgå, huru omöjligt jag anser det vara att åstadkomma en hastig utveckling af industrien för att därigenom hindra emigrationen. Efter allt jag förstår, kan detta mål icke på mycket långa tider uppnås, kanske först om ett eller annat sekel och efter svåra pröfningar. Till dess såge jag ej ogärna, att en del af våra ungdomar utvandrade, *blott de ville återkomma, när de lärt något*. Wander- und Lehrjahre äro för oss svenskar mer behöfliga än för andra nationer.

Som Ni finner, Herr Doktor, är min mening, att stora förändringar måste äga rum, för att Sverige skall gå en ljus framtid till mötes.

Stockholm den 1 maj 1909.

Frans Kempe.

Svenska Handelskammaren i London.

Enligt Eder i cirkulärskrifvelse af sistlidne april månad framställda begäran, att Svenska handelskammaren i London skulle taga emigrationsspörsmålet i öfvervägande, har Kammarens styrelse vid flera sammanträden ingående diskuterat detta ämne och beder härmed få afgifva följande yttrande.

Den numera allmänt godtagna åsikten, att emigrationen står hindrande i vägen för ett lands normala utveckling och sålunda menligt inverkar på dess välförstånd, torde i stort sedt icke kunna jäfvas, allra minst när det gäller ett folkfattigt land som Sverige. Då emellertid idealet för ett folks välförstånd i materiellt hänseende nödvändigtvis sammanfaller med att hvarje enskild individ äger fullgod bärning, är det klart att emigrationen icke utan vidare får fördömas. Råder fattigdom och brist hos en afsevärd del af befolkningen i ett land, måste den snarare anses berättigad.

Nekas kan icke heller, att emigrationen inom viss begränsning medför bestämda fördelar för landet. Hvad de svenska emigranterna vidkomma, ådagalägga de, efter omplanteringen i de nya förhållanden utlandet bjuder, merendels så utmärkta egenskaper, både hvad karaktär och arbetsförmåga beträffa, att de väsentligt bidraga till höjandet af Sveriges anseende bland världens öfriga folk. Själfva bli de dessutom uppryckta och få, icke sällan till sin egen öfverraskning, ögonen öppna för, att de i grund och botten duga till långt mer, än någon förr kunnat ana.

Hvad utvandrade icke-kroppsarbetare beträffar, vill Kammaren till en början endast påpeka, huru utomordentligt viktigt det är för Sveriges handel och industri, att ha svenska, med hemförhållandena väl förtrogna, representanter spridda öfver hela världen.

Vid behandling af emigrationsspörsmålet tränger sig till en början frågan fram, om hvad som kan och bör göras dels i syfte att draga största möjliga fördel af emigranternas inflytande och verksamhet i utlandet, dels att till fosterjorden återbörda dem, som därtill kunna vara benägna. I England är man van att betrakta utvandrare till kolonierna såsom banbrytare för hemlandets kultur och export — såsom integrerande delar af nationen, på hvilka inga ansträngningar äro slösade förgäfvades, om därigenom solidaritetskänslan med fosterjorden hos dem bevaras. Hade allvarsamma och planmässigt anlagda bemödanden i samma riktning gjorts från Sveriges sida, skulle i dag köpstarka svenska kolonier på ett aktningssjudande sätt utöfva sitt inflytande till fromma för svensk industri och för svensk export till de mest aflägsna länder. Det är icke möjligt att numera återvinna hvad som genom tanklös likgiltighet gått förloradt, men Kammaren anser sig göra rätt i att påpeka ett missförhållande, hvars rättelse i framtiden bör kunna bli af största betydelse för Sverige som exportland.

Äfven om med rätta kan sägas, att det sedan urminnes tider brinner en åtrå i svenskens blod att se sig om i världen och söka lyckan i främmande land, torde dock hufvudsaken till emigrationen få anses ha legat i svårigheten att finna verkligt lönande utkomst i hemlandet. Därtill kommer alljämt det i många fall olidliga tvångsregemente, som utöfvas af fackföreningarna hemma. Dessa föreningsars sträfvan att med afseende på produktionskvantiteten hålla arbetareklassens samtliga medlemmar nere på samma nivå som de sämstes ibland dem, alstrar utan tvifvel missföرنöjsamhet och drifver många dugliga arbetare ur landet. När dessa senare så finna, att begäfnings och

energi hos individen på hvarjehanda sätt uppmuntras utomlands, samt att det intensiva arbete, som där, under en jämförelsevis kort arbetsdag, kräfvades, medför en dittills oanad känsla af välmåga, räkna de gärna allt detta okritiskt sitt nya hemland till godo.

Den svenska arbetaren känner sig dock sällan fullt hemmastadd utanför Sveriges landamären, utan skulle med glädje återvända till hemlandet, om förhållandena därstädes icke föreföllo honom så förkrympta, som fallet är. Energiska åtgärder i syfte att återbörda utvandrade svenskar åt fosterjorden skola alltså i sinom tid visa sig fruktbärande och bära, enligt Kammarens mening, på allt vis understödjas af statsmakterna. Härvid gäller i första rummet att så långt som möjligt afskaffa de formaliteter, hvilka nu erfordras för att tillförsäkra immigranten svenska medborgar rättigheter i full utsträckning.

I belysning af den engelska satsen »once an Englishman, always an Englishman» förefaller den förordningen minst sagt egendomlig, hvarigenom hvarje svensk, som under en tid af tio år haft sitt hemvist utomlands, beröfvas sina medborgerliga rättigheter, såframt han därvid försummat inlämna skriftlig begäran om att få bibehålla desamma. Enär den antydda försummelsen i tusentals fall beror på glömska eller ren okunnighet om förordningen i fråga, mötes immigranten ofta genast vid hemkomsten af obehagliga öfverraskningar, som alldeles icke äro ägnade att stämma honom välvilligt mot sitt gamla hemland.

Riksdagen har redan anvisat penningemedel till upprättande af arbetsförmedlingsanstalter i Sverige, afsedda att tillhandagå immigranter med upplysningar och råd. Om dessa råd i vissa fall kunde paras med pekuniärt bistånd i en eller annan form, vore mycket vunnet. Säkerligen skulle det äfven vara fördelaktigt att upprätta liknande platsförmedlingskontor på orter i Amerika och annorstädes, där svenska emigranter slagit sig ned i större antal. Dock måste städse agitation bland utsvenskarna bedrifvas med stor urskillning, särskildt i så måtto, att man icke förespeglar dem större fördelar än de faktiskt kunna erhålla vid hemkomsten. Skulle de finna, att stadigt och lönande arbete icke stode dem till buds i Sverige, och att de sålunda nödgades återutvandra, är det icke svårt att tänka sig resultatet däraf. Intet tillfälle komme att lämnas obegagnadt af dem, att varna sina landsmän för en möjligen tilltänkt hemflyttning.

Ett enstaka exempel på huru emigrationen i vissa fall direkt underhjälpes hemifrån, utan att någonting göres för att hålla emigranten i sikte eller eventuellt återbörda honom till hemlandet, må här inflyta.

Till England, synnerligast London, komma årligen ett afsevärdt antal skradderigesällor, och många af dessa ha medelst stipendium satts i tillfälle hitresa, naturligtvis för att förkofra sig i sitt yrke, hemindustrien till fromma. En svensk delägare i en större skradderifirma härstädes har under årens lopp mottagit hundratals af dessa stipendiater. Sedan de blifvit utlärd, kvarstanna de nästan utan undantag i London eller resa vidare till Amerika, och afsikten med stipendiet har sålunda förfelats. Anmärkningsvärdt är att vissa skradderifirmor i London äga en mycket stor kundkrets i Sverige, ett förhållande som nogsam t ådagalägger att efterfrågan därstädes på kläder enligt engelskt mönster är stor nog att tillförsäkra återvändande stipendiater god utkomst.

Saken är beaktansvärd, och handelskammaren tillåter sig betona önskvärdheten af en snar förändring därutinnan. Det synes densamma möjligt

att stipendiemedlen i stället kunde användas i form af premier åt dem, som, efter fullbordad utländsk praktik, antaga platser i Sverige.

Den svenske emigranten har i sin ungdom åtnjutit en dyrbar uppfostran på det allmännas bekostnad och kan sålunda sägas häfta i skuld till samhället för ett motsvarande belopp. Ehuru staten visserligen icke får tillmätas rätt att senare utkräfvu detta skuldbelopp, kan dock ifrågasättas om icke emigranten för *egen framtida räkning* före afresan borde deponera någon del däraf i hemlandet, så att, när och om han återvänder dit, penningarna jämte upplupen ränta stå till hans förfogande. Med skäl kan frågas huruvida icke en bestämmelse i detta syfte från svensk synpunkt måste anses rimligare, än att svenska emigranter tvingas medföra svenska penningar till utlandet. Utan ett visst kontant belopp i fickan få de i regel icke landstiga vare sig i England eller Förenta Staterna.

Ehuru Kammaren tillfullo inser att åtskilligt kan anföras emot denna tanke, särskildt med stöd af politiska hänsyn, vågar den dock uttala en förhoppning om att förslaget icke tillåtes obeaktadt förfalla, utan fastmer upp-tages till uttömmande behandling i hemlandet.

Som exempel på förslagets utvecklingsmöjligheter tillåter sig handelskammaren påpeka huru välgörande, ur sparsamhetssynpunkt, det för utvandranen skulle vara att veta sig i hemlandet äga begynnelsen till ett hopsparadt kapital, särskildt om räntan vore god och det hela under statens garanti.

Medan det erfordras att alla till buds stående medel tillgripas för att åvägabrunga en verklig förbättring i nu rådande förhållanden, anser Kammarren emellertid att ingenting i högre grad skall kunna bidra därtill än genom att på näringarnas alla områden frammana förutsättningarna för en bättre allmän ekonomi, nämligen: större arbetsintensitet och ökad varuomsättning, särskildt med utlandet.

Med hänsyn till den stora procent jordbruksarbetare emigrationen årligen kräver, förmodar Kammaren att Edra undersökningar på detta område varit särdeles ingående. Om det förhåller sig så, som danska landbrukare lära hålla före, att Danmarks öfverlägsenhet öfver Sverige inom jordbruks- och mejerihandteringen beror på dess frihandelspolitik och dess vidt utgrenade kooperativa system, borde frågans behandling uppenbarligen icke tillåtas stanna vid en officiell utredning. Kammaren anser sig emellertid icke kompetent att yttra sig på detta område.

Hvad arbetsintensiteten i våra svenska verkstäder beträffar, måste det anses ovedersägligt att densamma står på lägre nivå än i utlandet. Orsakerna härtill äro att finna dels i bristen på god detaljorganisation och dugliga förmän, dels, såsom redan antydts, på ett kortsynt och i alla afseenden förkastligt ingripande i individens arbetsätt och produktionsförmåga från fackföreningarnas sida. Arbetaresammanslutningarnas berättigande erkännes numera allmänt, men innan fackföreningarna i Sverige kommit till insikt om nödvändigheten att förändra sitt sträfvande efter »högsta möjliga betalning för minsta möjliga arbetskvantitet» till en uppriktigt åstundan att gifva *full valuta* för denna högsta möjliga betalning, verka de i direkt opposition till arbetareklassens lifsintressen och samhällets ekonomiska välfärd.

Här tarfvas alltså en genomgripande reform, som säkerligen på ett värdefullt sätt skulle befrämjas genom planmässigt anordnade, tilläffventyrs af staten bekostade, föreläsningar i populär form landet rundt. I sammanhang härmed kan väl ifrågasättas huruvida icke ett upplysningsarbete af antydd art borde inrymmas redan i folkskolans lärokurser, särskildt pointerande det

faktum, att ett samhälles bestånd och välfärd äfven i materiellt afseende endast tryggas genom den disciplin som består i lydnad för lagen och utnyttjandet af individens fulla arbetskraft.

Rörande detaljorganisationen inom verkstäderna finnes alltjämt mycket att inhämta vid Förenta Staternas fabriker, likasåväl som att dugliga förmän af svensk börd därifrån kunna erhållas. Att försök i den senare riktningen någon gång slagit illa ut, kan Kammaren icke anse vederlägga sin uppfattning i denna sak. Dock är att märka, att en verkligt god förman inom t. ex. maskinbranschen väntar, såsom han ock är värd, dubbla, måhända fler-dubbla den aflöning man merendels är beredd gifva honom i Sverige.

När man upptager frågan om ökad varuomsättning till behandling, sönderfaller densamma osökt i åtskilliga underafdelningar, hvilka enligt Kammarens mening hvar för sig böra göras till föremål för granskning. Bland dessa förekomma:

1) **Köpmannautbildningen.** Principiellt kan köpmannakåren sägas vara till för industrien, icke industrien för köpmannakåren. För att den senare emellertid skall bli i stånd att på bästa sätt tjäna den förra, måste dess ställning och anseende höjas.

Ett första steg i detta syfte torde vara upprättandet af ett särskildt handels- och sjöfartsdepartement med egen minister i spetsen, ett steg som äfven ur andra synpunkter måste anses högeligen påkalladt.

Att den blifvande handelshögskolan i Stockholm skall komma att verka i samma riktning kan icke heller vara tvifvel underkastadt, och Kammaren önskar uttrycka sin lifliga tillfredsställelse öfver att planen därmed ändtligen kommit till utförande.

För att denna institution helt och fullt skall kunna motsvara sitt ändamål bör emellertid, enligt Kammarens mening, fortsättningskursen förläggas till något af de stora kulturlanden, hvarvid hela eller större delen af undervisningen bör skötas på detta lands språk. Skulle fortsättningskurser eventuellt kunna anordnas i flera olika länder, vore därmed än mera vunnet. Ett villkor för framgångsrik affärsverksamhet, som är värdt allt beaktande, är nämligen det, att affärsmannen grundligt känner det folks seder och bruk och framför allt dess karaktär, ibland och med hvilket han ämnar skapa eller upparbeta förbindelser. Kan något af detta slags kunskap redan under studietiden bibringas skolans elever, bör det förvisso ske, synnerligast om värdefulla språkstudier samtidigt därmed kunna bedrivas.

Kostnaderna för upprättandet af dylika afdelningar af högskolan utomlands, såväl i hvad lokaler som lärarearvoden och elevernas underhåll angår, blefve visserligen stora, men Kammaren har tänkt sig, att en väsentlig del af de medel, som i form af handels- och exportstipendier årligen utbetalas, genom en dylik åtgärd lämpligen kunde indragas. Säkert är att dessa stipendiemedel under nu rådande system i de flesta fall snarare bli till förfång än till gagn för den svenska exporten. (Denna uppfattning belyses närmare i ett yttrande afgifvet till Kungliga kommerskollegium den 9:e sistlidne juli).

2) **Afsättningsområden.** Under Kammarens öfverläggningar har upprepade gånger framhållits vikten af att Sveriges ryska förbindelser med all kraft upparbetas. Ryssland erbjuder redan nu ett värdefullt marknadsområde för åtskilliga industrialster, och Sverige besitter oöfverträffade förutsättningar att kunna tillgodogöra sig därmed sammanhängande fördelar. Det är därför att hoppas, att den uppmärksamhet man i hemlandet under senare tid börjat skänka detta förhållande icke skall stanna vid blott fromma önskingar, utan såväl inom som utom handelshögskolan allt mera taga praktisk form.

Förvärfvandet af nya afsättningsområden måste öfverhufvud taget anses fördelaktigt för en jämn utveckling af ett lands industri. Fluktuationer i marknaden äro oundvikliga, men utjämnas dock i väsentlig grad genom vidt utgrenade affärsförbindelser. Mångfaldiga exempel skulle kunna anföras på fabriker, hvilkas undergång uteslutande varit att tillskrifva brist i detta afseende. Ingenting kan i allmänhet taget sägas vara riskablare, än att låta sig nöja med ett enda afsättningsområde, äfven om detta — under gynnsamma konjunkturer — förmår sluka hela tillverkningen. Detta är en synpunkt, som näppeligen tillfyllest beaktas i Sverige, likasom man merendels fäster allför stort afseende vid det besvär och de onekligen dryga kostnader som krävas i och för förvärfvandet af nya exportfält.

Men äfven med afseende på importen skönjes en beklaglig brist i Sveriges förbindelser. Uppköpen göras merendels genom handelshus i Europa, och alltför sällan besöker någon af våra köpmän kolonierna eller Österlandet, hvarifrån importvarorna ursprungligen härstamma. Häremot invändes troligen att dylika resor ej betala sig, men om en kompetent köpman skulle taga upp idén att basera sin affär på direkta handelsförbindelser, skulle han dock inom få år kunna konstatera, att resan betalt sig många gånger om.

3) **Kommunikationsleder.** Ingen vill förneka att, såsom industriens utveckling i högst väsentlig mån beror på afsättningsmöjligheterna i utlandet, så bero dessa senare på bekväma, billiga och reguliera kommunikationsleder.

I samband härmed dristar sig Kammaren påpeka önskvärdheten af kraftigt understöd från statens sida åt sådana förbindelser, som äro särskildt ägnade att öppna nya eller endast ofullständigt uppodlade afsättningsområden. Subventionering af små, kraftlösa bolag, hvilkas hela traktan uppenbarligen går ut på att åt sina aktieägare skrapa ihop en största möjlig, *tillfällig* förtjänst, utan tanke på hvad gagn landet i sin helhet och en framtida stabil export däraf kunna få, måste däremot anses förkastlig.

Ett godt stöd skulle skänkas Sveriges rederirörelse därigenom, att svenska affärs- och industrimän mera allmänt sålde sina varor c. i. f. hamn destinationslandet i stället för f. o. b. svensk hamn. Möjlighet skulle därigenom tillförsäkras dessa, att, när helst tillfälle yppade sig, gynna svenska ångbåtslinjer. Vid konkurrens mellan svensk och annan lägenhet ligger det vid f. o. b.-köp i den utländske afnämarens hand att understödja utländska transportbolag, hvarigenom, när så sker, fraktförtjänsten går Sverige förlustig. Vid import är förhållandet naturligtvis omvänt, men stora köpare, som t. ex. Järnvägsstyrelsen, borde dock vid sina uppköp kunna genomdrifva, att varan sändes med svenskt fartyg.

4) **Handelsförbindelser.** Med de fall af osund inbördes konkurrens för ögonen, som ofta kommit svenska exportörer att fördärfva den utländska marknaden för sig, har Kammaren dryftat medel och möjligheter att i framtiden förebygga ett upprepande däraf.

Frågans lösning ligger tydligen i samarbete de olika firmorna emellan, vare sig detta samarbete åvägabringas genom tillfälliga öfverenskommelser eller göres till föremål för sammanslutningar af intimare art.

En allmängiltig regel kan därvid icke formuleras, och det är antagligt, att det förslag till s. k. handelsbolag, som i förening härmed härnedan antydningssvis göres, endast kan blifva tillämpligt i sådana fall, där de enskilda intressenterna icke redan på förhand äga en ordnad försäljning i hvad transatlantiska platser beträffa.

Deltagarna i ett dylikt bolag böra utgöras enbart af sådana fabrikanter, som genom detsamma afse att poussera sina artiklar inom för bolaget bestämmt arbetsområde. Kapitalet, som uppkallas i mån af behof, bestämmes

redan från början så högt, att bolaget på ett fullt tillfredsställande sätt för-
mär ordna finanserna mellan afskeppare och emottagare. Till en början upp-
rättar bolaget eget hufvudkontor på därför lämpligt ställe inom afsättnings-
området samt utvidgar sig sedermera i den mån vunnen erfarenhet ger vid
handen.

Äfven om bolagets försäljningsprovisioner måste beräknas till ungefär
samma belopp som man under vanliga förhållanden skulle få utbetala till
fristående agenter, för att omkostnaderna därigenom måtte täckas, och någon
afsevärd besparing i denna riktning alltså icke kan påräknas, vinnes alltid
den synnerligen viktiga fördelen, att ett dylikt, i svenska industriidkares ägo
liggande bolag, städse befinner sig utanför frestelsen att åsidosätta de sven-
ska intressena, då tilläfventyrs fördelaktigare affärstransaktioner af konkurre-
rande art komma inom räckhåll.

Under klok och energisk ledning skola emellertid svenska handelsbolag
af den art och med den organisation, som häröfvan antydts, icke allenast i
och för sig själfva blifva lönande företag, utan komma äfven att mäktigt bi-
draga till uppammandet af en verklig storindustri i Sverige.

Naturligtvis måste man därvid förutsätta att bolagsintressenterna sins-
emellan lyckas öfverenskomma om fördelningen af framtida beställningar,
särskildt hvad artiklarnas art beträffar, så att specialisering må kunna uppstå
vid fabrikerna och tillverkningskostnaderna därigenom nedbringas till ett mi-
nimum, samt att de icke rygga tillbaka för de uppoffringar företaget under
sitt tidigare skede oundgängligen komme att kräfva.

Härmed har Handelskammaren i korthet sökt angifva de synpunkter som
framkommit under dess öfverläggningar i emigrationsspörsmålet, och ehuru
åtskilligt af hvad som anförts kan tyckas ligga afsides från ämnet, vågar
Kammaren hoppas, att det i viss mån skall kunna bidra till en allsidig
belysning däraf.

London den 10 augusti 1909.

Å Svenska Handelskammarens i London vägnar:

Axel Welin.

Vice president.

Louis Zettersten.

Sekreterare.

Herr Fred. Löwenadler, London.

Dr. Gustav Sundbärg, som på uppdrag af Kungl. Maj:t en längre tid
varit sysselsatt med en utredning i Emigrationsfrågan, önskar veta hvilka
orsakerna kunna vara till, att hos oss — som han säger — allt blir litet
och smått på det ekonomiska området.

Jag instämmer i alla delar i den uppfattning, till hvilken han hittills
hunnit, och jag svarar, att det bästa genmäle i ämnet återfinnes i Dr. Gus-
tav Sundbärgs eget tryckta anförande. (Föreningen Heimdals Politiska
Småskrifter, Band 2, N:o 1.)

För den som lefvat länge utomlands, i världsmetropolen vid Themsen,
och själf deltagit i affärslifvet, dess rastlösa utvidgning och koncentre-
ring mot all konkurrens, är det en sorglig erfarenhet att nödgas erkänna

hur långt efter vårt eget land ligger, då det är fråga om att exploatera våra naturresurser och våra handelsförbindelser. Dr. Sundbärg slår hufvudet på spiken, då han yttrar, att hemma i Sverige ser man ej gärna hvarken stora namn, stora affärer, stora förmögenheter eller stora vyer.

Vi sakna storhandel och storindustri, och några naturliga skäl därtill finnas ej.

Utländska resor. Vi sakna direkta handelsförbindelser och göra litet eller intet för att anskaffa dylika. Våra importörer göra i allmänhet sina uppköp genom handelshus i Europa, oaktadt vi nu ha många direkta ångbåtsförbindelser, och man hör sällan talas om att någon af våra importköpmän besöker kolonierna eller Österlandet, hvarifrån hans import ursprungligen kommer. Härpå svaras troligen, att dylika resor ej betala sig, och därvid blir det. Om en köpman med energi skulle falla på den idén att upparbeta sin affär på basis af direkta handelsförbindelser, skulle han dock inom några år finna, att resan betalt sig många gånger om, och hans affär skulle så småningem tilltaga i dimensioner, så att han skulle kunna sälja sina varor lika billigt som de tyska, belgiska eller engelska mellanhänderna och följaktligen kunna förse sina egna konkurrenter.

Härpå svaras naturligtvis, att detta är prat eller teori, och jag gemmäler, att detta endast är så i Sverige. De europeiska firmor, som nu förse Sverige med dess behof från Östern och Västern, importera själft direkt därfån, och säkert är, att alla dessa stora affärer börjat smått och arbetat hårdt, innan de vunno den position de nu innehafva.

Ingen orsak finnes hvarför ej dylika handelshus skulle kunna existera i Sverige, med dess direkta ångbåtsförbindelser öfver snart sagdt hela världen, men det duger ej att sitta hemma och önska sig en dylik affär. Den växer ej upp på en dag, ej heller under en generation.

Svenska handelskompanier. Detta är något som fordras för vår storhandel inåt. För vår transatlantiska storhandel utåt fordras först och främst en välorganiserad storindustri. De gå tillsammans.

Hvad är naturligare än att våra storindustrier slå sig tillsammans i bildandet af Handelskompanier, med afdelningar på lämpliga transatlantiska platser?

I ett dylikt Handelskompani skulle då endast vara intresserade våra stora industrier och ej den stora allmänheten.

Ett Handelskompani, sådant jag tänker mig det, måste ställas på aktier, med kapital som inkallas efter behof, allt efter som affären utvecklas; och då våra storindustrier skulle vara de enda aktieägarna, blefve de bättre betjänta än genom agenter, hvilka dels sakna nödigt kapital och dels måste föra andra varor samtidigt samt ej helt kunna ägna sig åt den svenska agenturen.

Förtjänsten, som uppstår på ett dylikt Handelskompani, tillkommer ju aktieägarna, hvilka i detta fall äro industriägarna själftva. Med det kapital, hvaröfver ett dylikt Handelskompani skulle disponera, vore det i stånd dels att likvidera exporten från Sverige utan allt för långt dröjsmål, samt dels att lämna lämpliga krediter till sina goda köpare, enligt rådande kutym på hvarje plats.

Tysklands exempel. Det fordras endast att taga vara på de rätta personerna, för att ett dylikt företag skall löna sig. Dessa sakna vi kanske för närvarande, ty vi äro mycket styfvare i teorien än i praktiken, men det är väl ej

svårare för oss att uppfostra dylika personer än det visat sig vara för Tyskland, ett land som numera anses såsom Englands största konkurrent på alla områden. Dess industri och storhandel äro dock ännu ej 40 år gamla och ha tillkommit i vår tid. De började genom engelska förbindelser på transatlantiska hamnar. Tyskland har inga nämnvärda egna kolonier och ägde inga transatlantiska affärshus, när dess industri och handel började röra på sig.

Genom idoghet, sparsamhet och små förtjänster å alla händer började de introducera sina varor genom engelska hus, och dessa hade gifvetvis intet intresse af att meddela sina afnämare om ursprungsorten af de varor de förde. De gingo därför i kolonierna som engelskt gods. Under tiden fingo unga tyskar anställning på engelska kontor såväl i England som på transatlantiska platser, desto lättare som de vanligtvis arbetade hårdare än sina engelska kamrater, med mindre löneanspråk och större kunskaper.

Det konservativa handelsståndet i England började emellertid draga öronen åt sig, allt efter som den tyska handeln ökade sig samt så småningom började försöka konkurrera på egen hand, och det slutade med en ny engelsk lag, bestämmande att ursprungslandet skulle uppges å allt gods som importerades till Storbritannien och dess kolonier. I stället för att, såsom afsikten var, skydda engelska varor blef verkan den motsatta. Transatlantiska köpare, hvilka trott sig köpa engelska varor, funno, att de i många fall köpt tyska artiklar, och då de tyska köpmännen förstodo att begagna sig häraf, uppstodo under årens lopp stora tyska handelshus ej endast i England utan på alla de stora transatlantiska platserna. Dessa handelshus äro af den betydighet, att de konkurrera mot de största engelska, och då de medföra sin nations medfödda egenskaper af idoghet och billigare arbete samt nöja sig med mindre afkastning å hvarje artikel och i dess ställe lägga an på masstillverkning, är det ej något att undra på, att de gått så enormt framåt.

Nu har England mycket att lära af Tyskland. Nu tager det senare initiativer, och det förra måste följa med, huru förödmjukande det än må kännas.

Sverige kan göra likadant i mindre skala och göra sig oberoende såväl af tyska som engelska mellanhänder.

Köpmannautbildningen. Uppfostra våra köpmansämnen å den bana de skola beträda, och skicka dem sedan ut i världen, samt tag vara på dem, så att de stå till sitt eget lands disposition, när de äro färdiga!

På detta sätt få vi ämnen till våra handelschefer på transatlantiska platser och kunna sätta in dem i våra egna affärer att poussera vår egen industri och vår egen handel.

Ett handelskompani sådant jag tänker mig det, nämligen bildadt af dem af våra stora industrimän, som sinsemellan enas om principen, blifver i tidernas längd ej allena. Andra af våra industrimän följa sedan exemplet och bilda nya bolag, och så småningom göra vi oss på detta vis oafhångiga af mellanhänder och tillgodogöra oss själfva de två å tre förtjänster, som hittills ödats bort på mellanhänder. Ett af hufvudvillkoren för dylika Handelskompanier är, att de göras så, att de på båda hållen kunna finansiera de affärer de afsluta.

I samband med ofvanstående vill jag påpeka, att de Handelskompanier jag tänkt mig, naturligtvis skola hafva sin verksamhet på transatlantiska platser och ej i Europa, hvarest vår industri bäst betjänas af agenturer, såsom nu är fallet.

Masstillverkning. Genom de rapporter, som efter hand kunna väntas från vår industris egna handelsbolag, återstår det sedan för våra industriidkare att

ordna sina fabriker för masstillverkning af vissa artiklar. Numera kommer en fabrikant ej långt genom en söndrad tillverkning af alla möjliga artiklar. Detta kan gå för sig för den inhemska afsättningen, men är olämpligt för de stora, transatlantiska affärerna. Ju större kvantiteter, som kunna tillverkas i en fabrik af en enda artikel, desto mera konkurrensmäktig blir fabrikanten, och detta hindrar naturligtvis ej, att olika fabriker för tillverkning af olika artiklar kunna uppstå under samma ledning.

Att för export ligga och fuska med en massa olika artiklar blir aldrig något resultat, ty en enda marknad är i stånd att taga allt som kan tillverkas i en hel fabrik af en enda artikel. De af våra svenska fabrikanter, som vunnit en marknad öfver hela världen, äro just dylika, som uteslutande ägna sig åt massproduktion af en enda artikel, och detta är ju bästa beviset på, att där en tillverkning är praktiskt ordnad, där kunna vi upptaga konkurrensen med hela världen, och samma gäller all fabrikation, hvartill vi äro i besittning af råmaterialen.

Hvad som fordras. Företagsamhet, nödigt kapital, direkta ångbåtsförbindelser och ett väl ordnad försäljningsväsen är hvad som fordras för att i stället för smått det skulle blifva stort på det ekonomiska området i Sverige.

Som tillägg till hvad jag nu yttrat, vill jag hänvisa till ett ypperligt anförande af Herr J. R. Nyman, Göteborg, i bref af den 18 maj till Svenska Handelskammaren i London, angående »Ångbåtsförbindelserna mellan England och Sverige».

Alla dessa detaljer äro »kuggar i samma hjul».

London den 21 maj 1909.

(tecknad) *Fred. Löwenadler.*

Tillägg.

Med anledning af en begäran att jag närmare borde skissera min åsikt rörande önskvärdheten af bildandet af Svenska Handelskompanier för en mera pousserande afsättning af svensk industri i Österlandet samt för att tillgodogöra oss själfva en del af den förtjänst, som hittills hamnat i utomståendes fickor, vill jag meddela, att bildandet af dylika Handelskompanier ej bör möta större svårigheter och behöfva andra former än hvilket annat handelsbolag som helst.

Enligt min förmening borde det första bolaget af detta slag bildas af våra mest framstående industrimän, chefer eller direktörer för våra mest framstående industrier.

Kapitalet bör, till en början, fixeras till kr. 2,000,000, att uppkallas efter behof, allt efter affärens utveckling.

Delägarna blifva våra industriens stormän eller deras bolag, hvilketdera som nu må anses fördelaktigast, och följaktligen kommer ett dylikt handelskompani att representera de industriverk i Sverige, hvilka på ena eller andra sättet ingå som aktieägare.

Till att börja med upprättar handelskompaniet eget kontor på den mest lämpliga platsen i Östern, t. ex. Singapore, Hong-Kong eller Shanghai, samt utvidgar sig sedermera på samma vis som nu existerande engelska och tyska firmor, hvilka alla troligen börjat smått, innan de uppnått sina nuvarande utsträckningar och förbindelser. Intet hinder möter för ett dylikt handelskompani att, vid sidan af sin svenska affär, idka andra, på platsen gängse affärer

samt äfven sysselsätta sig med exportaffärer till Europa, på samma vis som andra existerande handelshus af olika nationaliteter. Genom att på detta vis komma i direkt förbindelse med de större kinesiska handelsfirmor, hvilka i sista hand förmedla afsättning till de mindre mellanhänder, som afsätta till förbrukare, besparas minst 10 %, som för närvarande försvinna, innan vi kunna komma i beröring med den, för ett handelshus, sist nödvändiga mellanhanden. Endast på detta vis anser jag, att vi hafva utsikt till att kunna upptaga täflan med framgång och till vårt eget land återföra en betydlig del af den förtjänst, som vi för närvarande utbetala till mellanhänder.

Dessutom är det själfklart, att ett svenskt handelskompani, under praktisk ledning, kommer att poussera sina egna artiklar på ett sätt som inga mellanhänder kunna åstadkomma.

Dessa senare kunna i allmänhet ej existera på de svenska agenturer de för närvarande representera, och föra, vid sidan, en hel del andra varor, kanske äfven mera lättsålda, med den påföljd att våra artiklar åsidosättas, såvida de ej undantagsvis efterfrågas. Med egen representation blir förhållandet annorlunda. Chefen för ett dylikt handelskompani i Österlandet tvingas af omständigheterna att ägna hela sin och sin personals tid till pousserandet af egna artiklar.

Att ett dylikt handelskompani blifver en verksam länk i alstrandet af storindustri i Sverige, förefaller mig tämligen säkert. Efter hand inkommer handelskompaniet med rapporter angående gångbara artiklar af olika slag, och där vi hafva råvaror eller andra naturliga fördelar, bör det ej möta svårigheter för oss att ordna vår industri för stor tillverkning af enstaka artiklar samt därigenom nedbringa kostnaderna.

Ungefär på det vis jag tänker mig ett dylikt handelskompani, har vår tändsticksindustri utvecklat sig.

Det är 32 år sedan jag först blef intresserad i denna affär.

År 1878 exporterades svenska tändstickor i ringa kvantiteter, och då hufvudsakligen till Kina. Ungefär vid denna tidpunkt började Japan sin tillverkning, och på grund af sin närhet till Kina hade Japan inga svårigheter att beröfva Sverige denna marknad.

Därefter började arbetet på andra fält, och jag vågar påstå, att de fyra resor jag gjort till Östern, Amerika och Australien, sedan 1894, den erfarenhet jag därvid vann och de direkta förbindelser jag då gjorde med alla de största afnämare på olika platser, i väsentlig grad underlättat afsättningen öfver hela världen af denna årligen växande industri.

Min erfarenhet, som vanns genom besök på olika platser, omkastade på många vis hela den föregående arbetsmetoden och gaf anledning till förändringar i fabrikationen, hvilka såtillvida visat sig fördelaktiga.

Ett handelskompani, bildadt af svenskar för svenska varor, bör gifvetvis, synes det mig, på samma sätt kunna dels skaffa afsättning för svenska artiklar tillverkade af svenska råvaror samt dels, genom den afsättningserfarenhet, som vinnes på platsen, kunna lämna värdefulla upplysningar till vår industris stormän om hvad som bör och måste göras för att skapa en storindustri i lämpliga artiklar. Med de rätta personerna, hvar på sin plats, be- tviflar jag ej, att ett dylikt handelskompani blir en succés.

Efter hand utvidgas affären, så att bolaget har sina stora »Go-downs» (magasin) samt håller lager af olika slag, hvilket blir nödvändigt, ty utan jämn tillförsel växer ingen afsättning.

Nästa steg blir upprättandet af ytterligare kontor på andra lämpliga platser, och passande chefer för dessa hafva under tiden blifvit uppfostrade på hufvudkontoret.

Hvar och en på hufvudkontoret bör veta och känna, att det beror på honom själf att få befordran.

Genom att bilda ett handelskompani med tillräckligt kapital underlättas finanseringen betydligt.

Våra exportörer kunna troligen med lätthet ordna trasseringen, och handelskompaniet blir i stånd att på platsen lämna sina goda köpare kredit enligt gällande kutym, hvarförutan stora affärer ej blifva möjliga.

En af de orsaker, hvarför Sveriges export på Österlandet blir lidande, ligger nog till stor del i svårigheterna att ordna finanserna mellan afskeppare och emottagare.

Denna svårighet aflägsnas betydligt genom ett handelskompani med tillräckligt kapital.

Det faller af sig själf, att våra direkta ångbåtsförbindelser med Asien, Sydafrika, Australien och Argentina skulle vinna betydligt genom att vår export gick genom egna händer samt genom de returfrakter som rimligtvis i en framtid kunna förväntas, så snart som våra handelskompanier kunna ägna sin tid åt afskeppning till Europa af gångbara varor.

Till sist vill jag påpeka, att samarbetet emellan elever, utexamineerade vid Stockholms Handelshögskola, och dylika af mig föreslagna handelskompanier bör blifva ytterst intensivt samt att de senare kunna och böra sätta de förra i tillfälle att på praktisk väg tillämpa den erhållna teoretiska erfarenheten.

Fred. Löwenadler.

Disponenten A. Henrik Göransson, Sandviken.

Jag har på sin tid emottagit Edert cirkulär af april månad, jämte Herr Doktor G. Sundbärgs broschyr om Emigrationen, hvilken jag behörigen genomläst.

I allmänhet förefaller det mig att den är hållen i en väl pessimistisk färgton och att de svenska förhållandena icke äro alldeles så dåliga som de däruti skildrats, eller att den stora emigrationen bör direkt hänföras till bakvända förhållanden här hemma.

För att citera ett par exempel så anser Doktor S. beträffande *jordbruket*, att *kvantiteten* af våra jordbruksprodukter är alldeles för liten, och jämför oss med Tyskland samt anför vid denna jämförelse, att, ehuru mer än hälften af den tyska befolkningen lefver af industri, så tillverkas där mera spannmål pr inb. än i Sverige.

Det torde vara orätt att vid denna jämförelse endast tänka på huru stor del af befolkningen är jordbrukande, utan att taga någon hänsyn till klimatet. Siffrorna äro ju icke så ofördelaktiga när Dr S. själf uppgifver att vi ännu 1900 producerade mera pr inb. än Tyskland, särskildt om hänsyn toges till klimatet. Om man likställer Skåne med Tyskland i klimatiskt hänseende, och hade en större del af landet lika som Skåne, så kan man nog vara öfvertygad om att vår jordbruksbefolkning bättre skulle försvara sin plats bredvid Tysklands, då vi ännu på 1890-talet kunde uppvisa så pass godt resultat.

Vid sådana stora frågor som det här gäller om betyder nog icke ett decennium så mycket, och förhållandena kunna nog växla åt andra sidan igen, åtminstone tyckes den omständigheten att vi för 15 år sedan tillverkade så mycket mera per individ än nu, och då sjunkningen icke beror på att inbyggareantalet växt för hastigt, antyda att det finnes *möjlighet* till förökning igen,

eller att vi icke öfverskridit vår expansionsmöjlighet, ty det torde väl dock icke med skäl kunna sägas, att vår jordbruksrörelse är i allvarlig återgång.

Beträffande smöret så är det ju glädjande att vi där hålla jämna steg med folkökningen, och icke får man jämföra vår *tillverkning* med Danmarks *export*. Denna senare representerar icke bestämdt jordbrukets ställning utan de danska köpmännens affärsföretagsamhet, då nog mycket af denna export är tillverkad i Sverige.

Utän att närmare undersöka rätta förhållandet med odlingslånen, så har jag någon erfarenhet om egnahemslånen, och beträffande dessa är det då säkert att sedan folk nu fått göra närmare bekantskap med dessa anordningar, så komma de till full användning, och med den låga ränta som beräknas så måste man vara riksdagen mycket tacksam för dess goda vilja att utlåna lån som icke inbringa staten mera än 3·10 % ränta.

De belopp som anslås till hvarje låntagare kunde nog vara större, och det är väl troligt att de komma att höjas när praktiken närmare visat hvad som behöfves, ehuru den låga räntan, som redan blifvit utlofvad, nog kan försvåra för staten att äfven visa sig liberal beträffande beloppens storlek.

Att man icke behöfver anlita hushållningssällskapen för att skaffa egnahemslån åt industriarbetare torde nu vara väl bekant.

Beträffande *fisket* så tror jag dock att man därmed bör mena »att draga upp så mycket fisk som möjligt». Försäljningssättet af fisken får icke läggas fiskeribefolkningen till last. Det är icke dess uppgift att distribuera fisken och ordna dess försäljning i landet. Man får icke förtänka den om den säljer till dem som komma och utan vidare erbjuda kontanta penningar.

Den förebråelsen Dr S. riktar emot fisket torde därför öfverflyttas till kapitlet om *handeln*. Dr S. har nog rätt, när han säger att svensken framför allt är tekniker och förstär bättre att tillverka än att försälja sina varor. Det måste erkännas att svensken är sämre köpman än både tyskar, danskar och norrmän.

Han är framstående tillverkare, men hans karaktär är för liberalt anlagd för att kommersiellt iakttaga sina intressen såväl som grannarne. Att idka handel och taga reda på alla möjliga små fördelar (hvilka samlade ibland utgöra hela vinsten) är särskildt tyskens styrka och gör honom från grunden till en framstående köpman, och detta sinne är utan tvifvel mycket utvecklad genom det stöd det fått i landets kommersiella uppfostringsmetoder.

Att vi i detta afseende hafva mycket att lära är obestriddigt, och det är att önska att känslan häraf måtte kraftigt väckas till lif, ty vi hafva helt säkert utom sillen många naturaförmåner som borde kunna tillgodogöras mycket bättre än som nu sker.

Att såsom Dr S. göra det till hufvudfel att vi använda främmande mellanhänder vill jag dock icke vara med om, ty mellanhandeln har nog äfven i vissa fall sitt berättigande och är visst icke någon specifik svensk handelstyp. Det kan icke bestridas att tillverkaren bör så mycket som möjligt söka närma sig konsumenten för att blifva förtrogen med dennes åskådningssätt och fordringar, men det blefve allt för tidsödande och toge för mycket af tillverkarens krafter i anspråk, om han ville bedrifva en stor affär utan mellanhänder. Detta kan då icke ske och han måste underkasta sig lagen om arbetets fördelning, hvars verkningar i den stora utvecklingens tjänst äro väl bekanta.

Huruvida vinsten blir stor eller liten blir en konjunktursak. En skicklig köpman bör veta hvad hans vara gäller på världsmarknaden, och tillse att han får hvad den är värd, vare sig han säljer till en mellanhand eller konsument. I förra fallet får han ju nöja sig med ett något lägre pris, men så

offrar han äfven mindre arbete på affären, och i senare fallet får han väl större förtjänst, men äfven mera arbete, om han skall uträtta något.

Man bör känna sin affär så väl, att man med öppna ögon kan välja hvilken af dessa former som bäst passar för förhållandena, men för att kunna bedöma detta måste man dock hafva nödig köpmannabildning.

I trävaruexporten förebrår Dr S. oss att vi icke iakttagit den sammanhållning och omtanke som *andra* folk lägga i dagen vid stora affärer. Detta torde vara orättvist, då det är bekant att det sedan flera år existerat en förening inom sågverksindustrien, Svenska Trävaruexportföreningen, som söker reglera afverkningen, och sedan Dr S. framkastat denna beskyllning, så tillägger han att någon förbättring under de senare åren »skall» hafva inträdt, hvilket antyder att han hört talas om denna förening.

Under sådana förhållanden är det väl bättre att se framtiden förhoppningsfullt till mötes än att anföra gamla synder; och hvad den bristande omtanken eller försäljningssättet beträffar, så hafva konsignationsaffärer till London ägt rum från alla nationer som sysselsätta sig med furuvirkesexport, och att folk vid tillfälligt penningbehof sälja till underpris är icke heller något specifikt svenskt, utan förekommer i alla länder.

Att när nettobehållningen ej blir så stor som önskad, söka öka kvantiteten, är äfven en utväg, känd i alla länder.

Beträffande vår *järnmalm* och vårt *järn* kan det utan tvivel ännu uträttas mycket i och för en ökad järnmalmsexport under förhållanden som böra inbringa goda förtjänster åt landet.

Jag tror vi nu äro på god väg, blott man får tid att utveckla sig, och att man icke bör yttra sig om de nuvarande ledande männen såsom Dr S. tyckes hafva anledning, därför att det förut möjligen syndats i Lappland under gamla förhållanden, då staten icke tog någon notis om denna industri. Det är bättre att förtroendefullt låta Grängesberg—Oxelösunds bolag sköta sig.

Beträffande vårt *färdiga järn* så anför Dr S. den ringa utvecklingen af vår järnindustri jämförd med andra länders.

Han vidrör dock icke det helt naturliga skälet därför, nämligen bristen på billigt bränsle i vårt land. De öfriga länderna hade aldrig uppnått de resultat med hvilka de nu glänsa, om de ej haft billigt fossilt bränsle till sin disposition, ty det är icke nog för en massproduktion af järn att hafva malm och kraft, man måste äfven hafva bränsle. Huruvida och till hvilken grad det är möjligt att på elektrisk väg skaffa värme till billigt pris för att motsvara det fossila bränslet, är icke ännu utredt, men icke får detta skrivas på svenskarnes syndaregister. Tanken, som ännu är helt ny, utfördes först i Sverige, och det är icke på denna väg som andra nationers järntillverkare lyckats utveckla sin affär. Jag tror mig äfven kunna säga, att den svenska järnindustriens målsmän icke komma att blifva sena att begagna sig af denna utväg, om den visar sig praktisk. Intill dess att detta blir förverkligadt, och då man nu icke kan säga huruvida det någonsin kommer att blifva så billigt, att därigenom kan åstadkommas en massartikel för export, nödgas vi blifva stilla åskådare af huru järntillverkningen med fossilt bränsle växer i andra länder. Vi kunna väl importera en del stenkol eller koks för landets egen järnkonsumtion, och med tillhjälp af kraftiga tullar kan det kanske löna sig att på detta sätt tillverka 100,000 à 200,000 ton järn som nu importeras, men någon för landet naturlig tillverkning som på något sätt skall hämma emigrationen blir det icke. De moderna koksugasnarne och rälsvalsverken behöfva inga massor af folk.

Däremot kunna vi nog ännu göra mycket för att utveckla den för oss naturliga *kvalitetsjärnförädlingen*, men för den som anser stora kvantiteter

vara det förnämsta, kommer man ju ej långt på denna väg, ehuru jag vill visa att äfven den kvantitativt lilla förädlingen dock kan hafva sin betydelse för landet.

Härmed kommer jag in på det område som närmast berör mig, och från hvilket jag är i tillfälle att lämna några siffror som möjligen kunna vara af nytta för Edert arbete.

Såsom det torde vara bekant, räknas Sandviken här i landet till storindustrin. Detta är dock icke på grund af någon egentlig *massproduktion*, utan snarare därför att det genom sin långt framdrifna förädlingsindustri använder jämförelsevis mycket arbetare.

Det tillverkas vid Sandviken med 4 masugnar (hvaraf en i reserv) endast cirka 20,000 à 25,000 ton tackjärn, cirka 35,000 ton stålgöten och cirka 25,000 ton valsadt och smidt stål, hvilket är litet jämfördt med de stora utländska verken, där verklig massproduktion idkas och där man med lätthet tillverkar flera hundra tusen ton. Men vi sysselsätta för vår tillverkning cirka 2,400 man, och detta är anmärkningsvärdt för ett så litet tonnage och markerar just att vi sysselsätta oss i hög grad med manufaktur, och jag kan tillägga kvalitetsmanufaktur för export. 80 % af vår tillverkning exporteras och här att i de flesta länder möta mer eller mindre höga tullspärrningar, hvarför en vanlig billig massartikel icke kan bära sig, ty så mycket billigare kunna vi icke tillverka vid Sandviken än våra utländska konkurrenter, att vi skulle först kunna betala deras tullar och ändock sälja till lika billiga priser.

Det torde därför, åtminstone hvad järnet beträffar, icke vara möjligt att hoppas på någon storindustri, om man därmed menar billig massproduktion för export, utan vi få nog hålla oss inom anspråkslösare gränser, men söka arbeta fram en allt längre gående manufaktur af våra ädla råvaror.

Om vi undersöka hvad utländingen gör af de svenska halfabrikaten han köper af oss, skola vi erfara, att det finnes många artiklar, som sysselsätta ett stort antal arbetare och som mycket väl passa för svensk tillverkning.

Min uppmärksamhet fästes därå för trettio år sedan, då jag af en af Sandvikens kunder, hvars hufvudtillverkning var sågar, filar och därmed beslätade artiklar, hörde att han sysselsatte öfver 1,200 arbetare.

Alltså för dessa till synes småartiklar, använde han mera arbetare än något industriellt verk i Sverige då kunde sysselsätta, äfven bland dem som här räknades till storindustrin.

Denna upplysning blef för mig en fingervisning att icke förakta småartiklar, emedan de kunna representera mycket stora affärer, och vi började äfven att arbeta i denna riktning, så mycket mera som Sandviken icke hade så stora naturaförmåner för att åstadkomma billiga artiklar till sitt förfogande som åtskilliga andra järnbruk. Denna väg har äfven visat sig vara den riktiga för oss, men då Bruket därigenom kommit till en viss välmåga, måste det dock ihågkommas, att vi hafva decennier af intensivt arbete bakom oss, och att det icke är nog med att besluta sig för manufaktur för att inom en kort tid med fördel kunna sysselsätta tusentals arbetare.

Efter dessa meddelanden skulle det icke förvåna mig, om Doktor Sundbärg tyckte att då här finnes en storindustri, som visserligen icke har massproduktion men dock sysselsätter ett för svenska förhållanden stort antal arbetare, det skulle vara intressant erfara huru dessa arbetare hafva det, om det endast är kapitalet som frodas eller om arbetarne äfven göra det, och huru det ser ut med emigrationen vid ett sådant bruk.

Jag är i tillfälle att i dessa afseenden lämna några statistiska upplysningar. Först vill jag nämna att jag nyligen för ett annat ändamål hade anledning göra några jämförande utredningar emellan arbetarnes ekonomiska

ställning 1887, det år då det nuvarande tullsystemet började tillämpas, och 1908.

Arbetareantalet, som 1887 utgjorde 787 st., hade 1908 växt till 2,274, utom stall-, renhållnings- och landtbruksarbetare. (Jfr tabellen å nästa sida).

Deras förtjänst, som 1887 i medeltal utgjorde kr. 692 per man, hade 1908 växt till kr. 1,160 i medeltal, hvilket måste anses som ganska mycket, då de dessutom hade fria bostäder eller hyresbidrag, så snart de varit anställda vid Bruket i 3 år, samt medelsiffran är för stort och smått och Sandviken för sin förädling använder ett mycket stort antal minderåriga pojkar.

Att arbetarne göra besparingar framgår af det förhållandet att 1887 fanns insatt å Gäfle Stads Sparbanks filial i Sandviken kr. 61,196.28 men 1908 å diverse sparbanks- och sparkasseräkningar så långt jag kunnat se kr. 426,547.75.

Det är otvivelaktigt att det allra mesta af detta belopp tillhör Sandvikens arbetare och af dem beroende handtverkare. Handlandena begagna nog i allmänhet icke dessa bankformer utan Upp- och af- och Kreditiver.

Dessutom är det antagligt att det finnes ytterligare bankbehållningar om hvilka jag icke erhållit kännedom.

Utom ofvanstående har Sandvikens Arbetares Pensionsförening en i Gäfleborgs Läns Sparbank på personliga sparbanksböcker insatt penningfond, som 1887 utgjorde kr. 66,685.65 men 1908 uppgick till kr. 845,738.95. Slutligen har hägen att bygga egna gårdar varit ganska stor. Vid det utanför Brukets område befintliga Yttre Sandviken, som bebos af handlande och handtverkare, men till största delen af bruksarbetare, fanns 1887 15 st. bostadslägenheter taxerade till kr. 60,700, och 1908 141 st. taxerade till kr. 858,200. Ehuru jag icke kan säga huru mycket af detta värde är graveradt med inteckningar, kan man väl dock antaga som säkert att för att bygga för 858,000 kr. har man fått låna högst 500,000 kr. Där skulle således ligga ett primitivt nedlagdt kontant kapital af kr. 358,000. Då de som på detta sätt byggt öfvervägande äro ett sparande folk, får man väl äfven antaga att det sedan under årens lopp afbetalts åtminstone kr. 142,000, hvilket skulle uppbringa den nu i dessa hus nedlagda besparade styfvern till kr. 500,000. Om dessa summor läggas tillsammans, kan det väl sägas att Sandvikens arbetare äro välbärgade och i allmänhet hafva det bra (individer som icke kunna spara finnas naturligtvis här som öfverallt annorstädes), särskildt som Bolaget gjort sitt bästa för deras trefnad. Bostäderna äro trefliga, omgifna af planteringar; det finnes tre olika sorters sjukhus vid Bruket, utmärkt badhus där bad serveras till mycket billiga priser, gymnastik- och idrottsplats för ungdomen, nödiga skolor för barnen, äfven en högre folkskola, slöjdskolor för både gossar och flickor, hushållsskola, samlingshus med alkoholfri restauration och en större sal för möten, danstillställningar och teaterföreställningar, folkpark m. m. Man kan med ett ord säga att arbetarne hafva det så väl vid Sandviken, att de böra trifvas där och det göra de äfven i allmänhet.

Då Dr S. framkastat den frågan huruvida icke emigrationen skulle minskas, ifall storindustrien toge mera hand om våra arbetare, torde tabellen å sid. 34 vara ett upplysande svar, så mycket mera betecknande som det enligt förestående är hämtadt från ett industrisamhälle som nästan kan anses idealt, och hvars motsvarighet storindustrien icke alltid kan prestera, då den alltid är beroende af konjunkturerna, och dessa kunna lätt handskas hårdare med arbetarne, än hvad fallet varit vid Sandviken under de femton år som tablån omfattar.

Hvad först och främst nativitets- och äktenskapsfrekvensen beträffar, så synes vid första ögonkastet att den är mycket fördelaktig vid Sandviken, hvilket äfven är helt naturligt, då våra unga män i allmänhet hafva god förtjänst

Antalet arbetare vid Sandviken samt utvandringen från Högbo socken.

År.	Arbetare vid Sandviken.			Utflyttade till Amerika från Högbo socken.				
	Antal arbetare.	Utbetalt lön, kr.	Pr man, kr.	Antal.	% af folkm.	Rikets tal. ¹⁾	Ungkarlar.	Fam-fäder.
1894	1,173	901,991·97	768·96	7	1·43	2·00	1	1
1895	1,332	1,049,773·01	788·12	16	3·12	3·08	2	1
1896	1,655	1,267,744·15	766·01	32	5·75	3·07	12	4
1897	1,679	1,351,845·39	805·15	10	1·63	2·07	3	1
1898	1,556	1,279,913·33	822·57	3	0·47	1·72	1	—
1899	1,840	1,572,668·81	854·71	19	2·98	2·37	2	3
1900	1,909	1,793,986·33	939·75	18	2·68	3·21	3	3
1901	1,780	1,681,080·80	944·42	104	14·48	3·96	36	15
1902	1,778	1,690,553·97	950·82	130	17·74	6·45	38	19
1903	1,755	1,637,800·70	933·22	93	12·34	6·91	24	10
1904	1,881	1,926,351·17	1,024·11	27	3·54	3·62	2	2
1905	1,988	2,001,358·74	1,006·72	30	3·77	3·95	6	4
1906	2,213	2,365,912·64	1,069·10	23	2·82	4·08	11	2
1907	2,216	2,641,828·63	1,192·16	36	4·21	3·70	10	4
1908	2,274	2,639,185·86	1,160·50	20	2·29	—	11	—

Ann. Högbo socken består nästan uteslutande af Sandvikens tjänstemän och arbetare samt handlande och handtverkare. I Högbo bondbyar finnes endast cirka 1,000 personer allmoge.

och Bolaget icke lägger hinder i vägen för dem att gifta sig tidigt utan tvärtom gärna ser det, då de därigenom vanligtvis blifva mera stadgade.

Beträffande emigrationen äro siffrorna icke lika klara. Först framträder den abnormt stora utvandringen åren 1901, 1902 och 1903.

Grunden härtill ligger nog i de dåliga åren 1900 och 1901 och kan i första hand förklaras däraf att arbetareantalet minskades med 129 man från 1900 till 1901, men hvarföre det utvandrade så många 1902 och 1903 kan icke sägas, ty såsom framgår af tablån minskades icke arbetareantalet nämnvärdt dessa år, och ehuru Bolaget hade skrala förtjänster 1900 och 1901, så träffades icke arbetarne däraf utan de hade sina goda förtjänster äfven dessa år (lägst kr. 933·22 i genomsnitt pr man, stort och smått, utom fria bostäder och andra naturaförmåner).

Det finnes därför ingen förklaringsgrund som jag kan se hvarför emigrationen fortsatt 1902 och 1903 sedan reduktionen i arbetareantalet 1901 egt rum. Då en större emigration en gång börjat, ligger väl lusten att fara ut kvar i luften några år.

Då det var rätt många familjefäder med bland emigranterna och jag ej har uppgift på antalet medförda barn, så kan jag ej heller såsom vid en del andra år se om det var många giftasvuxna flickor, alltså ej arbetare, med bland de utvandrande.

Utom denna period, som på ett eller annat sätt tyckes härstamma från ett depressionsår, finner man äfven att vi haft större utvandring 1895 och 1899 än riksmedeltalet, ehuru dessa år voro rätt goda både för arbetare och Bolaget.

Särdeles betecknande är det att 1896 och 1907, hvilka voro de bägge vackraste åren Bolaget hade under 15-års-perioden, äfven visa för stor utvand-

¹⁾ Talen i denna kol. omfatta utvandringen till samtliga länder i främmande världsdelar.

Folkmängd och befolkningsrörelse i Högbo socken.

År.	Folk- mängd den 1 ja- nuari.	Födde.			Äktenskap.		
		Antal.	‰ af folkm. ¹⁾	Rikets tal.	Antal.	‰ af folkm. ¹⁾	Rikets tal.
1894	4,906	146	29.76	27.10	27	5.5	5.74
1895	5,131	188	36.64	27.49	39	7.6	5.87
1896	5,558	206	37.06	27.18	51	9.18	5.95
1897	6,141	231	37.62	26.67	48	7.82	6.06
1898	6,351	212	33.38	27.11	52	8.19	6.14
1899	6,375	226	35.45	26.85	56	8.78	6.24
1900	6,705	264	39.37	27.00	65	9.69	6.15
1901	7,183	254	35.36	27.03	54	7.52	6.07
1902	7,330	260	35.47	26.48	51	6.96	5.96
1903	7,538	252	33.43	25.70	47	6.24	5.78
1904	7,621	249	32.67	25.75	44	5.77	5.85
1905	7,958	252	31.67	25.66	54	6.79	5.85
1906	8,143	250	30.70	25.70	60	7.37	6.13
1907	8,548	259	30.30	25.53	55	6.43	6.21
1908	8,748	293	33.49	.	74	8.46	.

ring. Dessa år borde utvandringen hafva varit obetydlig, om storindustriens goda konjunkturer skulle inverka hämmande på utvandringen. 1896 visar skenbart en liten försämring i arbetarnes medelförtjänst som icke är att fästa sig vid. Året var godt och vi behöfde mycket folk samt togo in enligt tablån 323 stycken. Någon nedsättning i arbetarnes ackorder ägde under sådana förhållanden icke rum, men en del nya arbetare, som icke ännu blifvit fullt inöfvade, hade under första året jämförelsevis låg inkomst, under det att deras stora antal bidrog till att sätta ned medelförtjänsten, så mycket mera som de ej arbetat ett helt år.

Granskar man denna tablå i stort, skall man finna att storindustrien, när den är i lyckliga omständigheter, nog bidrager till att förkofra folkökningen, men icke är något patentmedel mot emigrationen, då man finner att af fjorton år hälften visar större emigration än våra ofördelaktiga riksmedeltal.

Beträffande det femtonde året, 1908, kan jag ej yttra mig, då jag ej känner dess riksmedeltal.

Till denna konklusion vill jag tillåta mig den anmärkning, att det icke är att undra på om våra unga arbetsföra karlar söka sig ut under den förhoppning att få det bättre i Amerika än här, äfven när de ej hafva skäl att klaga öfver hemorten, ty det leker alltid i hågen på ungt folk att komma ut i världen, och det är dem väl bekant att de Sandviksarbetare, som förut kommit till Amerika, i regeln fått det bra, emedan de efter den goda arbetsskola de genomgått här äro eftersökta därute.

En annan sak som förtjänar särskildt beaktande, är den del som giftasvuxna flickor taga i emigrationen.

Man kan särskildt göra sig en föreställning härom de år då enligt tablån få familjefäder utvandrat och barnantalet således är inskränkt.

Se t. ex. 1895 af 16 emigranter endast en familjefäder och 2 ungar, 1904 af 27 emigranter 2 familjefäder och 2 ungar, och 1908 tyckes det

¹⁾ Talen äro beräknade på folkmängden i tabellens första sifferkol.

hafva funnits 9 fullvuxna flickor af 20 emigranter, och de komma ej från en ort där arbetarnes förhållanden äro så dåliga att de ej *kunna* sätta bo, utan jag fruktar att de ej *vilja* det.

Flickorna veta alltför väl att de i Amerika mycket lätt uppnå en bättre social och ekonomisk ställning, än som vanligen kommer dem till del som arbetarehustrur i Sverige, och därför söka de sig ut.

Jag tror att särskild uppmärksamhet bör egnas åt denna sak, och skulle anse det vara riktigt att hela kontingenten af ogifta kvinnliga emigranter emellan 15 och 30 år ställes för sig vid sidan af den öfriga emigrationen, såsom tillkommen af särskilda skäl som icke stå i direkt sammanhang med den verkliga arbetarefrågan.

Jag har tillåtit mig här anföra en del uppgifter, som hafva det värdet att de utgöra verkliga fakta ur det praktiska lifvet, och därför möjligen kunna vara af nytta för dem som skola söka botemedlet för vår stora emigration, ett arbete om hvilket jag emellertid icke anser mig befogad att närmare yttra mig utan gärna öfverlämnar åt andra.

Sandviken den 19 augusti 1909.

A. Henrik Göransson.

Gottlands Handels- och Sjöfartskammare.

Vår moderna folkvandring, emigrationen, beror gifvetvis af en mångfald anledningar. Att dessa i hufvudsak äro af yttre, framför allt ekonomisk art, kan ej betviflas. Men lika visst är, att yttre anledningar ej varit eller äro de enda; de ha ej haft karaktären af nödtvång. Man måste därför antaga andra, djupare liggande orsaker, grundade i själfva folklynnnet, och för en rätt uppfattning af emigrationsproblemet är af vikt att äfven beakta dessa.

Hos svenska folket finnes sedan gammalt ett äfventyrsdrag med riktning mot det främmande och okända. Det har under tidernas lopp framträdtt på olika sätt, i vikingatågen, i storhetstidens bragdlynnne o. s. v., och har i våra dagar tagit form i utvandringslusten. Tidigt framträdande hos vårt folk är äfven en stark individualistisk läggning, en ömtålig själfständighetskänsla, som har svårt att foga sig i hvad den med rätt eller orätt uppfattar som ett tryck. Helst under utvandringens tidigare skede utgjorde detta lynnensdrag en högst väsentlig faktor. Mot Sverige med dess »ämbetsmannavälde», dess på börd och bildning grundade »klasskillnad», en naturlig följd af gammal kultur, satte man det »fria» Amerika, där »alla äro lika». Erfarenheten lärde nog, att det ej var så helt med det nya landets frihet och jämlikhet, men dels är penningens klasskillnad, som i Amerika gäller mest, i alla händelser mer demokratisk än den, som grundas på födsel eller i ungdomen förvärfvad bildning (äfven det en bördsförmån), dels omöjliggjorde den stora olikheten i förhållanden hvarje verklig jämförelse. I samband med det individualistiska draget står böjelsen för partikularism med däraf följande brist på enande fosterlandskänsla, en brist som allt för ofta framträdtt i vår historia, t. o. m. då yttre fara bort böja sinnena samman. De närmaste orsakerna äro å ena sidan olika kynnen hos de särskilda provinsernas innebyggare, hufvudsakligen betingade af skiljaktiga yttre förhållanden i vårt vidsträckta, glest befolkade land, å andra sidan en på politiska, längre fram sociala och ekonomiska förhållanden grundad klassmotsättning.

Ovanstående innefattar hvad man kallar de *inre* förutsättningarna för emigrationen och anger målet för en folkuppfostran, som med framgång vill

bekämpa densamma. Vi behöfva lust till troget och intensivt arbete i Sverige och för Sverige, verkliga nationella intressen och vyer, som gälla — ej den enskilde, ej klass eller kår, utan det hela, kort sagdt, en nationell *samläng* omfattande allt och alla, ej minst de djupa leden. Att en sådan i detta fall bör äga praktiskt syfte och innebära materiell samverkan, skall närmare utföras i det följande.

Det är nämligen klart, att på ideell väg intet står att vinna, om ej utvandringens omedelbart verkande orsaker häfvas eller i möjlig måtto förminsas. De viktigaste äro: svårigheten att förtjäna nödigt uppehälle respektive krafvet på *bättre* utkomst, äfven bättre social ställning (kroppsarbetet högre aktadt i Amerika), samt det mera andliga behovet af större möjligheter till utveckling af anlag, skicklighet, intelligens. Härtill komma anledningar af mera speciell art, såsom för närvarande fackföreningstyranniet, ett skäl som anförts af återvändande svensk-amerikaner. En medverkande omständighet, fast af annat slag och glädjande i och för sig, är våra landsmäns höga anseende i Amerika. De upprepade försäkringarna härom äro synnerligt ägnade att befordra emigrationen och visa tillika, att det är utvaldt folk som Sverige förlorar, för öfrigt en vanlig företeelse vid utvandringar, som ej direkt framtvingas af existensnöd. Slutligen är att nämna det kanske ödesdigraste af allt: Amerika är ej längre ett främmande land. Det hyser en befolkning ungefär lika med den, som bebodde storhetstidens Sverige; amerikanska städer eller delar däraf äro så godt som svenska eller dock skandinaviska; de lifliga förbindelserna med hemlandet aflägsna alltmer det skrämmande af ett *obekant* och frammana blott det lockande af ett *nytt*.

Hvad kan då ur praktisk synpunkt göras för att kvarhålla svenska medborgare i eget land? Vi måste genom målmedvetna reformer skapa ett Sverige, som, så vidt möjligt, ger sina medborgare hvad de *verkligen* erhålla i Amerika eller annanstädes; vi måste genom planmässigt upplysningsarbete utrota tron på det främmande landets *inbillade* företräden.

Endast den förra uppgiften torde här behöfva en utförligare behandling. Den är, som nämnt, af huvudsakligen ekonomisk natur och gäller närmast en utveckling af Sveriges näringslif därhän, att våra unga män här hemma nå önskad utkomst för att bilda familj. Att anspråken i detta fall böra sänkas, är en sanning för sig; att *vänta* på en lösning i den riktningen lönar i alla händelser ej. Frågan är så mycket mer brännande, som folkökningen i vårt land, äfven med betydligt sänkt utvandringssiffra, står långt under det normala måttet. Sverige har dock naturliga förutsättningar att kunna föda en två eller tre gånger så stor befolkning som den nuvarande. Teknisk förfarenhet, noggrannhet och uppfinningsförmåga finnas tillfyllest. Det som brister, är förmågan att rent *ekonomiskt* tillvarata dessa fördelar.

Sakna vi då praktisk företagsamhet, ihärdighet och vidsynt affärsblick mer än våra grannar, Danmark och Tyskland; eller äro svårigheterna för oss större än för dem? Båda frågorna få nog besvaras med ja.

Sverige är, har man sagt, de rika, men ofullgångna, d. v. s. outnyttjade anlagens land. Vårt intellektuella lif yttrar sig genom ansatser, intermittert, splittradt; vi sakna förmågan af ett konsekvent fullföljande. Se på vår konst, litteratur och vetenskap. Hur liten — kvantitativt sedt, — nästan fragmentarisk har ej produktionen varit intill de närmaste årtiondena. Att den varit förträfflig, är en annan sak. Man kan skylla på folkkaraktären och erinra sig gamle kung Göstas skarpsynta omdöme »en trög nation full af hetsigheter», men förklaringen ligger väsentligast i något yttre, vårt afskilda läge, bristen på tillräcklig rapport med motsvarande kultur i utlandet. Ty nu är förhållandet ett annat. Nu har ett sådant inflytande och därmed

följande växelverkan gjort sig i betydlig mån gällande, och våra konstnärer, författare och vetenskapsmän producera med en teknisk säkerhet, målmedvetenhet och — ej minst — ymnighet, som måste kallas europeisk. Satsen om de ofullgångna anlagen håller ej längre streck.

Förhållandet är det samma på det ekonomiska området. Men erfarenhet, blick och rutin i detta afseende *måste* komma senare. Här kräfvades en betydligt längre och intimare bekantskap med företeelser af motsvarande art i främmande land, och det gäller en insikt, som utlandet helst ville undanhålla oss.

Härtill framträda nu särskilda svårigheter för vårt vidkommande. Ej att vi äro ett *litet* folk — Danmark har ej hälften af vår numerär, och dess export af förädlade produkter inbringa mer än vår export af råämnen — utan att vi äro *ett litet folk i ett vidsträckt land*, och att detta land, jämfördt med Danmark och äfven Tyskland, i naturförhållanden, näringskällor, möjlighet till samfärdsel är så ytterst olikartadt — en världsdel i smått.

I dessa omständigheter ligger väl alltså svaret på den frågan hvarför »vår ekonomiska utveckling är så svag och långsam, att den ej kan uppbära en folkökning, som bland andra nationer i våra dagar betraktas som den normala». Vi behöfva mer tid än de länder, som ligga närmare till och äga mer lättillgängliga och likartade ekonomiska förutsättningar. Men det är fara i dröjsmålet, och vi måste, innan det blir för sent, af föregångsfolken lära, hvad vi behöfva — ej i första rummet tekniska metoder och uppfindingar, ty härutinnan ha vi lärt mycket och kunna lära andra, utan sättet att göra allt detta vinstgifvande. Återinflyttning af utvandrare bör uppmuntras och underlättas med syfte att draga nytta af deras vunna erfarenhet.

Hvad som kräfvades här hemma i betraktande af landets säregna förhållanden är främst en noggrann utredning om särskilda traktens naturliga näringskällor, den olika arten af dessa och de — äfven efter ortsförhållandena — lämpliga sätten för deras tillgodogörande. Att regeringen ägnar en mer omedelbar uppmärksamhet åt hithörande ting är ett gifvet önskemål. För Gottland tränger jordbruket till en ordnande och stödjande hand. Med rationell utveckling och skötsel kunde det föda en väl dubbelt så stor befolkning. Mycket är därvid att lära af småbruket i Danmark. Egnahemsrörelsen torde därför ha ett rikt verksamhetsfält på ön. Af lika vikt är fiskets upphjälpande genom pekuniärt understöd och förbättrade metoder.

I allmänhet synes Sveriges ekonomiska utveckling böra gå i riktning emot en mer eller mindre bestämd *specialisering* för de olika landsdelarna. Det andra (och viktigaste) villkoret är stark *sammanslutning* inom de särskilda näringsgrenarna för ömsesidigt stöd, för undvikande af skadlig konkurrens och för ett kraftigare och mera målmedvetet uppträdande på den utländska marknaden.

En oerhörd vikt ligger härvidlag på våra kommunikationer, helst den inhemska omsättningen på grund af landets stora utsträckning och den olika arten af dess produkter måste få en synnerligt stor betydelse. Hos oss om någonstädes gäller, att ett väl utveckladt och ändamålsenligt ordnadt kommunikationsväsen är det ekonomiska lifvets mäktigaste häfstång. Så äro ock för vår export talrika och *direkta* förbindelser ett önskemål framför andra.

En riktig åsikt är utan tvifvel att *industrien* af våra näringar är den mest utvecklingsmöjliga. Detta innebär naturligen på intet vis ett åsidosättande af de öfriga, minst jordbruket. Ett dylikt missgrepp har ju ock förut i vår historia på ett eftertryckligt sätt bestraffat sig. Och ensidighet i fråga om näringslivet strider för öfrigt, såsom ofvan är framhållet, mot vårt

lands naturliga villkor och förutsättningar. Men en *stor* plats på världsmarknaden kan hos oss dock blott industrien förskaffa sig, och åtskilliga omständigheter tyda på, att en sådan verkligen är densamma förbehållen. Målet är hunnet, när vi nått fram till *massproduktionen* och vunnit en utländsk afsättning utan inbördes konkurrens. Till den ändan behöfva vi i tillverknings sättet en genomförd *specialisering*, som spar arbete, intellektuellt och kroppsligt, och så i själfva verket möjliggör en högre *arbetsintensitet* — och vi behöfva sammanslutning och samverkan bland våra industriidkare.

En fråga återstår dock, på sitt sätt den viktigaste: äger Sverige till alla dessa förutsättningar äfven en lämplig arbetaremassa? Det ser ej så ut. Våra arbetare stå för närvarande i klassandans och klasskampens tecken, men storindustrien fordrar disciplin och underordning. Tyskland har i det fallet god hjälp af sin strama militäriska skolning; i Amerika har industrien själf nått en makt och tyngd, som trycker ner den arbetande individen till blott en kugge i maskineriet. Intetdera är möjligt hos oss, allra minst det senare, hvaremot den svenske arbetaren med sin ömtåliga själfständighetskänsla afgjordt skulle reagera. Att den enskilde fogar sig i främmande land, är något helt annat. Nej, den stränga underordning, som storindustrien pålägger, skall den svenska arbetareklassen underkasta sig, först när den *klart begriper* dess nödvändighet för det hela, så att själfuppgifvelsen blir medveten och frivillig. Mycken upplysning i sociala och ekonomiska ting kräfvades dessförinnan, framför allt en syn på lifvets realiteter, som svenska arbetare i alldeles särskild grad sakna. Och i *det* fallet borde dock våra landsmäns erfarenhet i Amerika, om den lämpligen kunde tillgodogöras, vara af synnerligt stor betydelse och emigrationen sålunda med all skada den tillfogar vårt land också medföra åtminstone en väsentlig *nytta*.

Visby den 30 augusti 1909.

Gottlands Handels- och Sjöfartskammare.

Carl Degerman.

C. J. Kolmodin.

Sundsvalls Handels- och Sjöfartsnämnd.

Ekonomiska svårigheter i hemlandet hafva utan tvifvel ej så litet bidragit till den genom flera årtionden fortgående utvandringen från vårt land. Ehuru arbetarne, särskildt industriarbetarne, varit jämförelsevis väl aflönade, (deras löner hafva för öfrigt ökats nästan år från år), har dock ofta visat sig, att med större anspråk på lifvet inkomsterna icke velat räcka till för bestridande af utgifterna. Lifsförnödenheterna hafva ställt sig dyra, hvarjämte skatterna och, där sådana förekommit, hyrorna varit höga. Äfven arbetare med särdeles god arbetsförtjänst har haft svårt att taga sig fram, i synnerhet då han haft hustru och barn, och vid angifna förhållande har det i regel icke varit möjligt för arbetaren att lägga af något för att så småningom höja sig i ekonomiskt och socialt hänseende. Tanken på att i främmande land söka större arbetsförtjänst och bättre social ställning har då legat nära till hands. Tanken har sedan mognat till beslut, och färden ställts till Amerika. En verksam faktor härvid har ock den omständigheten varit, att på andra sidan Atlanten redan vistats fränder och vänner till den emigrerade, hvilka lämnat kanske öfverdrifvet ljusa målningar om sina inkomster och lefnadsvillkor i öfrigt och möjligen äfven förespeglat vederbörande liknande framgång

i det nya landet. En i det svenska folklynnnet inneboende lust att komma ut och se sig omkring i världen torde vid planläggande af färden öfver Atlanten äfven hafva varit en betydelsefull omständighet.

Äfven *sociala* missförhållanden hafva bidragit till den aldrig sinande utvandringsströmmen. Genom socialismens utbredning allt mer och mer har arbetets frihet kränkts och arbetarens själfständighet hotats. Trycket från det socialistiska partiet har till slut blifvit för den arbetare, som icke hyllat dess läror, olidligt. För att undgå alla trakasserier, hvarför han här i landet varit utsatt, beslutar han sig för att utvandra till Amerika, där han väntar att finna den arbetsro, som förvägrats honom här hemma. En tryggande arbetarelagstiftning i vårt land skulle därför vara af behovet påkallad. En annan omständighet, som gör sitt till att folk lämna landet, är svårigheten att i Sverige förskaffa sig erforderliga kunskaper i handel och industri. Det finnes nog vilja att arbeta, men de nödiga insiktarna för ett framgångsrikt sådant saknas, och dessa måste då sökas i främmande land.

Beträffande *jordbruket* i Norrland, i afseende å såväl sädesodling som boskapsskötsel under de senare årtiondena, så torde det ej vara tvifvel underkastadt, att jordbruket icke gått framåt i den grad, som varit önskvärdt. Anledningen härtill torde vara att söka i flera omständigheter. Dels lägga de klimatiska förhållandena hinder i vägen för ett rationellt bruk af jorden, dels är å de flesta orter jordmånen underhållig samt jorden svårarbetad, och dels yppas svårigheter, hvilka blifvit större år från år, att få för jordbrukets skötsel erforderliga arbetskrafter, enär dessa i stället söka sig till det industriella fältet, där större löner äro att påräkna. Några oöfvervinneliga hinder för jordbrukets uppräckning i Norrland torde emellertid icke förefinnas, men skulle härför förutsättas, bland annat, att den landbruk idkande befolkningen bibringade större kunskap i till jordbruket hörande ämnen och att hos jordbruksarbetaren förnöjsamhetskänslan finge större insteg. En god sak för vinnande af ett godt resultat i frågan vore ock inrättande af s. k. småbruk.

Att *industrien* i vårt land ej nått den utveckling, att den står på samma höga ståndpunkt som den gör i flera andra europeiska länder, synes bero på flera samverkande orsaker, hvaribland i främsta rummet kunna nämnas landets brist på eget kapital och svårigheten att nedbringa tillverkningskostnaden. Härtill kommer ock, beträffande den inhemska afsättningen, att vårt eget uppland är för litet, för att någon större afsättning af de olika produkterna där kan påräknas, samt beträffande exporten, att andra länder, England dock undantaget, omgärdat sig med skyddstullar. En annan omständighet, som gör att industrien ej fått det uppsving, den med landets rika möjligheter i den vägen eljes borde hafva fått, äro de i vårt land ständigt inträffade strejkerna vid de industriella etablissementen, hvilken omständighet å ena sidan afskräcker kapitalisten från att nedlägga sitt kapital i industriens tjänst och å andra sidan gör särskildt den utländske afnämaren betänksam att inlåta sig i affärsförbindelser med industriidkarne här i landet med dess oroliga arbetarebefolkning.

Till sist vill Handels- och Sjöfartsnämnden, till bemötande af i cirkulärskrifvelsen förekommande yttrandet, att ingen förädlingsindustri växt upp i Sundsvalls trävarudistrikt, utan att distriktet endast fortsatt med sin enda näringsgren, nämligen den att exportera råvara, blott erinra därom, att under senare åren i Sundsvalls omnejd uppstått fem träsliperier, en sulfatfabrik, fem sulfittfabriker, däraf dock en ännu icke fullt färdig, ett pappersbruk och tre lådfabriker, af hvilka en af synnerligen stor omfattning, samt flera hyflerier. Vidare hafva under samma tid här i distriktet försök gjorts med industriella

anläggningar af olika slag, men hafva de ofta visat sig ej vara tillräckligt bärkraftiga, sannolikt på grund af höga lefnadsomkostnader och däraf betingade höga arbetslöner.

Sundsvall den 17 september 1909.

På Handels- och Sjöfartsnämndens vägnar.

A. G. Andersson.

John af Sandeberg.

Landskrona Handelsförening.

Enligt Handelsföreningens mening är den egentliga och enda stora hufvudanledningen till emigrationen att söka uti individens sträfvan efter möjligast bästa utkomst. Den föreställningen är nämligen nog så allmän hos emigranterna, att komma vi blott öfver till Amerika, så skall nog allt där gå oss väl i händer. Oerfarenheten och okunnigheten äro därunder omständigheter, som göra sig gällande till förmån för det som hägrar i det fjärran landet, där fältet anses ligga öppet för den som vill och kan arbeta, och där en hvar blir uppskattad för sin personliga duglighet, oafsedt lefnadsvillkor i öfrigt. Först för sent inser den bortdragande, att hägringen icke var så skön som den framstod i hans illusioner och drömmar, för sent, då han står inför verkligheten med sin i Amerika måhända mera än annorstädes hårda kamp för tillvaron.

Uppllysning är det därför som i första hand bör gifvas vårt svenska folk, uppllysning om de verkliga arbetareförhållandena i de främmande landen samt hvad en emigrant i regel har att genomgå, innan han hinner tillkämpa sig en något så när draglig ställning. Dylik uppllysning bör meddelas i skolor, genom föredrag, uti broschyrer och på andra lämpliga sätt.

Men vårt lands regering och riksdag böra ock tillse, att våra förhållanden icke må blifva sådana, att vedervärdigheterna inom arbetsmarknaden här i landet verka mera afskräckande än de vedermödor, som till äfventyrs kunna möta i det främmande. Därför förvänta vi sådan lagstiftning, att den nuvarande oron på vår arbetsmarknad undanröjes; att fackföreningstvång med åtföljande inpiskning uti bestämda politiska partier försvinner; att lagen om egna hem så anpassas, att den kan blifva till vidare gagn än hittills skett; att kronodomäner, där så ske kan, styckas i mindre hemman att utlämnas med stadgad åborätt; att småbrukareverksamheten uppmuntras jämväl därutinnan, att staten må förhjälpa småbrukaren till bästa möjliga afsättning af hans produkter; att större exportmöjligheter beredas det mindre jordbruket i hvad angår landbrukets binärningar, särskildt produktionen af fläsk, smör och ägg; att möjlighet till bättre utkomst beredes den duglige industriarbetaren genom införandet i största möjliga utsträckning af ackordsarbete; samt att slutligen frågan om ålderdomsförsäkring så snart som möjligt må vinna sin länge efterlängtade lösning.

Med hvad vi sålunda andragit hafva vi endast velat påpeka några synpunkter, värda beaktande vid utredningen af den stora frågan om orsakerna till emigrationen i Sverige och medlen till dess afhjälpande.

Landskrona den 22 september 1909.

Landskrona Handelsförening.

A. J. Petersson.

Karl Lindquist.

Landskrona Handels- och Sjöfartsnämnd.

Nämnden anser, att orsakerna äro i hufvudsak af ekonomisk art, och att det således gäller att på alla till buds stående sätt upphjälpa och upp-
arbeta landets tillgångar och resurser i fråga om landtbruk, industri, handel
och sjöfart; och att det därför från statens och lagstiftningens sida borde
med all kraft verkas för:

I fråga om jordbruket, hvarom Nämnden ju egentligen ej har att yttra
sig, att egnahemsfrågan med alla möjliga medel föres framåt; att dessa hem
göras så stora, att innehafvarne kunna ordentligt existera på desamma; samt
att ej allt för många och stränga villkor och bestämmelser uppställas som
verka hindrande och afskräckande på dem, som ämna förvärfva sig ett
 eget hem.

Beträffande industri och handel anser Nämnden det vara nödvändigt att
lagstiftningen går i sådan riktning, att den åtminstone ej motarbetar kapital-
bildningen, utan fastmer gör allt för att befordra densamma, ty utan nödigt
kapital finns ingen möjlighet för en storindustri att uppstå och existera.
På lagstiftningens väg borde allt göras för att om möjligt söka åstadkomma
lugna och stabila förhållanden på arbetsmarknaden. Nämnden har sig bekant
att många arbetare, och dessa ofta de bästa, utvandra med anledning af de
nu rådande, olidliga arbetsförhållandena.

Vidare måste arbetsgifvare och arbetare söka att förena sig i gemensamma
ansträngningar för åstadkommande af mesta och bästa möjliga arbete, så att
industrien må kunna växa i storlek och styrka.

Men för en stor tillverkning fordras äfven stor marknad — och här
torde enligt Nämndens åsikt vårt lands svagaste punkt förefinnas.

Under det att staten under gångna tider och in i vår tid genom många
dyrbara olika bildningsanstalter sört för vetenskaper, konst och industri, har
snart sagdt intet blifvit gjordt för handelsståndets bildning och utveckling.
Det torde emellertid vara af allra största vikt, att Regering och Riksdag
gemensamt verka för att det äfven för köpmansståndet upprättas högre och
lägre bildningsanstalter, så att Sverige — i likhet med andra länder —
måtte erhålla en bildad, kunnig och ansedd köpmanskår, med förmåga att
verka för afsättningen af våra industrialster såväl inom landet som för-
nämligast utomlands; ty saknas förmågan att med fördel afyttra varorna, är
ej mycket vunnet med att tillverka desamma.

Något som i hög grad skulle bidra att minska emigrationen skulle
säkerligen vara en väl ordnad ålderdomsförsäkring, hvadan Regering och
Riksdag borde, så skyndsamt sig göra låter, söka åstadkomma en obligatorisk
sådan, till hvilken såväl staten som arbetarne själfva borde bidra.

Landskrona den 24 september 1909.

Handels- och Sjöfartsnämnden.

Fritz Hansson.

A. Cinthio.

Handels- och Sjöfartsnämnden i Halmstad.

Med anledning af Eder cirkulärskrifvelse får Nämnden framhålla, att den
gifvetvis icke besitter nog ingående detaljkunskap i denna viktiga fråga för

att kunna på ett uttömmande sätt kritiskt behandla densamma; men af Eder skrifvelse att döma torde Ni ej heller hafva tänkt Eder något dylikt. Det heter nämligen på ett ställe, att Ni, istället för att kringsända för besvarande ett upprättadt frågeformulär, öfverlåter åt hvar och en att själf utvälja de synpunkter, som af denne synes böra i främsta rummet komma till beaktande.

Hvad då först beträffar Edert påstående att jordbruket i Sverige icke äger den expansionsmöjlighet, som medgifver en normal tillväxt af vårt folks numeriska storlek, torde detta påstående nog vara sanning i viss mån, men säkert är dock enligt Nämndens förmenande att vårt lands höjande i materiellt hänseende i högst väsentlig grad hvilat på vårt jordbruk och dess rationella skötsel. Enligt uppgift, som i ett föredrag år 1908 lämnades af en i ämnet kunnig och för vårt lands utveckling lifligt intresserad person, nämligen disponenten E. J. Ljungberg, lär den areal inägojord vårt land redan nu har genom förståndigt, intensivt bruk kunna afvinnas ökade skördar representerande omkring 400 millioner kronor per år. Då så är förhållandet med den redan odlade jorden samt ytterligare odlingsbar jord helt visst ännu finnes å många håll, hvarom bland annat Svenska Mosskulturföreningens framgångsrika arbete lämnar ojäfaktiga bevis, inses däraf tydligen att jordbrukets riktiga handhafvande är ett bland de kraftigaste och verksammaste medel till emigrationens bekämpande. Såsom ett viktigt moment härvidlag vill Nämnden jämväl framhålla egnaheimsrörelsen och den stora betydelsen af denna rörelses befordran och utvidgning.

Sant är visserligen att jordbrukets höjande icke ensamt är i stånd att verksamt motverka emigrationen, utan måste äfven andra utvägar anlitas.

En af de allra viktigaste därvid är utan tvifvel, som Ni uti Eder skrifvelse framhåller, utvecklingen af vår industri.

Det har sagts i offentliga föredrag att vårt lands totalexport lär uppgå till omkring 500 millioner kronor, men vår import till 140 millioner mera. Till betäckande af denna brist måste ju penningar allt som oftast i utlandet upplånas, hvaraf åter följer, då dessa penningar både skola förräntas och amorteras, att vi, om vi icke skola gå under i kampen med de stora industriländerna, måste öka vår export och söka minska vår import för att därigenom betrygga landets ekonomi och på samma gång vårt lands bärgning.

För att öka exporten behöfves emellertid ökad produktion, för att öka produktionen kräfvas nya, utvidgade, moderna verkstäder, och för att anskaffa dessa erfordras ökad kapital samt ihärdigt arbete, såväl tanke- som kroppsarbete, äfvensom en väl uppfosttrad, kunnig och driftig handelskår.

Om, såsom är att hoppas, detta mål kan så småningom vinnas, och vi hafva många förutsättningar härför, är det ju tydligt att de ökade tillfällen till arbete i industriens tjänst, som härigenom skulle uppstå, i synnerlig hög grad skulle leda till minskning af emigrationen.

Tyvärr synes emellertid det för närvarande rådande osäkerhetstillståndet inom affärsvärlden icke uppmuntra kapitalister att insätta penningar i dylika företag, hvartill kommer att, äfven om vi icke sakna resurser, vi dock äro ett litet land med liten omsättning inom egna gränser. Det torde därför icke vara lätt att genomföra ett dylikt program, men målet, »ett ekonomiskt tryggadt land och bättre utkomst för oss alla», är stort och väl värdt alla våra ansträngningar.

Af Eder skrifvelse att döma synes Eder åsikt vara att det nästan enda sättet för detta måls vinnande skulle vara utveckling af vår storindustri med åtföljande massproduktion. Utan att vilja bestrida betydelsen af denna massproduktion anser dock Nämnden för sin del att detta botemedel icke torde vara det enda saliggörande. Många samverkande krafter från skilda håll

fordras, och många områden finnas, hvarest ökade arbetstillfällen kunna skapas, om blott ihärdighet och omtanke förefinnes.

Af hvad nu anförts framgår emellertid, att Nämnden såsom de *två förnämsta* medlen för emigrationens bekämpande anser vara:

dels jordbrukets höjande medels mera intensivt och förståndigt bruk samt befordran af egnahemsrörelsen och skapandet därigenom af en själfständig, ekonomiskt betryggad jordbrukareklass;

dels industriens utveckling i den mån kapital kan härtill anskaffas samt åstadkommandet härigenom af ökade arbetsmöjligheter.

Halmstad den 25 september 1909.

För Handels- och Sjöfartsnämnden i Halmstad:

Rich. Ekwall.

Stockholms stads Handels- och Sjöfartsnämnd.

De grenar af svenskt näringslif, som Nämnden företrädesvis har att representera — handeln och sjöfarten — synas hittills hafva varit jämförelsevis minst berörda af emigrationen. Nämnden har därför saknat anledning att förut sysselsätta sig med emigrationsspörsmålet. Emellertid har Nämnden icke velat underlåta att i korthet uttala sig i ämnet.

De faktorer, som allmänt anses hufvudsakligen medverka till emigrationen — ekonomiska och sociala — torde i stort sedt icke i mera väsentlig mån hafva orsakat emigrationen inom handeln och sjöfarten. Orsakerna till utvandringen lära särskildt beträffande sjöfarten få sökas i andra förhållanden. Några för dessa näringsgrenar egenartade medel till denna emigrations stäffande torde ock enligt Nämndens mening saknas. Ej heller kan handeln och sjöfarten genom att bereda rum för väsentligen större del af befolkningen direkt bidraga till emigrationens minskning. Den del af befolkningen, som därinom kan vinna utkomst, måste nämligen gifvetvis under alla förhållanden blifva jämförelsevis mycket begränsad. Endast genom en af dessa näringsgrenars utveckling åstadkommen höjning af landets allmänna ekonomiska ställning kunna de möjligen bidraga till att indirekt motverka emigrationen.

Utsikter till en sådan utveckling synas, hvad angår handeln, icke saknas. Rikets handel har sedan slutet af förra århundradet att uppvisa en i stort sedt oafbruten stegring; och det ökade intresse, som från det allmännas sida numera börjat visas handeln, samt det allvarliga arbete, som flerstädes i vårt land genom korporationer och enskilde nedlättes på att underlätta och främja dess ytterligare förkofran, torde borga för att denna stegring skall fortvara. Nämnden vill i nyssberörda afseende endast erinra om de åtgärder, som vidtagits för förbättrade förbindelser med utlandet, för modernisering af näringsstatistiken samt för höjning af handelsundervisningen. Det som för närvarande på detta område är mest af behovet påkalladt, är en ändrad lagstiftning i ändamål att befrämja export- och transitohandeln. Erinras bör dock, att all handel är byteshandel, att ökad export förutsätter ökad import, samt att landets afskilda läge försvårar deltagandet i världshandeln.

Hvad åter angår sjöfarten äro utsikterna till en gynnsam utveckling för närvarande mindre ljusa. Bland annat genom statssubventionering af rederierna har inom åtskilliga främmande länder ett öfverflöd af tonnage uppkommit, och den nedpressning af fraktsatserna, som konkurrensen medfört, försvårar i hög grad en lönande rederirörelse.

Uti Eder ofvanberörda skrifvelse framhålles såsom den enligt Eder mening främsta förutsättningen för vårt folks sunda och normala tillväxt en utveckling af storindustrien till massproduktion. I en sådan uppfattning anser sig Nämnden emellertid icke obetingadt kunna instämma. I de stora länderna arbetar den industriella massproduktionen närmast för den inhemska konsumtionen och endast öfverskottet, hvilket ej inom landet kan finna afsättning, säljes till utlandet, ofta till väsentligt nedsatta priser (dumping). Hos ett folkfattigt land som vårt måste åter en massproduktion hufvudsakligen afse export. Då emellertid världskonsumtionen, om än växande, dock ej är obegränsad, måste hvarje nytillkommande massproduktion i viss mån uttränga en förut befintlig. Då vidare en för export afsedd produktion är mera beroende af de växlande konjunkturerna på världsmarknaden än en för inhemsk konsumtion beräknad och därigenom utsätter producenten för större risk särskildt vid ekonomiska kriser, måste i ett litet land stor försiktighet iakttagas vid inrättandet af en massproduktion. Enligt Nämndens mening torde i vårt land en sådan produktion företrädesvis böra ifrågakomma med afseende å artiklar, för hvilkas framställande de naturliga förutsättningarna, t. ex. genom råvarans förekomst, här äro mera gynnsamma än annorstädes; ehuru väl det å andra sidan måste medgifvas, att flere exempel finnas på att äfven företag för massproduktion af andra artiklar hos oss nått en storartad utveckling.

I detta sammanhang anser sig Nämnden böra påpeka ännu ett par omständigheter, hvilka böra mana till betänksamhet vid bildande af storindustriella företag, nämligen dels den ovilja mot de stora företagen, som, i viss mån föranledd af de anmärkningar, hvartill de stora bolagen understundom gifvit anledning, kommit till synes i senaste tids lagstiftning, dels ock den nuvarande bristen på ordnade äganderättsförhållanden och tillfredsställande lagstiftning på vattenrättsens område, hvilken verkar i hög grad hämmande på utvecklingen af den industri, som af hithörande förhållanden beröres.

Framför allt är dock, innan vi kunna tänka på en större utveckling af industrien, ett ordnande af arbetareförhållandena i landet ofafvisligen nödvändigt. I tiden nära liggande omständigheter göra det öfverflödigt att här närmare ingå på denna fråga. Dock må framhållas, att en betryggande arbetsaftalslagstiftning, ehuru i och för sig nödvändig, icke är tillfyllest för undanrödjande af här åsyftade olägenheter. Därför kräfvcs en sådan omläggning af arbetarerörelsen, att dess sträfvanden mindre än nu utmytna i ett rent motverkande af industrien, genom bland annat ständigt ökade lönekraft utan motsvarande ökning af arbetsprodukten. Intill dess så skett, torde utsikterna vara små att här kunna i längden med framgång drifva en storindustri. Kunde nyss antydda önskemål ernås, skulle dessutom säkerligen därmed undanrödjas ej få af de sociala missförhållanden, hvilka nu anses såsom en af de viktigaste till emigrationen bidragande faktorer.

Hvad härefter angår den mindre industrien och handverket synas desamma i förevarande hänseende icke mindre viktiga än storindustrien. Förutsättningarna för en utveckling af dessa näringsgrenar torde enligt Nämndens mening åtminstone i somliga delar af landet vara minst lika stora som i vissa andra länder, där de nått en betydande omfattning, t. ex. Schweiz och vissa delar af Frankrike. I detta afseende vill Nämnden framhålla, att från de flestades i vårt land under anläggning varande stationer för frambringande af elektrisk kraft kan framdeles sådan för billigt pris och i lämplig omfattning erhållas snart sagdt hvar som helst inom stationens område. Ytterligare kräfvcs emellertid, att dessa näringsgrenar, särskildt handverket, mera än hittills uppmärksammas från det allmännas sida; och äro sålunda närmast af

behovfet påkallade en modern lärlingslagstiftning och ett mera utveckladt yrkesskoleväsen.

Ehuru liggande utanför området för Nämndens erfarenhet, kan Nämnden icke undertrycka den mening, att jordbrukets betydelse såsom en emigrationen motverkande faktor af Eder underskattats. Möjligt är, att i de trakter, där jordbruket af ålder varit hufvudnäringen, detsamma med de former, under hvilka det nu drifves, icke kan föda ett väsentligt större antal människor. Men i den mån jorden styckas och utsättes för intensivare bruk, torde den afven kunna lämna utkomst åt en större folkmängd; och allt efter som nya trafikleder öppnas genom förut svårtillgängliga, odlingsbara marker, yppas ock i afsevärd omfattning tillfällen till lönande nyodlingar.

Såsom af hvad ofvan anförts torde få anses framgå, hyser Nämnden i förevarande fråga den uppfattning, att det ekonomiska uppsving, som visserligen är eftersträfvansvärdt, ej blott såsom bidragande till emigrationens hejdande, knappast kan ernås enbart genom en forcerad utveckling af industrien, och att icke endast storindustrien utan afven andra näringsgrenar kunna lämna en värderik hjälp till motverkande af emigrationen.

Stockholm den 29 september 1909.

För Stockholms stads Handels- och Sjöfartsnämnd:

Otto M. Höglund.

F. von Krusenstjerna.

Direktör Axel Fick, Falun.

Till att börja med anser jag mig böra nämna, att mina i denna skrivelse gjorda uttalanden äro grundade på erfarenheter gjorda under en cirka nioårig vistelse i utlandet, däraf tre år i Tyskland, två år i England och cirka fyra år i Amerika. Större delen af denna tid i egenskap af kroppsarbetare på mekaniska verkstäder och omfattande tiden 1894—1902.

Edra utmärkta uppsatser i emigrationsfrågan har jag med stort intresse tagit del af, och stämma mina åsikter i hufvudsak öfverens med de af Eder däri uttalade. — Beträffande den af Eder i »Emigrationen, II» å sid. 12 uttalade åsikten angående de dåliga transportförhållandena för matvaror, så tror jag ej, att det är våra järnvägsförvaltningar, som äro mest klandervärda, utan fastmer »den allmänna företagsamheten» på de orter, som kunna vara i behof af en sådan transport. Detta dock endast i förbigående. — Emigrationsutredningens Bil. XV, angående arbetsmetoder i Amerika, har jag afven varit i tillfälle taga del af och instämmer till alla delar med författarne, på samma gång det är mig ett nöje konstatera, att på detta område under de senaste åren en väsentlig förbättring ägt rum inom verkstadsindustrien här i landet.

För att nu försöka få reda på själfva grundorsaken till emigrationen, så låt oss närmare granska skillnaden i svensk och amerikansk lagstiftning. Man finner då snart, att de mest framträdande olikheterna ligga däri, att Amerika:

- 1) ej har någon statskyrka,
- 2) ej har några direkta skatter för löntagare,
- 3) ej har någon allmän värnplikt.

Under min vistelse i Amerika framhölls af nästan alla de svenskar, jag träffade, här ofvannämnda skillnader och därmed sammanhängande förhållanden såsom varande den förnämsta orsaken till emigrationen. Under de cirka sju år jag nu åter varit hemma i Sverige har jag haft tillfälle ägna dessa

förhållanden en särskild uppmärksamhet och därvid kommit till följande resultat.

Statskyrkan och skolan. En framstående amerikansk skriftställare och socialpolitiker, Elbert Hubbard, skrifer i en af sina böcker: »But remember this, because a thing is good up to a certain point, or has been good, is no reason why it should be perpetuated.» Då den lutherska läran infördes i Sverige, var detta helt säkert en räddning för landet, ty därigenom utestängdes katolicismen. Den nuvarande statskyrkan har således haft det goda med sig, att den ej i på långt när så hög grad som en katolsk statskyrka har lyckats sätta sin prägel på och bromsa folkets och landets utveckling.

I Emigrationsutredningens Bil. XV sid. 6 framhålles en del iakttagelser, som den engelska kommissionen gjort, i hvilka jag till alla delar får instämma. Men hvad som sätter sin prägel på hela det amerikanska undervisningssystemet är, att det ej finnes någon statskyrka med ty åtföljande prästerskap, som dominerar. Att det amerikanska skolväsendet har lyckats frambringa så duktiga, målmedvetna medborgare som verkliga är fallet, och som i sin tur hafva bidragit till att landet intager en så framstående plats, beror nog mycket på detta förhållande. Amerikanaren Peter Cooper, som donerat stora belopp till skolor, har för sjuttiofem år sedan i statuterna till »The Free School Society» intagit följande bestämmelse: »No fund raised by taxation should be provided or used for the support of any school in which any religious or sectarian doctrine or tenet is thought inculcated or practised.» — På ett annat ställe heter det »Let our schools teach the mobility of labor, and the beauty of human service, but the superstitions of ages past — never». Minnesmärken af denne mans välsignelsebringande arbete finnas ännu i form af »Cooper Unions», och dessa äro väl värda att närmare studeras. — En annan amerikanare, Stephen Girard, som bland annat donerat flere millioner till skolor i Philadelphia, har i sitt testamente inryckt en klausul, som bestämmer, att ingen präst får vara ledamot i dessa skolors styrelse eller öfver hufvud taget komma inom skolans dörrar. Att märka är, att dessa män lefde för ungefär ett hundra år sedan. I en nyligen i Amerika utkommen liten bok om Andrew Carnegie framhålles likaledes, hurusom denne framstående man har ungefär samma uppfattning angående skolväsendet. — Hvad de två förstnämnda för ungefär ett hundra år sedan hafva gjort och som blifvit grundläggande för den *lägre* undervisningen, håller nu Andrew Carnegie på att genomföra för den *högre*.

Af allt detta framgår ju tydligt, hvilken anda är rådande inom det amerikanska skolväsendet. — Huru skola då vi kunna komma därefter? Det är ett djärft och långt steg dit, men af hvad som framgick vid förra årets riksdag — ej så långt som man skulle kunna tro: Skilj skolan från kyrkan. Det kan nog hända, att det brister mycket äfven i det amerikanska undervisningssystemet, men jag är öfvertygad om, att man genom dessa metoder kommer ett bra steg närmare målet, d. v. s. framtvingande af den enda sanna religionen, religionen som lär oss pliktuppfyllelse gent emot den ställning, vi intaga här i lifvet, pliktuppfyllelse emot vår familj och pliktuppfyllelse mot oss själfva, alla dessa tre förenande sig i ett: Pliktuppfyllelse emot fosterlandet.

»Pastorsexpeditionen» är ett ytterligare bevis på kyrkans efterblifvenhet. Finns det något annat land, där kyrkans tjänare ha befattning med de på en pastorsexpedition förekommande göromålen? Jag tror knappast. I detta afseende, d. v. s. i fråga om nationell kommunalexpedition, står Tyskland främst. Kommer man i Tyskland in på en »pastorsexpeditionen» motsvarande byrå, skall man finna, att den skötes af »civila» tjänstemän, och den skötes ra-

tionellt. Man skall vid en sådan statens institution finna samma system och arbetsintensitet som vid t. ex. Ludv. Loewes verkstäder. — Det har de sista åren skrivits och talats så mycket om »arbetsintensitet» och »system». I detta afseende borde statens och kommunens verk föregå med godt exempel och ej såsom nu hålla fast vid gammal inrotad byråkrati. En ändring häruti skulle så tillvida bidraga till hämmande af emigrationen, att förhållandena äfven i dessa afseenden här hemma blefve mera lika med Amerikas.

Skatterna. Skillnaden i svenskt och amerikanskt skatteväsende har gifvetvis varit en af de mest bidragande orsakerna till emigrationen, men då nu en ändring beträffande Amerika i detta afseende tycks vara förestående, bör detta förhållande hädanefter ej så mycket inverka.

Värnplikten. Det torde ej dröja så länge förr än äfven Amerika har allmän värnplikt, och skulle således äfven denna imaginära »frihet», d. v. s. att slippa ifrån värnplikten, af sig själf försvinna. Men äfven om ej så skulle vara, att Amerika får allmän värnplikt, är jag öfvertygad om, att såsom värnpliktsfrågan nu är ordnad här hemma, detta ej i så stor utsträckning som förut torde blifva anledning till emigration. Denna min uppfattning grundar jag därpå, att hela vårt militärväsen numera är anlagdt på en mera demokratisk basis, så att värnpliktstiden ju blir lika mycket en social uppfostran som en militäris drill.

I nästan alla utredningar angående emigrationen framhålles, hurusom i Amerika ett mera kamratligt förhållande är rådande mellan arbetsgifvare och arbetare. Detta är nog på sätt och vis sant, men på samma gång bör ihågkommas, att igenstädes i Europa finnas så hänsynslösa arbetsgifvare som i Amerika. Det kamratlika förhållande, som trots detta faktiskt förefinnes, beror nog mycket på det jämförelsevis enklare lefnadssätt, som de s. k. öfre samhällsklasserna föra i Amerika jämfördt med t. ex. Sverige. I detta afseende har nog »öfverklassen» i Sverige försyndat sig mer än i något annat land, och allt hvad som kan göras för att få en förbättring i detta afseende kommer säkerligen att indirekt bidraga till hämmande af emigrationen. Äfven i Amerika göres f. n. mycket för att förmå folk att lefva enkelt och för att visa, att öfverflöd på mat och dryck ej är det enda eftersträfvansvärda. [Såsom exempel bifogas en liten broschyr, hvilken jag låtit öfversätta.]

Att större frihet finnes i Amerika än i Sverige är ej sant. Tvärtom! [Närsluter en uppsats, som är mycket belysande för amerikanska arbetsförhållanden.] Om en svensk arbetare endast kunde få klart för sig hur det i verkligheten är i Amerika! Ett effektivt, systematiskt relaterande af amerikanska förhållanden, eller rättare missförhållanden, skulle säkert vara mycket välgörande och bidraga till att de, som stå i begrepp att resa, blifva betänksamma. Mycket är ju redan gjordt i detta afseende, och jag har just framför mig en liten broschyr af dr F. A. Wingborg: »Några erinringar»; men den såväl som andra uppsatser öfver detta ämne är enligt min mening hållen i för allmänna ordalag för att vara tillräckligt effektiv. Om man t. ex. tänker sig en byrå eller dylikt, som hade till uppgift att dagligen genom amerikanska pressen eller på annat sätt taga reda på allt, som vore af någon betydelse, godt och dåligt. Allt det dåliga skulle systematiskt publiceras, allt det goda remitteras till vederbörande myndighet för att eventuellt tagas till föredöme och om möjligt tillämpas här hemma.

Mina här ofvan gjorda uttalanden torde kunna sammanfattas sålunda:

- 1) Skilj skolan från kyrkan.
- 2) Låt allmänheten på ett effektivt sätt få kännedom om amerikanska missförhållanden.

Falun i september 1909.

Axel Fick.

Stockholms Handelskammare.

Af de olikartade förhållanden, till hvilka man har att taga hänsyn, då det gäller att bedöma orsakerna till utvandringen från vårt land, har Handelskammaren af naturliga skäl egnat sin uppmärksamhet företrädesvis åt de faktorer, som äro af ekonomisk art; och då Ni i detta afseende särskildt framhållit den stora betydelsen af den svenska industriens utveckling till massproduktion, har Handelskammaren så mycket hellre ansett sig böra till en början upptaga denna fråga till skärskådande, som äfven enligt Handelskammarens uppfattning en fullt lifskraftig utveckling af industrien endast kan ske genom en allt mera genomförd öfvergång till masstillverkning.

Vår industri har under de senare decennierna haft att uppvisa en i många afseenden glädjande utveckling. Såväl tillverkningsvärde som arbetareantal inom de flesta branscherna af redan förut befintlig industri hafva vuxit betydligt, och nya industrigrenar hafva uppstått och utvecklat sig till en i åtskilliga fall mycket hög ståndpunkt. Till detta förhållande torde väl i främsta rummet hafva bidragit det allmänna ekonomiska uppsving, som, med undantag för vissa krisår, alltsedan slutet af 1870-talet varit rådande öfver så godt som hela världen, men i sin mån torde äfven förhållanden, som varit speciella för vårt land, hafva medverkat. Sålunda lärer det ej kunna förnekas, att det tullsystem, som hos oss infördes i slutet af 1880-talet, föranlett en ökning i den industriella verksamheten inom landet.

Emellertid synas vissa omständigheter gifva vid handen, att den svenska industrien icke öfver hufvud taget äger den inre styrka, som är erforderlig för att, i synnerhet i fråga om massproduktion, kunna bestå i konkurrensen med de stora industriländerna. De statistiska uppgifterna öfver behållningen af den industriella verksamheten utvisa icke samma glädjande framåtskridande som siffrorna för produktionsvärde och arbetareantal, ett förhållande som synes innebära, att vår industri har att kämpa med allt för stora omkostnader, något som är så mycket betänkligare, då densamma till stor del arbetar med upplånt kapital, som skall förräntas och amorteras. Det synes ej heller innebära tecken till styrka, då vid den nu pågående revisionen af tulltaxan från industriens representanter framkommit ett snart sagt enstämmigt kraf på ökad tullskydd, under det att man snarare velat hoppas, att de tullar, som i nära ett fjärdedels sekel varit tillämpade hos oss, numera skulle kunnat undergå någon reduktion som följd däraf, att de industrier, som under denna period åtnjutit skydd, tack vare detta borde hafva uppnått en sådan utveckling, att tullskyddet skulle kunnat minskas.

I betraktande däraf, att vår industri sålunda synes arbeta med allt för höga omkostnader, och att dessa måste täckas genom höjda försäljningspriser, hvilka skola åstadkommas genom en ytterligare stegring af tullskyddet, torde industriens utveckling till massproduktion — särskildt då afsättningen gäller inhemsk marknad — böra försiggå med en viss försiktighet.

Detta blir så mycket nödvändigare på grund af den förlamande inverkan på hela vårt näringslif, som utöfvas genom de ständiga och kapitalförödande konflikterna mellan arbetsgivare och arbetare, likasom äfven genom åtskilliga bland de åtgärder, hvilka på senare tiden dels genomförts dels endast ifrågasatts i den välmentas afsikten att skydda arbetarne och landets naturtillgångar mot inbillade öfvergrepp och missbruk från de stora industriella företagens sida. För att en verklig storindustri skall kunna utveckla sig, måste den kunna basera sin verksamhet på ett vida större afsättningsområde, än hvad vårt glest befolkade land i och för sig kan erbjuda. Men på den stora världsmarknaden utanför

vårt lands gränser mötes den svenska industrien af konkurren-ter, hvilka i fråga om såväl kapital som arbetskraft äro vida förmånligare situerade än vi. För att under ofvan antydda förhållanden kunna bestå i denna konkurrens erfordras, att vår industri begränsar sig till sådana branscher, för hvilka inom vårt land finnas alldeles speciella förutsättningar, hvaremot ett experimenterande med industriella företag inom alla möjliga branscher endast torde leda till förlust af kapital och arbete äfvensom till ett onödigt fördyrande af konsumtionen.

För att den svenska industrien skall kunna arbeta sig fram till verklig storindustri, fordras enligt Handelskammarens mening ytterligare, att äfven den svenska handeln uppnår en vida högre utvecklingsgrad än för närvarande, så att den kan kraftigare än hittills understödja industrien. I vårt lands ekonomiska utveckling har industrien hittills genom tullsystemet intagit en allt för ensidigt gynnad ställning; och då densamma det oaktadt ännu i många afseende företer en viss svaghet, så synes detta ådagalägga, att ett ensidigt gynnande af industrien genom tullar icke är nog för att åstadkomma en verkligt sund ekonomisk utveckling. Det är därför Handelskammarens bestämda uppfattning, att en allmännare höjning af näringslivet hos oss icke kan komma till stånd, med mindre kraftiga åtgärder vidtagas för att befrämja själfva handeln. Vi hafva i detta afseende de mest talande exempel i våra närmaste grannländer: Danmark och Tyskland. I synnerhet förtjänar att uppmärksammas, hurusom i det senare landet, trots dess genomförda protektionism, tullagstiftningen ändock i hög grad tager sikte på att genom lämpliga tullanordningar bereda den utrikes handeln den rörelsefrihet som för densamma är ett oeftergifligt villkor.

Försåvidt alltså utvandringen från vårt land är att väsentligen tillskrifva orsaker af ekonomisk art, är det Handelskammarens åsikt, att densamma bäst motverkas genom en sund utveckling af näringslivet efter hufvudsakligen följande linier:

en arbetarelagstiftning, som rättvist fördelar rättigheter och skyldigheter mellan arbetsgivare och arbetare samt sålunda bereder arbetsmarknaden det lugn, hvarförutan allt näringslif måste förtvina;

en näringslagstiftning, som icke lägger onödiga band på den enskilda företagsamheten, hvilken måste vara den drifvande kraften i all ekonomisk verksamhet;

tullskyddets begränsande till sådana industrier, som å ena sidan ovillkorligen erfordra ett sådant och å andra sidan erbjuda nödiga förutsättningar för att en fullt lifskraftig verksamhet också skall med tillhjälp af måttliga tullsatser kunna utveckla sig;

befrämjande af handeln bland annat genom att dels inom landet medgifva anordnandet af frilager och dylika institutioner med uppgift att bereda handeln den största möjliga rörelsefrihet, dels ock medelst afslutande af handelstraktater icke blott tillförsäkra den svenska handeln en tryggad plats på de utländska marknader, där den redan arbetar, utan äfven förskaffa den ett alljämt ökad verksamhetsområde; samt

en i mån af handelns och industriens utveckling fortgående förbättring af våra sjöfartsförbindelser med främmande länder, där detta kan ske utan allt för stora uppoffringar.

Äfven om Handelskammaren ansett sig böra företrädesvis betrakta emigrationen såsom en ekonomisk företeelse, vill Handelskammaren dock med några ord beröra äfven ett par förhållanden af icke ekonomisk art, hvilka härvidlag synas spela en framträdande roll. Visserligen torde orsakerna till utvandringen i allmänhet vara att hufvudsakligen söka i ekonomiska förhållanden, då arbetskraften helt naturligt söker sig dit, där den bäst betalas.

Men i vårt land tillkomma vissa speciella omständigheter, som åstadkomma att den svenska utvandringen tager vida större dimensioner, än som blott af de ekonomiska förhållandena betingas. Handelskammaren tänker härvid särskildt på den beklagliga lättrogenhet och brist på själfständighet, som så ofta framträder hos oss och som tyvärr alltför lätt gör vårt folk till offer för ansvarslösa ledares mer eller mindre egennyttiga beräkningar. Här fordras ett kraftigt och målmedvetet upplysningsarbete, som kan bibringa våra arbetare förmågan att klart och oförvilladt se förhållandena sådana de äro, utan att låta förleda sig af de lockande röster, hvilka med fagra löften vilja gifva sig sken af att verka för arbetarnes sanna väl.

Vidare har Handelskammaren ansett sig äfven böra påpeka den betydelse, som i förevarande afseende är att tillskrifva de i vårt land så väsentligt stegrade lefnadskostnaderna. Det mer eller mindre öppet uttalade missnöje med förhållandena, som synes vara för handen inom stora delar af vårt land, torde i ej ringa mån vara att tillskrifva de dyra lefnadskostnaderna och svårigheten att få inkomsterna att räcka till. Här gäller det först och främst att i det enskilda såväl som i det allmänna genomföra en större sparsamhet. Det gäller ej blott att vidtaga nödiga inskränkningar i konsumtionen, utan, hvad viktigare är, man måste i planläggning och kostnadsberäkning för alla både enskilda och offentliga företag lära att iakttaga större sparsamhet. Det torde tyvärr vara obestriddt, att en i väsentlig mån bidragande orsak till de ekonomiska missförhållandena inom vårt land just är att söka i den brist på sinne för praktisk sparsamhet, som allt för ofta gör sig gällande. Det bör därför vara en af statsmakternas och de kommunala myndigheternas allra viktigaste uppgifter att söka på allt sätt nedbringa utgifterna och såmedelst äfven bidraga till billigare lefnadskostnader inom landet.

Slutligen och med hänsyn till den af Eder uttalade åsikt, att det svenska jordbruket ej längre skulle äga den expansionsmöjlighet, som medgifve en normal tillväxt af vårt folk, får Handelskammaren framhålla, att denna uppfattning synes grunda sig på en underskattning af vårt jordbruks utvecklingsmöjligheter. Enligt Handelskammarens åsikt skulle helt säkert, i synnerhet i södra och mellersta Sverige (söder om Dalälven), jordbruket kunna genom en mera genomförd styckning i småbruk och en intensivare dyrkning af jorden utvecklas så, att möjlighet till uppehälle bereddes för en betydligt större befolkning än den som för närvarande finnes. På grund däraf torde ur synpunkten af emigrationens motarbetande jordbruket böra tillerkännas minst lika stor betydelse som industriens utveckling till massproduktion.

Stockholm den 9 november 1909.

För Stockholms Handelskammare:

Oscar Almgren.

Fredr. Grönwall.

Sveriges Allmänna Handelsförening.

Vidkommande orsakerna till vårt folks emigration torde därtill förr icke så litet hafva medverkat den hos den germanska folkstammen, särskildt hos den svenska nationen, inneboende lusten för flyttningar. Numera torde emellertid detta förhållande icke få tillmätas stor betydelse. Orsakerna äro att söka i yttre omständigheter, verkliga eller inbillade. Det torde vara ovedersägligt, att ännu till icke för länge sedan en med något kapital utrustad

jordbrukare hade möjligheter till bättre utkomst i Nordamerikas Förenta Stater än här hemma. Den amerikanska jorden var billig och gaf goda skördar. Många af dem, som utvandrade medan i Förenta Staterna ännu fanns godt om utrymme ute på landsbygden, hafva där slagit sig godt ut; och den största delen af den svenskamerikanska befolkningen torde utgöras af dessa emigranter och deras ännu jordägande ättlingar.

Förhållandena hafva emellertid blifvit omgestaltade. Den amerikanska jorden är ej längre så billig, och den utvandrande svensken kommer icke med samma kapital som förr. Äfven torde förhållandena hafva omgestaltat sig så till vida, att de svenska emigranterna numera i Amerika i större omfattning än förr söka sig in i industrien eller andra yrken än jordbruket.

Den emigration, som skedde för att söka en mera gifvande jord, är ganska förklarlig, men svårare är att komma på spåren de verkliga orsakerna till den emigration, som ännu fortgår. Utan att finna orsakerna härtill torde det emellertid vara planlöst att söka angifva några verksamma botemedel.

Föga torde sociala och statspolitiska förhållanden här hemma medverka till emigrationen, och den beprisade amerikanska friheten och jämlikheten torde därtill hafva föga skuld. Spörsmålet torde innerst vara af ekonomisk natur. Man utvandrar, därför att man tror sig därute skola få det ekonomiskt bättre, en och annan äfven därför, att han tror sig om att i större förhållanden lättare kunna göra stor och hastig lycka.

Ligga orsakerna till utvandringen i nu angifna förhållanden, har man att med ledning härutaf söka botemedlen. Man måste undersöka våra egna förhållanden, särskildt de ekonomiska, i jämförelse med förhållandena därute. Man måste klargöra för sig själf och andra, huruvida den emigrationslystne har större utsikter där än här att slå sig fram. I detta hänseende vore af intresse att, om det låte sig göra, få till stånd en statistik som visade, huru emigranternas öden i främmande land gestaltat sig. Skulle en sådan undersökning utfalla till det egna landets fördel, är härmed mycket vunnet, och verksamheten bör då inriktas på ett intensivt, på sakkunskap grundadt upplysningsarbete till blottande af emigrationens vådor.

I hvarje fall ligger i sakens natur, att allt som kan bidra till att förbättra särskildt de ekonomiska förhållandena i vårt land, måste bidra till att motverka emigrationen. Såsom det redan påpekats i Edert cirkulär, måste helt visst en allmän uppryckning äga rum på alla områden. Det är ej nog med, att en klass människor söker utveckla och fördjupa sitt arbetsområde. Alla landets inbyggare måste i sin mån bidra, ej blott arbetsgifvare utan äfven arbetare, ej blott de som lämna undervisning, utan äfven de som motaga den, ej blott de som styra utan äfven de som skola följa lagen.

Mycket kan på skilda områden hos oss göras för att höja den kroppsarbetande samhällsklassen. Hit hör egnahemsrörelsens utsträckning, anordnandet af hygieniska, praktiska och hemtrefliga bostäder till rimligt pris, sammanförandet af barn och ungdom ur skilda samhällsklasser till gemensamma kroppsöfningar och lekar (idrott).

Hvad särskildt handelskåren kan göra till främjande af syftet att höja vår egen kraft och bärighet, det är att gynna svensk industri. Hvarje köpman bör för sig uppställa som en plikt att vid försäljningar i görligaste omfattning bringa ut svenska arbetsprodukter. Därmed vidgas det inhemska verksamhetsfältet och det beredes ökade tillfällen till arbete och utkomst.

För höjande af vår materiella odling erfordras emellertid helt visst något mera. Det fordras en förstående samverkan från de folkklasser, hvilka emigrationsspörsmålet närmast berör. Arbetarens ställning till arbetet och hans åskådning däraf måste undergå en fullständig omgestaltning.

En önskan, som besjälur hvarje frisk och sund människa, är att komma fram i arbetet och att genom iakttagelser och kraft förbättra sina handlag och sin arbetsförmåga samt härför erhålla belöning både i inre medvetande och i ökad förtjänst för ett större och bättre utfördt arbete. Men åt sådana säges det på mångfaldiga sätt: »Arbeta ej mer än de andra, ty då förstör du inkomsten för dem. Alla skola arbeta lika mycket, hafva lika stora förtjänster, oberoende af arbete på timme eller ackord, på duglighet eller ålder.»

För att förverkliga dessa likställighetssträfvanden torde, huru otroligt det än låter, förbud från en del fackföreningar hafva utgått att vid ackordsarbete lämna mer än ett visst arbetsmått, och måttet har ställts så lågt, att ej skälig inkomst erhållits, i afsikt att nya kraf på ökad aföning skulle kunna framställas efter hela linjen. På många ställen hafva utsetts fackföreningsmedlemmar med uppgift att i arbetet kontrollera sina kamrater, att ej den ene arbetar mer än den andra. Ja, förföljelser hafva anordnats mot dem som dristat sig lämna större arbetsprestation än de öfriga.

På sådana ställen, där arbetsgifvaren genom ökad tillsyn skärpt kontrollen af arbetsprestationerna, hafva strejker anordnats med fordringar från arbetarne om deras afsked, som utöfvat den nödiga kontrollen. På sådant sätt har ett ständigt småkrig förts mot den inom alla andra industriland erkända önskvärdheten af arbetsintensitetens ökning såsom en oafvislig faktor för ökad arbetsförtjänst. I vårt land har det gått så, att arbetsförtjänsten ökats, medan arbetsintensiteten nedbringats.

Sådana sträfvanden kunna icke väcka sympati för arbetarnes sak utan måste tvärtom uppfattas såsom en bidragande orsak till svårigheter för betalandet af arbetets fulla värde, vållad utaf arbetarne själfva, till skada för både arbetsgifvare och arbetare, och lära helt visst ej bidra till sådan trefnad och lugn som den redbare arbetaren bör äga rätt att fordra lika väl som arbetsgifvaren. Är det då underligt, att det ej är ett enstaka exempel, att den unge arbetaren ej finner sig i dessa olidliga förhållanden utan söker sig bort till andra länder, där sundare åsikter trifvas?

Den fara, för hvilken de nu angifna förfaringssätten utsätta vår industri, är uppenbar och naturligtvis störst för de grenar af industrien, som hafva att inom eller utom landet konkurrera med utlandet.

Möjligheterna till framkallande af bättre förhållanden härutinnan ligga gifvetvis i uppfostran och undervisning, en undervisning som går ut på att öfvertyga om den enskildes plikter mot det hela och om betydelsen och värdet äfven för individen själf af ett arbete inom hemlandets gränser.

En bidragande orsak till emigrationen, visserligen ej direkt utan djupt liggande, men därför ej mindre viktig, är den uppfostran och de lärdomar, som gifvas den arbetande klassens ungdom i våra folkskolor.

För det första går barnens uppfostran i dessa ej i den allmänt praktiska riktning som den borde gå. Största vikten lägges på de teoretiska kunskaperna. För det andra tages allt för stor hänsyn till den förståndsmässiga bildningen, som blir ytlig och ej tränger till djupet, så att den för hela lifvet så ytterst betydelsefulla daningen af moral och karaktär får stå tillbaka. För det tredje åsidosättes alldeles meddelandet af kunskaper i nationalekonomiska ting, och till sist, men kanske viktigast af allt, få barnen ej tillräcklig kännedom om att de äga ett fosterland, för hvilket det är värdt att göra uppoffringar och hvilket äger alla förutsättningar att skaffa bröd och utkomst åt såväl det antal människor, som landet nu äger, som åt en vida större mängd, om så funnes. Undervisningen skulle ställas så, att barnen finge verklig känsla för fosterlandet och lärde sig att uppskatta och älska detsamma.

Men härtill fordras fosterlandsälskande uppfostrare i skolorna, och dylika saknas tyvärr ofta.

Klasser skulle inrättas i folkskolorna, där barnen finge lära sig praktiska ting, såväl hvad beträffar skötsel af hem och hushåll som landtbruk och vissa yrken. Bort med det pjunk, som vill skrämma barnen med vissa yrkens farlighet! Så ofta som möjligt skulle för barnen betonas den stora betydelsen af det praktiska arbetet, och för de unga skulle från början af skolgången inpräntas nödvändigheten och nyttan af detsamma. Kropparbetet skulle för barnen framhållas såsom hedrande, och kärlek till detsamma på allt sätt ingifvas; barnen skulle läras att lifvet kräver detta arbete af dem, och att de med lif och lust böra gripa in, då de utgå från skolan.

Folkskolan borde ock i sin mån göra allt för att neutralisera och bortjaga de felaktiga och farliga begrepp, som en stor del af barnen få lära sig i hem och på gator, och sålunda befordra sin uppgift att fostra samhällsnyttiga medborgare. Tidigt skulle de unga bibringas kunskap om nyttan af sparsamhet och flit samt läras, att dessa båda faktorer säkrare än något annat kunna bringa dem själfva en tryggad ställning och framgång i lifvet. Endast genom ett intensivt arbete kan framgång vinnas, och fosterlandet har rika möjligheter att åt enhvar, som ärligt vill arbeta, också bereda arbete och god förtjänst. Ja, dessa möjligheter äro kanske större, än något annat land på jorden skänker.

Hvad nu anförts är endast några spridda synpunkter. Kärnan däri är, att efter förvaltningsutskottets mening ett botemedel mot emigrationen är att söka uti allvarligt, alla samhällsklasser omfattande arbete att höja våra egna förhållanden och uti en undervisning af landets ungdom, hvilken lägger an på att uppöfva vilja och omdöme samt känslan för allas samhörighet och samverkan i samhället.

Stockholm den 14 oktober 1909.

Sveriges Allmänna Handelsförening:

Viktor Ramstedt.

Teod. Åström.

Malmö Handels- och Sjöfartsnämnd.

Hvad då först angår eder redogörelse för den uppfattning af denna fråga, till hvilken Ni under migrationsutredningsarbetet dittills hunnit, så är nämnden visserligen enig med Eder därom, att det viktigaste och verksamaste medlet för ökandet af vårt lands befolkningsnumerär är att söka i en tidsenlig utveckling af vår storindustri, men nämnden håller före, att en sådan näppeligen är möjlig förrän vi i långt högre grad än nu tillgodogjort vårt jordbruks expansionsmöjligheter, hvilka det förefaller nämnden, som om Ni allt för mycket underskattar och hvilka nämnden tvärtom anser goda. Undersöker man nämligen, från hvilka lager af befolkningen den stora strömmen af utvandrare — hufvudsakligen till Nordamerika — rekryteras, så lär man finna, att hufvudparten utgöres af jordbruksarbetare. Efterfrågar man vidare motiverna till deras utvandring, så får man veta, att jordbruksarbetarne — af hvilka flertalet komma från Småland och öfverhufvud från de fattigaste landsändarne — i sina hemorter erhöilo dålig och otillräcklig föda och dåliga arbetslöner samt saknade förströelser — eller med ett ord saknade

allt, som gör människan tillfreds med tillvaron, och att de icke sågo sig någon möjlighet att — äfven med det sträfsammaste arbete och den största sparsamhet — förbättra sin ställning eller skaffa sig en draglig existens och en sorgfri ålderdom.

På dessa otvifvelaktigt verkliga missförhållanden här hemma kan det enligt nämndens mening rådas bot, det är ganska säkert; men icke duger det att för utveckling af vår modernäring, jordbruket, hänvisa företrädesvis till Norrland. Dess utvecklingsmöjligheter på detta område äro allt för ringa för att kunna med hopp om framgång upptaga konkurrensen med Norra Amerika, i hvars västra stater ännu finnes jungfrulig jord att få, som rikligen lönar odlarens möda. Nej, det är i landets mellersta och ännu mera i dess sydligare delar, som boten kan och skall sökas. Där finnas en mängd fideikommiss och andra stora egendomar, hvilkas innehafvare endast undantagsvis intressera sig för ökandet af jordbrukets intensitet och för befolkningens tillväxt i antal och välstånd, utan endast söka att med minsta besvär ur egendomarne taga största möjliga afkastning för sin egen person och sin familj utan hänsyn till landets bästa. Dylika stora egendomar, äfvensom lämpliga kronoegendomar, böra styckas i småbruk af omkring 10 tunnlands storlek, och medlen härtill synas nämnden vara upphäfvandet af jordbruksfideikommissen, expropriation och beredande af lätt tillgång till billiga småbruks- och egnahemslån. En af nämndens ledamöter kan i denna fråga tala af egen erfarenhet. Från en sin egendom i Skåne afstyckade han för en del år sedan ett antal småbruk om 6 å 10 tunnlands rymd, hvilka alla genast funno flera spekulanter än som kunde tillfredsställas. Alla dessa småbruk hafva slagit väl ut; för framgång erfordras, utom vilja och förmåga att arbeta, icke större eget kapital än cirka 1,000 kronor; och på dessa småbruk hafva köparne med afkastningen af sitt jordbruk och dess binäringar icke blott väl försörjt sig och de sina, utan äfven erhållit sådant öfverskott, att deras ställning är för förbättras.

Ett annat exempel af mycket äldre datum vill nämnden anföra. Inom Oxie och Skytts härad, belägna mellan städerna Malmö och Trelleborg, finnes ingen jord af frälse eller frälsesäterinatur och — antagligen i följd häraf — inga större jordbruksegendomar. All jorden har sedan generationer tillbaka varit i bonde- och småbrukarehänder. Troligen finnes icke någonstädes öfver 200 tunnland på en hand, och en egendom, som innehåller 100 tunnland eller därutöfver, är en ren sällsynthet. Nu är det ett faktum, att ingenstädes i hela vårt land kunna uppsökas två härad, hvilka i fråga om intensivt jordbruk, bördighet och allmänt välstånd kunna ens tillnärmelsevis jämföras med de två ofvan anförda. Fattiga finnas i dessa härads socknar nästan endast i närheten af städerna, och då komma från dessa.

Enligt nämndens mening utgöra på dyligt sätt åstadkomna småbruk och det arbetarematerial, som härstammar från sådana sunda hem, ett mycket bättre underlag för framkallandet af en storindustri än vi för närvarande äga i vårt relativt glest befolkade och fattiga land; och anser nämnden därför, att de första ansträngningarne böra riktas på anordnandet af dylika småbruk, ju flera dess bättre. Deras ägare få nämligen den kärlek till den egna torfvan, som utgör det naturligaste underlaget för den rätta fosterlands-kärleken, öfver hvars försvinnande allt mer och mer under inverkan af industriarbetet man i våra dagar så mycket klagat, — tyvärr icke utan grund.

Innan nämnden lämnar småbruksfrågan, vill nämnden framhålla, att, sedan möjligheterna att på ofvan anvisade sätt skaffa småbruk utnyttjats, mycken jord finnes, som är odlingsbar, framför allt i Småland; ehuru naturligtvis med större möda och kostnad; och anser nämnden — efter exempel från

Danmark — att till brytande af dylik mark kunde med fördel användas straffångar, hvilka därigenom kunde förbättra landet i stället för att de nu utgöra en tunga för dess ekonomi.

Det är emellertid en annan fråga, som för vårt lands lyckliga framtid är lika viktig som småbruksfrågan och hvars snara ordnande utan tvifvel är ännu mera trängande; och det är ordnandet af våra arbetsförhållanden. Nämnden behöfver endast peka på den ännu knappast afslutade företeelse på arbetsmarknaden, som kallas »storstrejken». Det lider intet tvifvel, att det angrepp på statens och hela nationens lif, som storstrejken innebar eller åtminstone åsyftade, är af den allmänfarliga natur, att detsamma måste inrangeras icke blott bland de handlingar, hvilka äro med straff belagda, utan bland de grofva brotten — och detta med långt större skäl än flera andra handlingar, hvilka länge räknats till sistnämnda kategori af förbrytelser; och lika nödvändigt torde det vara att genom lagstiftning förhindra det arbetare-fackföreningstyran, som under senare åren lagt sin hämmande hand på vårt lands näringslif och gjort vårt land sorgligt ryktbart i utlandets ögon. Alla dessa företeelser äro utslag af den s. k. socialismen, till hvars hufvudläror och sträfvanden hör att minska arbetsintensiteten, att premiera lättjan och odugligheten samt att uttrötta och fördärfa fiten och arbetsskickligheten. Lika fördömliga och skadliga äro utan tvifvel hänsynslösa och obefogade lockouter af arbetsgifvare. Sättes icke en damm härför, så måste vårt land — det inser hvarje sundt tänkande människa — gå under i konkurrensen på världsmarknaden, från hvilken vi omöjligen kunna befria oss. Att dessa missförhållanden på vår arbetsmarknad skola i hög grad öka emigrationen, är ju tydligt; och hvilka arbetare är det, som sålunda jagas bort? jo, naturligtvis de dugligaste och skickligaste. Utskummet få vi nog behålla.

Inom nämndens egen erfarenhet har förekommit ett fall, som utgör en förträfflig illustration på eländet och därför må här anföras.

För en del år sedan emigrerade till Nordamerika en svensk guldsmed, som genom duglighet och yrkesskicklighet lyckades få anställning i New York å en guldsmedsverkstad såsom förman på goda villkor. Efter några år greps han emellertid af hemlängtan och återvände till Sverige; men, ehuru han samlat sig medel så, att han kunde här etablera egen guldsmedsaffär, blef han inom kort så uttröttad af fackföreningstrakasserier och arbetarebråk, att han upphörde med sin rörelse här och nyligen återvände till Amerika. Bland andra orsaker härtill uppgaf han, att han hade lika stor arbetsförtjänst i New York och att han där för denna erhöi mycket både bättre och billigare lifsförnödenheter af snart sagt alla slag än hvad han fick här i Sverige.

Det har ifrågasatts, att vi skulle vidtaga åtgärder för att hämta tillbaka hit så många som möjligt af dem, som emigrerat till Amerika, och föreslagits, att vi härtill skulle använda utrangerade krigsfartyg. Alla dylika åtgärder vill nämnden emellertid afstyrka. Resultatet skulle icke motsvara kostnaderna. De dugliga emigranterna, de, som skapat sig en ställning därute, skulle säkerligen icke fara hem; och de halft eller helt förolyckade existenserna, som antagligen gärna ville tillbaka, dem skola vi betacka oss för.

En annan sak är, att vi för dem, som återvända hit efter en framgångsrik arbetsdag i Amerika, böra göra återinträdet i det gamla fosterlandet så lätt som möjligt, särskildt i fråga om fullgörandet af värnplikten. Åtgärder härför äro emellertid antingen redan vidtagna eller planlagda; och anser nämnden därför icke nödigt att närmare ingå på detta spörsmål.

För nämnden återstår nu endast en hithörande fråga att beröra.

Själfklart är, att enda fullt effektiva medlet till förebyggande af emigration ligger i att bereda landets innebyggare minst lika god och säker utkomst här hemma, som de, i lyckligaste fall, skulle kunna vinna i ett främmande land, och där oftast endast efter många försakelser och många års ihärdigt, målmedvetet arbete; och enligt Eder och nämndens enstämmiga mening uppnås detta bäst genom en tidsenlig utveckling af vår storindustri till massproduktion. Som bekant är det emellertid mycket lättare att massproducera industrialster än att afsätta dem; och som detta måste ske genom export, förefaller det nämnden, som om den angelägnaste omsorgen härvidlag vore att skaffa utländska marknader för våra fabriksvaror. Detta är emellertid lättare sagdt än gjordt; och som härtill kräves, icke blott penningar och målmedvetet arbete, utan framför allt tid, anser nämnden, att det härför erforderliga arbetet bör organiseras och påbörjas ju förr ju hellre. Att industri- och köpmännen för framgången af sina sträfvanden behöfva kraftigt understöd af regeringen är ju uppenbart; och skulle detta bestå i att *dels* vidtaga åtgärder för inrättande af ett särskildt statsdepartement för industri och handel, *dels* ordna handelsundervisningen med tanke på de kraf, som inarbetandet af utländska marknaden måste ställa på köpmännen, *dels* genom våra utländska beskickningar och konsulsatsämbets- och tjänstemän lämna industri- och köpmännen all den hjälp och handräckning, som är möjlig, *dels* ock genom rikliga subventioner till direkta ångbåtslinjer på främmande världsdelar möjliggöra upprättandet af dylika kraftiga medel till uppammande och befordrande af vår export. För affärsmännen åter gäller det, å ena sidan, att, till förebyggande af osund inbördes konkurrens, som endast fördärfvar den utländska marknaden, för upparbetande af denna sammansluta sig under lämpliga former, antingen genom mera tillfälliga öfverenskommelser eller på det sätt, att representanter, en för hvarje af de industrier, hvars alster befunnits vara begärliga inom ett visst område, bilda handelsbolag för att gemensamt inarbeta sina varor samt genom lämplig fördelning intressenterna emellan af ingående beställningar nedbringa både fabrikations- och handelsomkostnaderna till ett minimum, samt, å andra sidan, att icke nöja sig med ett enda afsättningsområde för sina varor, äfven om detta för tillfället skulle vara i stånd att taga fabriken hela produktion, ty en kris där kan då lätt bereda fabriken undergång; utan måste risken begränsas genom att fördelas på ett flertal af hvarandra oberoende marknader och afsättningsplatser på skilda orter, oaktadt upparbetandet af sådana naturligtvis medför större arbete och kostnader. Nämnden tror sig veta, att början till ofvan skisserade arbete redan är gjord, om än i liten skala; och behöfves det därför endast att med ökad kraft fortsätta på den inslagna vägen.

Säkert är att, om våra fabrikanter på sådant sätt finna säker och lönande afsättning för sina alster utomlands, så skola de inom kort finna utvägar att utvidga sin verksamhet till den skala, som af Eder förordas och anses nödig för vinnandet af vårt gemensamma stora mål — att åt vårt land och åt vårt folk skapa en lycklig framtid.

Malmö den 29 oktober 1909.

Å Handels- och Sjöfartsnämndens vägnar.

Ernst Friis.

Emil Gjertsson.

Handelskammaren i Gäfle.

Frågan om orsakerna till emigrationen är gifvetvis allför komplicerad för att Handelskammaren skulle kunna upptaga densamma till allsidigt bedömande, sammanhängande som den är med de af emigrationen berörda ländernas natur och historia, sociala, politiska och ekonomiska förhållanden. Kammaren vill därför endast beröra vissa sidor af spörsmålet, som stå i samband med Sveriges och Amerikas ekonomiska ställning.

Det är utan tvifvel så, att en af grundorsakerna till emigrationen får sökas i vårt lands jämförelsevis ringa ekonomiska utveckling och den begränsning inom flera områden, som därmed står i sammanhang. Jämte det att det friare lifvet nog för mången haft en obetvinglig tjuskraft, är det framför allt de större förhållandena, de mera mångsidiga arbetstillfällena, de rikare möjligheterna till utbildning och förströelse, som locka emigranten, vare sig det blott oklart hägrar för honom, eller han tror på emigrantvärfvarnes blomstermålningar eller på beskrifningar från vänner och fränder, som i det nya landet funnit den trefnad de sökt. Amerikas rikare naturresurser, dess mera uppdrifna ekonomiska odling och den mera praktiska uppfostran, som meddelas landets inbyggare, möjliggöra en bättre organisation af hela affärlifvet, hvilket inom en mängd områden kommer individen tillgodo. Arbetsfördelningen och hvilotiderna kunna för tjänstefolk m. fl. på ett lämpligare sätt ordnas. Genom praktiska anstalter göres penningens köpkraft ofta större, lefnadskostnaderna relativt mindre, bostadsförhållandena bättre än hos oss. De rikare tillgångarna, de större omgifningarna och det mindre beroendet af fördomar gifva också sin prägel åt det politiska och sociala lifvet. Skatterna hafva hitintills ej varit så stora, och hela skatteväsendet är ordnad på ett mindre tyngande sätt. Den starkare allmänandan, den mindre utpräglade klasskillnaden, de lättare umgängesformerna gifva den amerikanske medborgaren bättre tillfälle att känna sitt människovärde.

Emigrationen till Amerika är — synnerligast då den genom sin starka kontinuitet blifvit en fortlefvande folkrörelse — i viss mån en yttring af samma sträfvan, som redan under århundraden drifvit och i ständigt ökad grad fortfarande drifver landsbygdens invånare öfver till städerna. Det är besläktade önskemål, som ligga bakom båda rörelserna, om också i de särskilda fallen förklaringsgrunderna kunna vara vidt skilda. Då vi se Sveriges städer tillväxa i mindre proportion än den europeiska kontinentens, men samtidigt utvandrarströmmen från Sverige är relativt större än från de stora kulturländerna, så ligger det nära till hands att se de båda företeelserna mot samma bakgrund: en hittills bristande förmåga hos oss att kunna skapa de större förhållanden, som massan af människor nästan instinktivt sträfvat mot, eller med andra ord en bristande förmåga att kunna utveckla ett koncentreradt näringslif.

Det förefaller Handelskammaren, som om förklaringen till detta förhållande — hvilket nog, såsom doktor Sundbärg säger, är emigrationsfrågans största problem — ligger betydligt djupare än att man kan nå detsamma genom att påpeka vissa samfundsföreteelser eller vår generations åtgärder och försummelser. En hänvisning till vårt lands natur och klimat och hela vår kulturutveckling är nödvändig, om man öfverhufvud taget vill söka att allmänligt förklara ett förhållande, som på grund af sin ytterliga komplikation ändå alltid måste ses mer eller mindre subjektivt. Det är med nationerna som med individen. Man kan aldrig nöjaktigt förklara, hvarför två personer med till synes samma förutsättningar uppnå olika grader af framgång.

För Handelskammaren är det gifvetvis icke möjligt att ingå på bedömande af de djupast liggande orsakerna. Det synes emellertid Kammaren alldeles påtagligt, att man bör tänka på att våra naturförutsättningar — på grund af klimatet — äro mindre gynnsamma för ett mångsidigt ekonomiskt lif. Mörkret och kölden äro en hämsko för allt organiskt lif, vare sig det gäller att tillgodogöra sig växtkraft eller arbetskraft. Våra naturresurser äro ensidigt begränsade, och vårt läge är för internationell handel otjänligt. Naturen har aldrig lockat till tätare bosättning, oaktadt vår kultur under århundraden varit högt uppdrifven. Folkglsheten har å sin sida bidragit till att vårt lands innebyggare ej fått samma träning för ekonomiskt arbete som folken i mera tätbyggda länder, där möjligheten till snabbare omsättning och starkare koncentration gifvit en säkrare uppfattning af de praktiska krafven både för samhället och den enskilde. För en gles befolkning har det kräfts mera kraft- och kapitalförbrukning att kultivera ett vidsträckt land. De skiftande naturförhållandena i landets olika delar och svårigheterna för snabb kommunikation ha icke heller varit ägnade att sammangjuta folket och gifva det styrka genom politisk koncentration. Men å andra sidan har det politiska bandet varit tillräckligt starkt att hindra de olika landsdelarna att efter sina speciella naturförutsättningar lämpa näringspolitiken.

Hvad särskildt beträffar vårt lands ställning till det senaste århundradets ekonomiska utveckling, bör man icke förglömma, att vi så godt som saknat stenkol, som varit förutsättningen för nästan allt industriellt arbete under »ångans århundradet»; att landet, hvars utmärkta vattenvägar och kuststräckor i viss mån utgjort en hufvudbetingelse för hela dess kultivering, genom järnvägarnas utveckling fått ett relativt mindre styrketillskott än de stora inlanden, som därför blifvit ännu starkare i konkurrensen; samt att kommunikationsväsendets och världshandelns utveckling ställt allt större kraf på ländernas fysiska förutsättningar och näringspolitiska lif. Ett litet folk, fördeladt på en så ofantlig areal med så skiftande naturförhållanden, måste ha särskildt svårt att koncentrera sin sträfvan och att drifva enhetlig näringspolitik. Att vi varit fattiga på kapital, att vi senare än andra folk ryckt fram inom förädlingsindustrien och därför inom de flesta områden blifvit efter, att vi nödgats kringgärda oss med skyddstullar, som fördyrat lefnadskostnader och arbetspriser, att de industriella arbetarförhållandena hittills icke kunnat ordnas tillfredsställande hvarken för arbetsgivare eller arbetare — det är också omständigheter, som mer eller mindre stå i samband med våra naturförutsättningar.

För att förklara orsaken till den jämförelsevis ringa utvecklingen af vår järnhandtering, som under äldre tider varit vår förnämsta industri och den bärande kraften i vårt ekonomiska lif, kan man hänvisa till vår brist på stenkol, hvilken brist särskildt gjort sig känbar för ett aflägsset land. För öfrigt bör man vid bedömande af ländernas tillverkningsffror beakta, att ökningen af världens järnbehof till största delen kommit på de billiga konstruktions- och järnvägsmaterialens område, som genom vår saknad af billigt bränsle aldrig lämpat sig för oss, hvaremot kvalitetsmarknaden, som alltid varit och fortfarande är Sveriges starka sida, stått relativt stilla.

Med det sagda har Kammaren — utan att försöka någon utredning — endast velat med några exempel betona, att man vid bedömande af vår undanskymda ställning inom det ekonomiska lifvet bör ha sin uppmärksamhet fästad vid naturförhållandenas mångsidiga inflytande och mot bakgrunden däraf se bristerna i våra samfundsförhållanden och krafven på de reformer, som äro nödvändiga för att vi med framgång skola kunna utnyttja våra möjligheter. Det kan ligga en fara i att hysa för höga tankar om våra

naturförutsättningar eller undervärdera betydelsen af de särskilda svårigheter, med hvilka vi ha att kämpa. Därför att naturen undandragit oss flera af de förmåner, som andra länder äga, är det så mycket viktigare att vi med hjälp af klok lagstiftning och målmedveten politik söka förtaga verkan af vårt lands naturliga brister.

Att i fråga om lagstiftning och politik mycket hos oss är som det icke borde vara, är Kammaren den förste att erkänna. Många af de i doktor Sundbärgs broschyr framställda anmärkningarna beträffande våra åtgärder och försummelse äro synnerligen beaktansvärda, äfven om flera missförhållanden äro förklarliga ur de särskilda svårigheter, som hos oss förefinnas. Genom det nära sambandet mellan vår industriutveckling och emigrationen äro dessa förhållanden gifvetvis att betrakta som led i den stora folkörelsen.

Kammaren vill särskildt betona det bristande intresse för industriens och handels utveckling, som är ett genomgående drag hos en stor del af vårt folk, och som står i så skarp kontrast mot förhållandena i exempelvis Amerika och England. Det skönjes både i det offentliga och det enskilda lifvet. I Riksdagen och de kommunala församlingarna äro dessa näringsare idkare en försvinnande minoritet. Vid Konungens rådsbord saknas fortfarande en själfständig representant för dessa viktiga näringsgrenar. Om också de ämbetsmässiga funktionerna kunna fullgöras af fria ämbetsverk eller departementsbyråer, finnes i alla händelser ingen person som har till uppgift att koncentrera sin arbetskraft kring ansvaret för en allmän svensk näringspolitik, ingen som under sin ledning samlar de mångahanda frågor, som beröra statens ställning till handeln och industrien. Oafsedt att vi i konkurrens-kampen icke få försumma de medel, som användas i andra länder, af hvilka de flesta redan äga ett handelsdepartement, så torde det för oss med våra skiftande naturmotsättningar vara särskildt nödvändigt att under ledning af en praktisk näringspolitik söka afväga våra naturbetingelser för att planmässigt kunna utnyttja dem. Ett handelsdepartement kan aldrig blifva mera än ett af de många medlen för detta mål, men att vi ännu anse oss kunna undvara en sak, som under årtionden kraftigt påyrkats af handels och industriens idkare, tyder i alla händelser på en bristande blick för dessa näringsgrenars behof.

Att man vid afvägande af motsättningar mellan statsintresset och det enskilda näringsintresset ej tar tillräcklig hänsyn till, att den enskildes vinst är det allmännas, tyder också på, att man saknar den praktiska blicken för näringsarnas betydelse i vårt ekonomiska lif. Vid sina egna affärsföretag uppträder staten främst såsom konkurrenten, och vid handhafvandet af den allmänna förvaltningen handlar man ofta så, som om samhället vore fristående part i stället för sammanfattningen af de enskildes intressen. Doktor Sundbärg har på ett träffande sätt karakteriserat vår järnvägsolitik såsom alltför ensidigt inriktad på det statsfinansiella intresset. Den byråkratiska andan i våra ämbetsverk — hvilken lyckligtvis nu till stor del är försvunnen — har varit ett uttryck för samma sak. Lagstiftningen har i vårt land mången gång nekat industrien och handeln förmåner, som funnits i andra länder, där näringsidkarna sålunda blifvit starkare i konkurrensen. Så t. ex. har vår tullagstiftning icke gifvit handelskåren samma möjligheter att utveckla en transitohandel, som Tysklands och Danmarks affärsidkare äga i sina kreditlager. Vår sjöfart är betungad med skatter, som ej ha motsvarighet annorstädes. Hela vår skattelagstiftning kan svårligen beskyllas för att ha velat underlätta industriens och handels upparbetande. Och slutligen tyda tendenserna i vår skogslagstiftning och vår vattenfallsagstiftning alldeles bestämdt på, att man ej tillräckligt förmår skönja sambandet mellan stats-

intresset och näringsintresset, då man offrar det senare för att tillfredsställa mer eller mindre obestämda kraf från dem som anse sig förfäktat det förra. Kammaren kan icke annat än beteckna den öfverdrifna sparsamheten med våra naturprodukter och försvårandet af våra kraftkällors tillgodogörande såsom i hög grad ägnade att kringskära möjligheterna för vår industriella utveckling.

Inom det kommunala lifvet möta vi i viss mån likartade förhållanden. Då en industri skall startas, läggas gärna alla slags hinder i vägen för densamma både från förvaltningsmyndigheter och folkrepresentationer, vare sig nu motståndet endast är uttryck för byråkratisk slentrian eller det verkligen skall representera ett s. k. allmänt intresse. Industriföretaget betraktas ofta som ett nödvändigt ondt, som ingen kommun vill uppmontra till inflyttning. Man jämföre blott detta med städernas kapplöpning om ett kasernetablissemang, och skillnaden mellan folkandan i vårt land och exempelvis Amerika ligger i öppen dag.

Att sedermera i det enskilda lifvet samma tendenser gå igen, anser sig Kammaren knappast behöfva påpeka. Att handelns och industriens idkare icke hos oss ha samma sociala ställning som i Amerika sammanhänger med en i grunden olika uppfattning hos de båda folken om värderingen af olika slags arbete. Det är emellertid ovedersägligt, att den nation, hos hvilken uppfattningen om det produktiva arbetets värde framvuxit samtidigt med nationen själf, har ett ofantligt försteg framför den nation, som under sin sträfvan att utveckla det industriella arbetet samtidigt har att bortarbete en historiskt grundad uppfattning om detta arbetes värde. Detta måste hafva en hämmande återverkan på näringarna i deras förhållande både till det offentliga och det enskilda lifvet. Den hänsyn man i realiteten visar handeln och industrien, kontrasterar skarpt mot det tal man gärna för på läpparna om Sverige såsom ett industriens framtidsland.

Kammaren vill också med några ord beröra en politisk fråga, som i viss mån står i samband med det här anförda, nämligen frågan om vår ställning till den socialistiska rörelsen. Hitintills har denna rörelse hufvudsakligen varit ett medel för arbetareklassens framryckande, men med hvarje år som gått har den också allt bestämdare markerat sin sträfvan att förverkliga det ideal, som kallas statssocialismen.

Kammaren kan icke underlåta att framhålla såsom sin bestämda uppfattning, att hvarje sträfvan mot statssocialismen måste skadligt återverka på vårt ekonomiska lif. Äfven om i andra länder denna form för näringsutöfning kunde anses möjlig att tillämpa, är det otänkbart att den i vårt land med dess glesa befolkning, dess brist på koncentration, dess ensidiga naturtillgångar kan finna användning till det allmännas nytta. Hos oss, om någonstades, är det fara att undervärdera privatkapitalets betydelse eller det personliga initiativets eggande kraft. Här, om någonsin, är det af vikt att vi med vakna ögon bedöma våra säregna förhållanden och våra förutsättningar, innan vi i vårt land gifva näring åt en för oss främmande sträfvan.

Hvad beträffar den andra sidan af den socialistiska rörelsen, dess inblandning i arbetarnes fackliga sammanslutning, har denna rörelse genom sin ansvarslösa ledning redan verkat hämmande på det industriella arbetet, om den också genom sin disciplinerade förmåga i vissa fall haft en uppfostrande betydelse. I intet land torde den socialistiska rörelsen ha tagit sådana former som hos oss, genom det hänsynslösa förtrycket, förföljelsepolitiken och hat-sådden. Att bristen på arbetsro utgjort ett beaktansvärdt hinder för vår industriella utveckling kan svårligen förnekas, liksom ej heller att en af

förutsättningarna för vår industris framtid ligger i en arbetsreglering, som tillfredställer både arbetaren och arbetsgifvaren.

Det kan svårligen påstås, att vårt folk är lämpligen fostradt för näringsarbete. Att vi icke hafva anlag för handel är ett uttryck, som man aldrig tyckes tröttna på att upprepa. Om det också i viss mån är sant, är väl hemligheten den, att vi genom vårt afskilda läge hafva så små möjligheter att blifva praktiskt utbildade för yrket. Det har också framhållits, att då svenskar i utlandet studera industrien, lägga de mest an på att tillgodogöra sig den tekniska lärdomen, men tänka endast i mindre grad på afsättningsmöjligheterna och afnämarens önskemål med afseende på varan. Det kan ej heller sägas, att vi genom anordningar här hemma sökt att få tillräcklig ersättning för den praktiska utbildningen. Vår handelsundervisning har hitintills icke hållit jämna steg med utlandets. Ej heller hafva vi reglerat den industriella yrkesutbildningen, som dock har en mångsidig betydelse, i det den bl. a. motverkar dagdrifveriet under uppväxtåren, innan arbetet på grund af vår lagstiftning får begynna. Och först och sist är vårt allmänna undervisningsverk, vårt folkskoleväsen, hvad godt man än kan säga om detsamma, knappast lämpadt att dana sunda, vakna och praktiskt kunniga arbetare. Man har ej haft som hufvudmål att fostra ungdomen till fosterlandsälskande medborgare, som främst inrikta sitt intresse på det egna landets utveckling. Från ofvan och alltigenom är det nog mycket som brister i utbildning, och som bidrar att förklara det som synes vara ett faktum, att arbetsintensiteten hos oss är mindre än i de stora kulturländerna, och att vi äro mindre skickade att utbjuda och inarbeta våra varor.

Bristande ekonomisk träning och kunskap hafva nog medverkat till att en stor del af vår industri skapats utan naturliga förutsättningar och med kapital, som äro aldeles för små att gifva möjligheter för en rationell drift och ett förbättrande af kvaliteten. Många industriföretag, särskildt inom textilområdet, uppehållas med konstlade medel och lefva hufvudsakligen på tullskyddet, som på detta sätt snarare befordrar en osund sträfvan än ett starkt industriellt lif. Kammaren syftar därvid icke på det egentliga handtverket, hvars betydelse för vårt ekonomiska lif ej får underskattas, utan på smådriften inom de fabrikmässigt organiserade branscherna.

Utän att vilja närmare ingå på den alltför invecklade frågan om tullskyddets inflytande på vårt industriella lif, vill Kammaren dock betona, att man vid frågans bedömande bör taga hänsyn ej endast till den nytta tullskyddet medför såsom uppmuntrande för industrien — det är ju ovedersägligt, att tullskyddet utvecklade den inhemska industrien och gifvit arbete åt många, som mahända eljes skulle utvandrat — utan också till dess verkan såsom tillbakahållande faktor. Oafsedt den stegring i prisnivån, till hvilken tullsystemet otvifvelaktigt medverkat, måste det hafva direkt fördyrat arbetet för de industrier, som från utlandet nödgas hämta en stor del af sina maskiner och andra tullpliktiga förnödenheter. Att tullsystemet bidragit att hålla nere exempelvis en sådan för vårt land naturlig industri som skeppsbyggeriet synes icke vara något tvifvel underkastadt. Och hvad beträffar de industrier, som äro inriktade på export, hafva de för afsättning af sina alster ingen nytta af skyddet, medan däremot genom arbetets fördyrande varornas konkurrensförmåga i utlandet förminskas. Denna fara är större för ett litet land, medan sådana länder som Tyskland och Amerika genom en mångsidigare produktion ha tillfälle att inom det egna landet anskaffa både lifsförnödenheter och utensilier af hvarjehanda slag. Det är här som inom alla hithörande områden: de små förhållandena äro orsak, men samtidigt följd, då de bidraga att hämma expansionskraften.

Utom tullskyddet är det äfven en annan omständighet, som särskildt bidragit till ett lättvindigt skapande af små industriföretag till tvifvelaktig nytta för vårt ekonomiska lif. Det är hvad man kan kalla bankernas lånepolitik. I vårt land hafva i högre grad än i andra länder bankerna uppdrifvit en inbördes konkurrens under ohejdad sträfvan att med löfte om högsta möjliga räntegodtgörelse draga till sig lediga medel och besparingar. Mycket af det, som skulle direkt sökt sig ut till handel och industri, ingår i stället till bankerna, hvilka åter, för att göra medlen räntebärande, måste drifva sin utlåning till det yttersta. De höga räntor, som under sådana förhållanden måste betingas, kunna ej betalas af de stora och sunda industrierna, utan utbjudas pengarna till mer eller mindre äfventyrliga företag, som icke tveka att betala snart sagdt hvilken ränta som helst. Att detta ansvarslösa kreditgifvande och kredittagande icke är ägnadt att befordra en lifskraftig industriell utveckling ligger i öppen dag.

Kammaren har anfört några exempel på förhållanden, som sannolikt medverkat till, att vår industriella utveckling varit mindre intensiv än vissa andra länders. Med de anmärkningar, som framställts, har emellertid Kammaren icke velat förneka, att hos oss särskildt på senare åren många åtgärder från det allmännas sida vidtagits för näringslifvets höjande och att missförhållanden likartade med våra existera äfven i andra länder. Ja, med all säkerhet florerar i de större affärsländerna, under deras intensivare ekonomiska lif, en mängd osunda företeelser, från hvilka vårt affärslif ännu förmått hålla sig tämligen obesmittadt. Men liksom en starkare kropp lättare reagerar mot ett sjukdomsfrö, så har den ekonomiskt starkare nationen sannolikt lättare att motstå verkan af onda inflytelser, hvilka för ett mindre folk kunna blifva olycksbringande. Och — Kammaren upprepar det — om våra ekonomiska rörelsemedel för närvarande äro mindre än de ledande kulturländernas, är det så mycket viktigare att vi genom en klok förvaltning söka göra dem så fruktbringande som möjligt.

Åtgärder till befordran af hela vårt näringslifs utveckling är, enligt Kammarens uppfattning, det som främst fordras, om vi vilja försöka att hämma emigrationen. Emellertid få våra anstalter mot emigrationen icke inskränkas därtill, af det enkla skälet, att detta medel svårligen kan blifva fullt effektivt förrän våra förhållanden vuxit sig så stora, att vi verkligen kunna erbjuda de förmåner, som synas utgöra den förnämsta driffjädern till emigrationen. Men, såvidt Kammaren förmår bedöma, äga vi icke betingelser för en ekonomisk utveckling så intensiv som Amerikas. Vi hafva tillräckliga resurser för att ytterligare kunna utveckla vår industri, men Kammaren är icke öfvertygad om, att vår väg måste vara densamma som andra länders eller att vi öfverhufvud taget kunna eller böra inrikta oss på en världskonkurrerande massproduktion. Det ekonomiska lifvets lagar äro icke så storstiladt enkla, att vi ovillkorligen måste tänka oss ett antingen — eller. Likaväl som handverket, till trots för alla spådomar, visat sig kunna fortleva vid sidan om fabriksindustrien, så finnas nog lifsområden för industriföretag med olika proportioner. Det är icke otänkbart, att vi genom att med allvar koncentrera oss på kvalitetstillverkningen och specialisera oss på lämpliga områden, kunna skapa åt vårt land en industriell rangplats eller i hvarje fall en tryggad ekonomisk ställning utan att vi behöfva inrikta oss på en sträfvan, som med all sannolikhet öfverstiger våra krafter. Den väg, som ligger för oss, är den som är den naturliga för all politik liksom för allt sundt praktiskt arbete: att söka se de mål, som ligga närmast, och utnyttja möjligheterna på det bästa sätt, som under föreliggande omständigheter är möjligt.

Då vår natur och vårt nationella lif, jämte det att de alltid i någon mån binda med känslans makt, hos sig hafva andra företräden, som kunna vägas mot de stora ländernas ekonomiska, behöfva vi nog icke misströsta om emigrationens minskande, äfven om vi aldrig kunna bjuda våra innebyggare de större förhållanden och de rikare möjligheter, som finnas i Amerika. Det är för oss också viktigt att, då nu en gång emigrationen kommit till stånd, söka för vårt näringslif draga nytta af densamma genom att uppehålla förbindelsen med våra landsmän i Amerika, anlita dem för våra produkters afsättning och, genom att uppmuntra dem till återinvandring, söka begagna oss af den erfarenhet och den fostran, de erhållit under det nya hemlandets större förhållanden.

Handelskammaren kan gifvetvis icke framlägga något program hvarken för åtgärder till emigrationens hämmande eller för den därmed sammanhängande frågan om vår industris utveckling och vår näringspolitik, men vill dock, i anslutning till det ofvan sagda, sammanfatta några önskemål såsom led i en reformsträfvan. Enligt Kammarens uppfattning äro följande kraf de som närmast böra och kunna tillgodoses:

att staten under en målmedveten näringspolitik på allt.sätt söker verka för uppdrifvande af hela vår produktion och för en intensiv utveckling både af vårt jordbruk, vår industri och vårt handtverk;

att staten skapar effektiva organ för fullgörande af denna sin uppgift, hvarvid särskildt inrättande af handelsdepartement är af behofvet påkalladt;

att staten låter frågor, som beröra näringslivet, i största möjliga utsträckning handhafvas af eller pröfvas af praktiskt utbildade män;

att staten söker befordra den enskilda företagsamheten och betraktar sin egen näringsutöfning mindre såsom konkurrerande privatekonomi än såsom ett medel att tjäna landets allmänna ekonomiska utveckling;

att staten icke genom restriktiva bestämmelser hindrar eller försvårar tillgodogörandet af våra råprodukter;

att, då våra vattenfalls tillgodogörande är af stor betydelse för vår industri, staten fortast möjligt ordnar vattenfallslagstiftningen och fastslår principen för äganderätt på sådant sätt, att vattenfallens användande icke hämmas;

att vårt undervisningsväsen mera än hitintills inriktas på utbildning för näringsarbete, vare sig detta befordras genom omläggning af vårt folkskoleväsen i mera nationell och praktisk riktning eller genom organisation af yrkesskolor och undervisning för arbetsledare;

att arbetarförhållandena, i den mån det är möjligt, regleras genom lagstiftning om arbetsaftal samt genom åtgärder till skydd för arbetsvilliga och till motverkan af oroligheter och förödande arbetstvister;

att frågan om allmän ålderdomsförsäkring upptages till allvarligt bedömande, hvarvid man dock, jämte det att man beaktar nyttan af en sådan institution, äfven tillser att den icke minskar sparsamhetsdriften och befordrar sysslolösheten;

att egnahemsrörelsen och den viktiga småbrukarrörelsen utvecklas i en sund riktning, hvarvid man dock icke bör göra sig för öfverdrifna föreställningar om våra norra landsdelars möjligheter att kunna genom jordbruk föda sina bebyggare;

att man äfven använder egnahemsrörelsen till befordran af återinvandringen och bereder återvändande emigranter möjligheter att härstädes exploatera sina sparade kapital;

att man söker bereda återvändande emigranter största möjliga lättnader i fråga om värnplikten;

att åtgärder äfven från det allmännas sida vidtagas för att genom praktiska anordningar söka nedbringa kostnaderna för distribution af lifsförnödenheter;

att man vid tullsystemets ordnande, i den mån det är möjligt, söker tillse, att de exporterande industrierna icke blifva oskäligt lidande och att industrien icke betungas med tull för de förnödenheter, som icke lämpligen kunna inom landet anskaffas;

att vid anordningar för befordran af vårt näringslif särskildt beaktas de förmåner, som bereda våra grannländers näringsidkare en starkare ställning i konkurrensen;

samt att man genom lagstiftning eller på annat sätt söker motverka osunda och illojala utväxter på affärlifvet.

Dessutom kan ju framhållas såsom önskemål, för hvilkas realiserande staten dock svårligen kan direkt ingripa:

att näringsidkare bättre sluta sig samman och organisera sin sträfvan för landets ekonomiska utveckling;

att det allmänna intresset för ekonomiska frågor höjes och det plikt-trogna produktiva arbetet bättre kommer till heders;

att den sociala klasskillnaden utjämnas, så att arbetaren får bättre tillfälle att känna sitt människovärde;

samt att arbetsgifvare och arbetare mera än hitintills samverka för höjande af vår produktion och utvecklingen af vårt ekonomiska lif.

Handelskammaren vidfogar såsom bilagor afskrifter af vissa på Kammarens begäran insända uttalanden i den föreliggande frågan, nämligen skrivelser från herrar H. Asklund, O. A. Brodin, Th. Dahlblom, Axel Hagelin, R. von Post, B. E. Samsioe, V. Tham j:r och L. Yngström samt promemorior på särskild anhållan uppsatta i vissa ämnen af herrar A. H. Fries, K. F. Göransson och Axel Leman.¹⁾

Gäfle den 30 oktober 1909.

För Handelskammaren i Gäfle.

A. Henrik Göransson.

Holger Rosman.

Handelskammaren i Göteborg.

Af Edert cirkulär synes framgå, att, enligt Eder åsikt, ett af de kraftigaste medel för motverkande af emigrationen är anordnandet af en massproduktion eller produktion i mycket stor skala för export, för hvilken, enligt Edert förmenande, god förutsättning borde förefinnas i Sverige. Handelskammaren kan i det afseendet icke dela Eder åsikt, att förutsättningarna för en massproduktion i särskildt hög grad skulle vara för handen i Sverige, enär såväl landets kapitalfattigdom som ock den begränsade inhemska marknaden torde neutralisera de fördelar, som tilläfvventyrs kunna förefinnas i tillgången på godt råmaterial. En massproduktion, afsedd för export, måste hafva inom landet en stor och säker afsättning, i stöd af hvilken konkurrensen på den utländska, i regel af tullar skyddade, marknaden kan upptagas. Är den inhemska marknaden liten, vare sig på grund af fåtalig befolkning eller ock på grund af att behovet af den afsedda varan inom landet är obetydligt, och innehafves icke ett faktiskt monopol vid producerandet af varan, är det föga sannolikhet för att en massproduktion af en vara, som icke hör

¹⁾ Dessa bilagor äro ej här återgifna.

till råämnena eller till föga bearbetade halffabrikater, kan uppstå. För att öfverstiga de skyddsmurar, hvilka i form af tullar omgifva de flesta länders marknader, är det nödvändigt att inom landet hafva en så stor omsättning, att denna i nödfall kan bära den förlust, som kan uppstå på den utländska marknaden, eller åtminstone möjliggöra, att man på denna kan afsätta alstren till själfkostnadspris och utan beräkning af någon egentlig vinst. Ersättning finnes härför, vid stor afsättning å den inhemska marknaden, i den reducering af produktionskostnaden, som den mycket stora produktionen i regel innebär. Om man till dessa nämnda svårigheter äfven lägger den kapitalfattigdom, som inom landet råder, samt den oro på arbetsmarknaden, som här kanske starkare än annorstädes gör sig gällande, torde man väl redan häri kunna finna tillräckliga skäl, utom alla andra tillkommande, för den efterblifvenhet, hvarpå Ni genom att framhålla städerna Eskilstuna och Sundsvall i Edert cirkulär velat gifva exempel på. Ehuruval handelskammaren förmenar, att man, genom att ordna förhållandena inom arbetsmarknaden, genom vidtagandet af lämpliga åtgärder för sänkandet af de härstädes mycket höga lefnadskostnaderna för arbetarne samt genom klokt lagstiftande för handeln och industrien, i väsentlig grad skulle kunna höja industrien och handeln samt därigenom också skapa nya existensmöjligheter, tror handelskammaren dock, att de viktigaste hjälpmedlen vid motarbetandet af emigrationen icke förefinnas inom dessa näringsgrenar utan att det kraftigaste stödet bör sökas inom landtbruket, framför allt genom att med alla medel upphjälpa det s. k. småbruket samt underlätta inrättandet af dylika företagsformer. I denna uppgift, att genom landtbruket skapa de nödvändiga betingelserna för närandet af en större befolkningsstock, kan handeln vara synnerligen verksam, i det att densamma omhändertager de produkter, hvilka i landtbruket framställas, samt söker för dessa de bästa afsättningsplatserna. I detta hänseende borde Danmark kunna tjäna oss till förebild, och det borde vara statsmakterna synnerligen angeläget att med tjänliga medel söka stödja och vidare utveckla den exporthandel med landbruksprodukter, för hvilkas producerande inom småbruket stora möjligheter förefinnas i Sverige.

Göteborg den 30 oktober 1909.

För Handelskammaren i Göteborg.

Carl Aug. Kjellberg.

Joh. C. Lembke.

Helsingborgs Handels- och Sjöfartsnämnd.

Bland de orsaker, som föranleda emigrationen, torde med säkerhet svenskarnes gamla äfventyrslusta spela en stor roll, och så vidt emigrationen sker af denna anledning, torde den näppeligen kunna hindras.

En annan orsak torde vara att mången, då han icke hunnit det välstånd han tänkt sig, skyller detta på förhållanden här i landet, fastän anledningen snarare bör sökas i bristande arbetsintensitet och arbetsuthållighet.

Åter andra hafva — och det gäller här särskildt dugliga industriarbetare — efter hvad nämnden har sig bekant, under senare tider, icke till följd af missnöje med sina arbetsvillkor, men på grund af ett för dem olidligt fackföreningstvång, lämnat fosterlandet för att under i detta afseende friare arbetsförhållanden skapa sig en existens.

Mången mindre landtbrukare, hvars egendom har det omfång, att han icke ensam kan sköta det, utvandrar af den orsak, att det blifvit honom omöjligt att anskaffa den arbetskraft, han behöver. Nämnden vill i detta sammanhang fästa uppmärksamhet på den stora skada, som tillfogas vårt land genom den attraktionskraft städerna med sina rikliga tillfällen till förströelse utöfva på yngre jordbruksarbetare. Och detta är en utvandring, som också är väl värd att söka förebygga. Många lockas ut genom lysande förespeglingar af anhöriga eller bekanta, som förut utvandrat, för att, under den tid den nykomne ännu är obekant med språket, åtnjuta dennes arbetskraft för en billigare penning än sådan eljest skulle stå honom till buds. Öfren få sig oftast tillsända biljetter till en viss ångbåtslinje, af hvilken vederbörande erhåller sin rundliga provision, desto större ju flera passagerare som på detta sätt kunna anskaffas. Kostnaden för öfverfarten måste i regel betalas genom arbete. Dylik emigrantvärfning blir sällan omtalad. Den lurade skämmas öfver att hafva gått i fällan, men han gör ofta i sin ordning samma manöver för att bereda sig själf fördelar.

Som regel torde kunna antagas, att den svenske emigranten efter 2 à 3 års vistelse i det främmande landet längtar åter till fäderneslandet. Han har då hunnit göra sina jämförelser, har äfven sett och lärt mycket, som kommer honom till nytta, om han återvänder; han har lärt att arbeta med en helt annan intensitet, lärt att tänka för sig själf, lärt att spara. Men en sådan återvändande duglig arbetare måste vara äfven för fosterlandet af mycket stort värde. Och det synes nämnden, att det vore väl värdt att vidtaga åtgärder, hvarigenom dylika emigranter kunde återbördas. Att uppdrag i denna riktning endast bör lämnas åt varmhjärtade personer med god människokänedom är uppenbart.

Nämnden har äfven att yttra sig om, hvad som kan göras för att motarbeta emigrationen. Ämnet är så omfattande, att nämnden endast kan göra några antydningar. Af yttersta vikt är det tillväxande släktets uppfostran. På denna beror landets framtid. De unga måste lära att älska Sverige såsom sitt fosterland, erinras om, hvad deras fäder uträttat med »tanke, svärd och plog», om de minnen som anknyta sig till den egna hembygden, göras uppmärksamma på det tilldragande som ligger i den omgifvande naturen. I stället för den nu härskande tendensen att alltmera öka mångläsningen i folkskolorna bör läroämnesna antal, så långt möjligt är, begränsas, men undervisningen i dessa ske så mycket grundligare; den bör gå på djupet i stället för på bredden. Bättre att veta litet men säkert än att hafva läppjat på något af hvarje; så bör ock mera vikt läggas vid sinnets och karaktärens uppfostran. Vidare måste uppfostran vara mera praktiskt anlagd, så att de unga få håg och lust för arbete, hvarför undervisning i slöjd, trädgårdsskötsel och fruktodling bör blifva obligatorisk och större trädgårdsland utläggas vid skolorna än hvad vanligen är fallet. I de trakter, som därför lämpa sig, bör också uppmärksamhet ägnas åt skogsplantering. Såsom ett önskemål torde få framställas, att folkskolelärareseminarierna äfven — och kanske företrädesvis — förläggas till landsbygden, och eleverna bibringas kunskap äfven i landtbruk, boskapsskötsel, mejerihandtering, trädgårdsskötsel, fruktodling och skogsskötsel.

Som fortsättningskurs i städerna böra finnas fackskolor. Vid 12—14 års ålder bör lärjungen sättas i den fackskola, som synes bäst passa för dess anlag; denna skall bibringa lärjungen duglighet i — och därmed kärlek till — arbetet.

Vårt land har stora möjligheter för att åt hvarje dess invånare bereda en god bärning och till och med ett visst välstånd, och därtill torde i ett

af de främsta rummen räknas nyodlingar på de stora vidder, som därtill inbjuda, äfvensom ett intensivare jordbruk och beredande af egna hem. Genom jordbrukets utveckling skulle beredas möjlighet att nära såväl en ökad jordbrukarebefolkning som de arbetare, hvilka den uppblomstrande industrien tager i anspråk. Det torde vara af nöden att påakta båda dessa fack, ty att ensidigt utveckla det ena eller det andra vore ej gagneligt.

I fråga om industrien torde det ej vara riktigt att för massproduktionen åsidosätta den industri, där individens intelligens och arbetsskicklighet i högre grad tages i anspråk. Det kan ligga en stor fara i att låta en massindustri, hvars hufvudsakliga alster äro afsedda för export, utveckla sig i ett litet land, som alltid måste känna sig beroende af andra länders tullagstiftning.

Sverige har icke de utvägar som t. ex. England med dess världsomfattande värde och vidsträckta kolonier äger.

Nämnden vill äfven fästa uppmärksamheten på en utväg, som efter dess förmenande borde verksamt bidra till ökande af arbetsdugligheten och arbetsintensiteten. Det är att skaffa goda och verkligt dugliga förmän. Och detta gäller ej allenast de egentliga arbetsförmännen. Det gäller äfven våra ingenjörers utbildning i sådan riktning, att de, där så erfordras, kunna visa arbetaren, huru ett visst arbete bäst bör utföras.

Helsingborg den 20 november 1909.

Å Handels- och Sjöfartsnämndens vägnar.

Oscar Trapp.

J. Ljungh.

Smålands och Blekinge Handelskammare.

Med anledning af Eder cirkulärskrifvelse rörande emigrationsspörsmålet, hvilken under sistlidne november månad kommit Smålands och Blekinge Handelskammare till handa, beder handelskammaren få anföra följande.

Otvifvelaktigt är, att det ur flera synpunkter innebär en fara för vårt land, att dess folkmängd ökas långsammare än de flesta öfriga civiliserade länders. Att hufvudorsaken till denna relativt långsamma folkökning ligger i emigrationen, torde ock vara ett faktum. För att förstå, huru emigrationen tär på landets ekonomiska kraft, behöfver man endast hafva i minnet det kapital, som under emigranternas uppväxtår på dem nedlagts, och hvilket genom utvandringen i stort sedt ej kommer landet till godo.

Om således kan vara ense om, att det vore lyckligt, om emigrationen kunde hämmas, gäller det att finna lämpliga åtgärder, som verka därhän.

Dessa åtgärder kunna vara dels sådana, som förhindra eller försvåra utvandringen, dels sådana, som undanröja orsakerna till densamma.

Handelskammaren vill för sin del bestämdt afråda från prohibitiva åtgärder, äfven om man, såsom af någon föreslagits, tänker sig dessa vidtagna i så relativt mild form som att en person, innan han finge tillåtelse att emigrera, skulle deponera en viss, mindre summa, som han skulle återfå jämte ränta vid eventuell återinflyttning till Sverige inom en viss tid.

Handelskammaren kommer därför i det följande att behandla endast den kategori af åtgärder, som afser hämmandet af emigrationen genom undanröjande af orsakerna till densamma.

Orsakerna till emigrationen äro mångahanda och ligga i folkets skaplynne, landets klimat samt i sociala, politiska och ekonomiska förhållanden. Alla de spörsmål, som i sammanhang med dessa förhållanden kunna framkomma, är handelskammaren, särskildt med hänsyn till den korta tid kammaren haft till sitt förfogande, gifvetvis ej i tillfälle att uttömmande behandla. Kammaren vill därför i detta utlåtande beröra endast sådana frågor, som stå i närmare samband med vårt ekonomiska lif.

Kammaren anser det vara otvifvelaktigt, att hufvudorsaken till emigrationen är otilräcklig utkomst, och bör man sålunda först och främst söka öka tillfällena till god eller åtminstone dräglig utkomst i hemlandet. Detta kan ske endast därigenom, att man på allt sätt söker förkofra näringarna.

Handelskammaren delar i stort sedt den i Eder cirkulärskrifvelse uttryckta åsikten, att en ytterligare utveckling af vår storindustri är det mest effektiva medlet till ökandet af landets ekonomiska styrka, det medel, hvarigenom landet bäst sättes i stånd att lämna god utkomst åt ett större antal innebyggare. Handelskammaren är emellertid af den mening, att äfven vårt jordbruk bör kunna väsentligen utvecklas, hvilket är af allra största vikt; dels kan därigenom utkomst beredas åt ett antal sådana jordbruksarbetare, hvilka icke under några förhållanden vilja arbeta inom industrien, dels ökas genom en större jordbrukande befolkning köpkraften å den inhemska marknaden, och dels blir produktionen af livsmedel inom landet därigenom större, hvilket gifvetvis är af stor betydelse.

Bland åtgärder ägnade att höja jordbruket vill handelskammaren särskildt erinra om fördelarne af småbruk och samarbete mellan småbrukare. Kammaren vet väl, att stora svårigheter äro förenade med denna frågas praktiska lösning, men tror dock, att dessa ej äro oöfvervinneliga. Man tvingas i detta sammanhang städse hänvisa på Danmark med dess årliga export af landtmannaprodukter till värde af 400 à 500 millioner mot våra knappa hundra millioner. I samband härmed ber kammaren få såsom sin åsikt framhålla, att statens lån för småbruk i vissa fall torde vara allt för ringa. Maximum för desamma är nu, som bekant, 6,000 kronor; men bör detta belopp höjas till åtminstone 10,000 kronor. Äfven har från Blekinge för handelskammaren framhållits ett önskemål, hvilket torde vara värdt beaktande, nämligen att för fiskarbefolkningen möjlighet bereddtes till inrättande af småbruk, därför att på många håll fiskerinäringen ensam ej lämnar tillräckligt lefvebröd.

Beträffande egnahemslån för industriarbetare torde ett maximibelopp af 6,000 kronor vara till fyllest, dock vill handelskammaren framhålla nödvändigheten af att dessa lån göras lättare åtkomliga. Betydelsen af egnahemslån för industriarbetare anser kammaren knappast kunna öfverskattas ur den synpunkten, att ett eget hem är i hög grad ägnadt att kvarhålla arbetaren i hemlandet.

I sammanhang härmed torde böra påpekas, att statens organ för förmedling af utlåning till småbrukare- och egnahemsrådheter, hushållningssällskapen, hittills visat sig fungera mindre tillfredsställande i denna sin egenskap. Hela denna del af statens låneverksamhet bör förenklas, göras lättare tillgänglig för lånesökandena, arbeta snabbare samt under mindre omständliga former, med ett ord ordnas på ett mera affärsmässigt sätt.

En väsentligt bidragande orsak till det nu anmärkta förhållandet ligger efter handelskammarens mening däruti, att staten lagt all risk för lånens behöriga återbetalande å hushållningssällskapen, hvilket ju måste medföra att hushållningssällskapens förvaltningsutskott, för att icke själfva blifva ansvariga

för eventuell förlust, sett sig nödsakade att iakttaga så stor försiktighet, att ändamålet med lånen mången gång förfelats.

Kammaren har här ofvan framhållit, att enligt dess åsikt det kraftigaste medlet att hämma emigrationen är industriens, särskildt storindustriens utveckling, då genom densamma god utkomst bör kunna vinnas åt en stor del af dem, som nu emigrera. Åtgärder, som befordra storindustriens utveckling, böra således äfven verka hämmande på emigrationen.

Att staten i många fall kan komma industrien och handeln till hjälp är säkert. Mycket har visserligen redan blifvit gjort, men många önskemål återstå. Inrättandet af ett särskildt departement för industri, handel och sjöfart skulle enligt handelskammarens mening vara ägnadt att kraftigt befordra dessa näringar.

För att i konkurrensen med öfriga länder kunna nå en hög utveckling behöfver vår industri:

Billiga penningar,
Billig drifkraft,
Billiga råmaterialier,
Arbetsfred,
Arbetskicklighet och arbetsintensitet,
God ledning såväl i tekniskt som merkantilt hänseende,
Billiga frakter till lands och sjöss,
Tullskydd samt
Ökad afsättning i in- och utlandet.

Billiga penningar. Inrättandet af konungariket Sveriges stadshypotekskassa torde kunna väntas tillföra industrien ett ej obetydligt kapital, som nu af enskilda banker, aktiebanker, sparbanker och allmänna kassor m. fl. utlånats mot inteckningar i fastigheter i städer och därmed jämförliga samhällen. Äfven hoppas kammaren, att den föreslagna industrilånefonden å 15 millioner kronor snart måtte blifva en verklighet, ehuru det gifvetvis vore önskvärdt, att fondens in fråga belopp kunde sättas betydligt högre. Inrättande af en statsunderstödd bank för industrien med motsvarande ändamål och organisation som stadshypotekskassan vore också önskvärdt.

Billig drifkraft. Af största vikt för vår industri är, att äganderättsförhållandena i fråga om våra vattenfall snarast blifva klargjorda. Det osäkerhetstillstånd, som för närvarande är rådande, måste upphöra, och för att komma därhän är det nödvändigt, att en fullständig utredning angifvande statens *alla* anspråk öfver hela riket fortast bringas till stånd. Sedan full klarhet vunnits härutinnan, torde det af staten vara välbetänkt att för nyttjanderätt till sådana fall, som ägas af densamma, ej fordra allt för höga afgifter. Ur nationalekonomisk synpunkt är det ju nämligen af största vikt, att kraften från våra vattenfall snart och i största möjliga utsträckning kommer till användning.

Billiga råmaterialier. Principen bör enligt kammarens åsikt vara: tullfrihet å importerad råvara, för hvars tillverkning vi ej äga särskilda förutsättningar. Därjämte bör för inom landet tillverkade industrialster, i hvilka ingå utländska materialier belagda med tull, vid export kunna lämnas tullrestitution, så snart det är möjligt att fastställa de använda utländska materialiernas mängd, hvilket bör få ske genom af tillverkaren på heder och tro

afgifvet intyg. Goda kommunikationer och låga frakter bidraga naturligtvis äfven väsentligen till att skaffa industrien billiga råvaror.

Arbetsfred. En af de allra viktigaste förutsättningarna för vår industris bestånd och vidare utveckling anser kammaren vara att erforderlig lagstiftning rörande arbetsaftal med allra snaraste kommer till stånd. Utan tvifvel finnas bland emigranterna flere än man tror, hvilka just på grund af osäkerheten å den svenska arbetsmarknaden förmåtts att utvandra.

Arbetskicklighet och arbetsintensitet. Krafvet å inrättandet af tidsenliga yrkesskolor bör snarast tillgodoses. Äfven kan ifrågasättas, huruvida det ej vore lämpligt att för unga arbetare, hvilka visat sig särskildt dugliga, inrättades stipendier för att i utlandet under viss tid utbilda sig inom angifven bransch. Af stipendiet borde en del erhållas vid utresan och återstoden vid hemkomsten. Hvad beträffar arbetsintensiteten tro vi ej, att det inom vår storindustri numera är fullt så illa ställt med denna, som många fått för sig. Förhållandena i detta hänseende torde vara stadda i förbättring, hvartill bidrager ett alltmera genomfördt ackordsarbete, äfvensom arbetsgifvarnes numera eftertryckligt häfdade rätt, — hvilken så småningom torde äfven af arbetarne blifva allmänt respekterad, — att leda och fördela arbetet, hvori inbegripes rätten att afskeda den late och försumlige.

God ledning så väl i tekniskt som merkantilt hänseende. Härutinnan har nog brustit mycket, men under de senare åren har äfven här en förändring till det bättre inträdt. Skickliga teknici hafva vi ju länge haft, men däremot mycket få verkligt rutinerade verkstadsingenjörer, som förstått att på ett förstklassigt men ändock billigt sätt organisera och bedriva en masstillverkning. Äfven beträffande fullt moderna försäljningsmetoder hafva vi legat efter och göra det nog i viss mån fortfarande. Särskildt i fråga om exportaffärer råder på många håll en förvånande okunnighet, då det är fråga om export af andra industrialster än våra stapelartiklar, järn, trä, trämassa och papper, där exporten har äldre anor, och förhållandena äro tillfredsställande. Många lefva i den tron, att exporten skall bedrivas enligt ett patenteradt recept, som åtminstone i pressen brukar taga den form, att den ene eller andre skribenten förordar inrättandet af någon slags exportbyrå, hvartill någon af våra konsulter påstås hafva gifvit uppslag.

Kammaren ber här få påpeka, att lika viktigt som det är, att statens tjänstemän på allt sätt söka vidtaga sådana åtgärder, som kunna underlätta affärsmännens arbete, samt att de lämna alla möjliga upplysningar om affärs- och andra förhållanden å resp. marknader, — lika viktigt är det, att de ej själfva direkt ingripa och söka åvägbringa affärer på ena eller andra sättet, ty härigenom kunna de åstadkomma mycken skada genom bristande sakkänedom.

Billiga frakter till lands och sjöss. Staten bör genom rikligt tilltagna rederilån så mycket som möjligt understödja våra inhemska ångbåtslinjer, särskildt sådana till utomeuropeiska hamnar, då det ju är af största vikt att för så mycket som möjligt af såväl vår export som import användes svenskt tonnage. Genom direkta ångbåtslinjer till utomeuropeiska länder erhåller exportören dels fördelen af den oftast något billigare frakten än vid skeppning via kontinenten eller England, dels fördelen af att omlastning undvikas.

Äfven i fråga om järnvägsfrakter kan mycket från statens sida göras därigenom att med andra länder träffas fördelaktiga öfverenskommelser om

samtrafikstariffer. De länge efterlängtrade exporttarifferna hoppas kammaren snart skola blifva en verklighet.

Tullskydd. Kammaren anser, att ett väl afpassadt tullskydd är ett lifsvillkor för vår industri och finner den princip, hvilken äfven följts af Tulltaxekommittén, nämligen att i stort sedt tullskyddet bör stiga i proportion till varans förädling, vara den riktiga.

Vid ingående af tarifftraktater bör iakttagas, att de förberedande arbetena göras med den allra största noggrannhet och sakkännedom, så att våra underhandlare, till hvilka endast böra väljas män, som hafva stor erfarenhet, gedigna kunskaper och andra nödiga kvalifikationer, äro i allo väl rustade.

Ökad afsättning i in- och utlandet. Första villkoret för en lifskraftig, modern storindustri är en lifskraftig handel, i det att den förra ej kan existera utan den senare. Å andra sidan kan handeln åstadkomma afsättning af våra industrialster å världsmarknaden i verkligt stor skala, endast om dessa tillverkas till konkurrenskraftiga pris.

I konkurrensen med de stora industriidkande nationerna är Sverige sämre situeradt än dessa på grund af de mindre afsättningsmöjligheterna å den inhemska marknaden. Inom det tullskyddade området kunna gifvetvis bättre priser erhållas för våra fabrikat än vid export, och det är därför af stort värde för fabrikanten, att det tullskyddade området har så stor konsumtionsförmåga som möjligt. Att fabrikationen af en massartikel, som säljes å världsmarknaden, har större utsikter att bära sig, då en större procent däraf kan säljas å den inhemska marknaden till de af tullarna betingade högre priserna, är en gifven sak. Den inhemska marknads köpförmåga ökas ju visserligen i samma mån som folkmängden och välmågan stiga, men äfven mycket kan vinnas genom att befolkningen i större utsträckning än hittills köper svenska fabrikat. *Så snart en svensk vara är lika god som en utländsk och kan erhållas till samma pris, bör det vara hvars och ens plikt att köpa det svenska fabrikatet.* Handelskammaren har redan för c:a ett år sedan upptagit såsom en punkt på sitt program att verka för användandet af svenskt fabrikat, och nyligen har äfven Sveriges Allmänna Handelsförening gjort det samma.

En åtgärd från statens sida, som helt visst skulle underlätta sträfvanden i denna riktning, är lagstiftning mot illojal konkurrens. Man får nämligen antaga, att en dylik lagstiftning skulle innehålla straffbestämmelser mot att utgifva utländsk vara för svensk, hvilket nu sker i ganska stor utsträckning. För att taga ett enda exempel säljas nu inom landet c:a 10,000 st. tyska symaskiner om året under svenska namn samt under uppgift, att de äro svensk tillverkning, och med nuvarande lagstiftning kan man ej göra något åt saken. Å andra sidan händer det äfven, särskildt i fråga om ekiperings- och modeartiklar, att sådana gjorda i Sverige säljas som utländska, men äfven på detta missförhållande skulle ju rådas bot genom ifrågavarande lagstiftning.

Vid statens upphandlingar bör, så snart möjlighet därtill finnes, den svenska varan alldeles särskildt gynnas — detta äfven vid upphandling af lifsmedel för regementena, hvilket nu ej alltid lär ske.

Beträffande vår exporthandel hafva för våra köpmän svårigheterna varit ganska stora, i det att, om man frånser våra stapelartiklar trä, järn m. fl. och några specialartiklar såsom separatorer, telefoner och fotogenkök, å världsmarknaden konkurrenskraftiga fabrikat ej tillverkats i den utsträckning, att det lönat sig att slå sig på export af dylika. Äfven har bristen på direkta ångbåtslinjer här gjort sig kännbar. Vi hafva därför i rätt stor utsträckning

fått anlita utländska exporthus, hvilket visserligen ej är en så stor olycka som mången tror, hvilken ej i praktiken sysslat med exportaffärer. Att t. ex. en köpman i Hamburg köper ett parti svenska varor för en utomeuropeisk marknad från Sverige, i stället för att köpa det från Tyskland, Belgien eller England är gifvetvis för Sverige en fördel, men ännu bättre äfven ur national-ekonomisk synpunkt hade det otvifvelaktigt varit, om ett svenskt exporthus utgjort mellanhanden. Det är därför af mycket stor betydelse, att vi få ett allt större antal svenska exporthus, hvilka liksom tyska och engelska exporthus hafva till specialitet export till den ena eller andra marknaden, där de upprättat filialer och så småningom vinna fast fot. Afsättningen af våra industrialster vinner härigenom äfven en fastare grund, än om exporten förmedlas af utländska exporthus, hvilka ej hafva någon särskild anledning gynna svenska fabrikat utan oftast hellre köpa det egna landets artiklar, om samma fördelar erbjudas. Med en tidsenligt ordnad exporthandel och tidsenligt drifven storindustri bör Sverige alltmer å världsmarknaden kunna upptaga konkurrensen *äfven* i sådana artiklar, där vi ej äro särskildt fördelaktigt situerade såsom fallet är med t. ex. papper, arbeten af trä m. m.

Kammaren inser sålunda ej, hvarför ej en exportindustri under nämnda förhållanden skulle kunna upparbetas i t. ex. bomulls-, linne- och andra textilvaror, hvarjämte exporten af järnmanufaktur er bör kunna mångdubblas. En verkligt stor export af fullt färdiga industrialster kan endast på detta sätt vinnas. I detta sammanhang torde det ej vara ur vägen att erinra om önskvärdheten af inrättandet af frilager och tullrestitutionsupplag, hvarförutom någon transitohandel ej kan upparbetas.

Beträffande krafvet på ökad köpmannabildning har under senare år så mycket skrivits, att kammaren godt kan afstå från att närmare ingå på detta ämne. Den konstaterar med glädje, att vi här äro inne på rätt väg. Kammaren tror emellertid, att handelsstipendierna böra omläggas så, att de uteslutande blifva stipendier för idkande af praktiska affärsstudier i utlandet, utan skyldighet för innehafvaren att »verka för afsättning af svenska varor i utlandet», ty man kan ej gärna begära, att de unga män, som skickas ut, skola vara kompetenta att göra detta på ett vederhäftigt och tillfredsställande sätt, förrän de skaffat sig rätt många års erfarenhet. Å andra sidan är det af stor nytta, att unga män, som hafva nödiga förutsättningar, genom dessa stipendier få tillfälle i utlandet inhämta kunskaper och erfarenhet. Många af våra handelsstipendier misslyckades i början alldeles i sina sträfvan den att skaffa afsättning för svenska varor å de områden, dit de förlagt sin verksamhet, hvilket synes helt naturligt, om man betänker, hvad som brutit i erfarenhet och kannedom om den nya marknaden, samt äfven tager hänsyn därtill, att af det stora antal svenska agenturer, hvarmed stipendiaten belastats, åtskilliga absolut ej voro konkurrensdugliga. Ej få af våra stipendier hafva emellertid sedermera blifvit dugliga köpmän i utlandet och gjort den svenska exporten stora tjänster.

Under de sista 10 åren har inom vårt land försiggått en verkligt stor- artad utveckling inom vår industri och handel, och torde ett af de allra viktigaste resultaten häraf vara det, att ett mera *allmänt intresse* för dessa näringar börjat göra sig gällande. Detta allmänna intresse är en oerhördt viktig faktor, ja kanske den viktigaste för industriens och handelns framtida utveckling. En allt större procent af våra ynglingar uppfostras till att egna sig åt näringarna, och i motsats till hvad mången gång förr var fallet, börjar man genast med sin utbildning för industri eller handel och öfvergår ej till dem först efter att mer eller mindre hafva misslyckats på annat håll. Af

dessa allt flera, som ägna sig åt produktivt arbete, blifva många förr eller senare initiativkraftiga män med goda förbindelser, hvilka de intressera för det ena eller det andra företaget. På detta sätt kunna vi äfven så småningom hoppas få ett antal större handelshus, som existera *mera än* en generation, hvilket är af den största betydelse för vår handel.

Handelskammaren har här ofvan sökt angifva de förhållanden, under hvilka vår industri och handel skulle kunna uppblomstra, samt äfven sökt påvisa en del fall, där statens hjälp är af nöden. Att med målmedvetet arbete i antydd riktning från både den enskildes och statens sida Sveriges ekonomiska kraft skall kunna ökas, så att landet blir i stånd att lämna god utkomst åt ett betydligt större antal invånare än för närvarande och emigrationen därigenom skall kunna i väsentlig grad minskas, är kammarens öfvertygelse.

Jönköping den 18 december 1909.

Smålands och Blekinge Handelskammare.

Ernst L. Hartmann.

E. Hägerström.

Disponenten E. J. Ljungberg, Falun.

Först och främst vill jag erinra, att min tid ej räckt till ingående utredning af den invecklade frågan, hvadan jag nödgas inskränka mig till följande.

Bland export torde exporten af människor vara den minst tillfredsställande och från nationalekonomisk synpunkt ytterst beklagansvärd.

Emigrationen utgjorde 1851—1908 ej mindre än 1,232,000 personer, hvaraf under åren 1886—1890 i medeltal 40,315 och åren 1900—1908 i medeltal 26,475 personer, hufvudsakligen personer i sin kraftigaste ålder. Om man utgår från sistnämnda medeltal och antager, att kostnaden för uppfödande och uppfostran af en person till hans 16:de år, efter hvilken tid han bör kunna försörja sig själf, uppgår:

För mat, kläder och vård till i medeltal lägst kr.

200: — per år Kr. 3,000: —

För folkskoleundervisning under 6 år à Kr. 45·62 » 273: 72

Kr. 3,273: 72,

representerar detta belopp för 26,475 emigranter en förlust för landet af ej mindre än Kr. 86,671,737: —
Häriifrån torde böra räknas det belopp, som emigranterna årligen återsända till moderlandet, hvilket belopp, i hvad som mellan Amerika och Sverige utväxlats per postanvisning, framgår af omstående, för de senaste 10 åren uppställda tabell:

Postanvisningsmedel i utväxling med Amerikas Förenta Stater.

År.	Från	Till	Netto till
	Förenta Staterna. Kronor	Förenta Staterna. Kronor	Sverige influtna. Kronor
1899	5,421,772	1,087,090	4,334,682
1900	6,100,740	1,188,811	4,911,929
1901	6,456,470	1,334,531	5,121,939
1902	8,014,995	1,463,755	6,551,240
1903	9,717,632	1,601,110	8,116,522
1904	9,307,059	1,787,512	7,519,547
1905	10,466,912	1,833,904	8,633,008
1906	12,776,593	1,934,193	10,842,400
1907	14,173,296	1,989,448	12,183,848
1908	12,680,541	2,200,951	10,479,590

Här förutom har naturligen en del valutor utväxlats medelst bankväxlar. Dessa valutors storlek har det icke lyckats mig erhålla uppgift om, ej heller om de valutor, emigranterna medfört.

Landets förlust är dock ännu större, än hvad af förestående siffror framgår, enär en stor arbetskraft och genom denna möjlighet till höjande af nationalförmögenheten, d. v. s. det allmänna välståndet, gått förlorad.

Orsakerna till emigrationen torde, utom det för unga människor naturliga obundna frihets- eller själfsväldsbegäret, hufvudsakligen ligga däri, att våra barns och vår ungdoms uppfostran riktas *ifrån* utbildning för själf försörjning och själfansvar, hvilket gör, att de unga, som lämna familjen, ej allenast vänta, utan fordra af samhället, att de skola blifva omhändertagna och — försörjda. Komna till Amerika, få våra landsmän lära sig att lita på sig själfva, och af därvarande förhållanden ingifvas de den känslan, att de hafva icke någon annan att lita till, ingen att ställa anspråk på, och därför framdrivas de goda egenskaper, vårt folk i allmänhet besitter, utvecklas till produktiv insats i det nya samhället, hvilket därigenom kan löna dem bättre och bringar dem själfva till bärgning och samhället till nytta.

Jag skall icke vidare ingå i detaljer rörande denna fråga, utan lämnar ordet åt dem, som besitta personlig erfarenhet, nämligen fem från Amerika återbördade svenskar, kroppsarbetare i Amerika, en af dessa ingenjör, som genomgått Stockholms tekniska högskola.

I.

»Den vanligaste orsaken till att svenskarne resa till Amerika är ju gifvetvis den, att de önska skaffa sig bättre utkomst.

Det är ju så godt som införlifvadt med den allmänna folktron, att Amerika, det är landet, där man utan svårighet kan förtjäna en förmögenhet och förvärfva sig en mera aktad social ställning. Emellertid är ju svensken af naturen ofta nog mindre företagsam och mera benägen för att bida tiden och se, hur det går, så att hans Amerikafunderingar skulle nog inte omsättas i handling så beklagligt ofta, som nu är fallet, om inte vissa utlösande moment komme till. Och sådana finnas en hel del, som för öfrigt ofta nog äro rena bagateller. Så godt som hvarje svensk familj har ju alltid någon släkting i Amerika, och mången öfvertalar just af dessa att resa ditöfver; det skall bli så bra, och man skall skaffa dem förmånligt arbete. Skicka de dessutom en fribiljett, då finns ej längre någon anledning till tvekan. De unga svenskarne resa ditöfver, och då de sedan genom strängt arbete och trägen idoghet i

många år ändtligen lyckats förvärfva sig en förmånlig plats, då dra de nya unga svenska krafter öfver till sig in i de amerikanska arbetsverken, utan att tänka på, att strängt arbete och trägen idoghet skapar sin man en plats, hvarhelst han än befinner sig, det må nu vara i Sverige eller i Amerika eller för öfrigt hvar som helst. Det är ej för ro skull, som svensk-amerikanarne lagt sig till med gulgrå hy och tårdt utseende, och de drag, hvarpå man vanligen känner igen dem, komma sig just ej af slöhet i arbetet. Hvad svensken vinner i Amerika är ökad energi, ökad arbets- och yrkesskicklighet och ökad intresse. Där utvecklar den präktiga, intelligenta svenska stammen sina bästa sidor, och där får svensken, hvad han mera sällan lägger sig till med här hemma, nämligen denna storartade arbetsresultat åstadkommande driftighet, som är en absolut nödvändig betingelse för all framkomst och utveckling. Och hvarför får han den där, och hvarför har han så svårt att lägga sig till med den hemma i Sverige? Jo därför, att i Amerika, där är kampen för tillvaron ofantligt mycket hårdare och skonslösheten oerhördt mycket större. Man tvingas framåt för att ej gå under. Mången reser kanske till Amerika för att få lindrigare arbete. Ett absolut misstag. Här i Sverige skräna de om handlingens propaganda, de borde sannerligen tillämpa det litet mera inom det produktiva arbetet. Det urartar ju rent af därhän, att man formligen är rädd för arbete och betraktar det som ett oerhördt ondt. Man behöfver inte arbeta längre tid eller arbeta tyngre, men man behöfver arbeta med mera arbetsglädje och mera intresse och utan tidsödande sträfva framåt, och var säker om, att en arbetsledare ingalunda underlåter att befordra den, som genom driftighet, ifver och intresse visar sin duglighet. Det är icke fråga om, att icke möjligheterna här i Sverige äro lika stora som i Amerika, fast allmänheten ännu icke fått ögonen öppna härför. Förr i världen satte nog gamla inrotade fördomar större hinder i vägen för den framåtsträfvande här i Sverige än i Amerika, och än i dag finns det ju kvar rester däraf här och hvar. Dessa kunna dock rödjäs ur vägen af den, som verkligen vill framåt, genom ihärdiga sträfvanden och ett förståndigt och rättvist framhållande af egna förtjänster.

Det fordras endast att sätta i gång och låta det bli driftighet och lif i spelet, och man har ett ungt Amerika här i Sverige och behöfver ingalunda emigrera. Och vill man nu inte tillvarataga möjligheterna här i Sverige för det egna fäderneslandets skull, för att det på ett värdigt sätt skall kunna stå i jämbredd med andra nationer, utan ovillkorligen vill öfver till Amerika för att taga vara på möjligheterna där, så kunde man åtminstone för sin egen skull stanna i det »gamla landet», ty sällan kan man komma till ett land, där arbetsmarknaden är mera osäker och tillfällig än i Amerika, där nöden är bjärtare och skoningslösare, då den inträffar, och där arbetshumaniteten är så liten. Klimatet ruinerar hälsan, och sjuklighet hör till ordningen för dagen kanske i ännu högre grad där än här.

Svenskar, som emigrerat som unga och sedan under årens lopp arbetat sig upp i Amerika och som ingen erfarenhet ha om arbetsförhållandena här i Sverige, dra af pur okunnighet om just dessa svenska arbetsförhållanden folk öfver till Amerika, och dessa i sin tur resa, enär de äro okunniga om de amerikanska arbetsförhållandena och ofta nog äfven om de svenska.

Följande är en sak, som emigranten verkligen borde ha klart för sig: att i Amerika pressar arbetaren upp sin lön icke genom tredska och motstånd, genom öfverdrifna, ja, helt enkelt orimliga fordringar, utan genom intensivare och noggrannare arbete, så att arbetsprodukterna kunna tillverkas billigare och därigenom arbetarnes löneförmåner höjas. Som en allmän regel gäller ock, att arbetskontrollen i Amerika är betydligt strängare.

En sak, som nog också kommer mången, i synnerhet lantlig ungdom, att fatta sitt beslut att resa öfver Atlanten, är de hemvändande svensk-amerikanernes flotta och kanske öfverlägsna uppträdande och ovanliga, fina, för att ej säga grannt utstyrda kläder. Men hvar och en, som har något så när sundt omdöme, bör väl kunna skatta detta efter dess rätta värde. Men saken inverkar dock icke litet. En omständighet att beakta i sammanhang härmed är ock det, att emigrationsströmmen nog mest riktas från vår svenska landsbygd. Sedan slå de sig ned i de amerikanska städerna, utan att kanske mer än nått och jämt ha sett en svensk stad, som naturligtvis erbjuder stadens utvecklingsmöjligheter i allmänhet på samma sätt som en amerikansk stad.

Det kan emellertid vara andra saker än ren sträfvan efter bättre utkomst, som drifver svensken öfver till Amerika. Han kan t. ex. icke dra jämt med sin förman eller hvad det nu må vara, och så bär det i väg. Och härvidlag som eljes har han förts öfver af en af de missuppfattningar, på hvilka emigrationen hvilar. En gång kommen till Amerika, kommer han åter i beroende af nya förmän och öfverordnade, nya truster och arbetsammanslutningar. Och hvad värre är. Han kan vara säker om, att detta beroende i det »nya landet» ingalunda alltid har samma humana karaktär som i det »gamla». Men då resonerar han oftast som så (naturligtvis ej så sällan på grund af tvingande omständigheter): »Den, som ger sig i leken, får leken tåla.» Att sedan sanningsenligt berättat verkliga förhållandet faller honom knappast in, hellre då verkligt öfveranstärkningsarbete och så bevaras skenet af på lättvindigt sätt förvärfvad position, välmåga och amerikanisering. Några resa kanske öfver i afsikt att få säkrare arbetstillgång, men det bör ju vara allmänt känt, att den är betydligt säkrare i Sverige än i Amerika. Ett fåtal resa kanske af äfventyrlusta, och de må stå sitt kast.

Att personen, som en gång kommit till Amerika, stanna där, det är ju allmänt känt, men detta är intet bevis för att förhållandena där äro särskildt bra, utan det är ju en allmän företeelse, att en person, som pröfvar mycket, slutligen blir tvungen att behålla det han sist har på hand, och för öfrigt kunna många, just på grund af ekonomiska svårigheter, ej återvända till fosterjorden. Upprepade gånger hör man svenskar i Amerika uttrycka sin önskan att återvända till fäderneslandet, om deras tillgångar blott tilläte det. Att åter andra, som mödosamt lyckats tillkämpa sig en plats i Sverige eller i Amerika eller hvar det vara må, stanna kvar, ligger ju i öppen dag, ty bättre en fågel i handen än tio i skogen.

Emigrationen hvilar på missuppfattningar och okunnighet hos svenskarne såväl i Amerika som i Sverige, och det vore på tiden att ögonen öppnades för detta faktum.

E. M—n.»

II.

»Utvandringens orsak torde mindre bero på den inhemska arbetstillgången utan fastmer i den svenska folkkaraktären, som gärna öfverskattar allt utländskt, samt på svårigheten att böja sig för förhållandena här hemma, äfven om dessa icke på långt när äro så svåra som många gånger i Amerika. Dessutom hägrar för mången sedan gammalt Amerika som guldlandet, frihetens land, hvilket också i viss mån kan vara sannt, då lefnadsförhållandena där i genomsnitt nog äro bättre, men härför *måste* arbetaren prestera en helt annan arbetsenergi än fallet f. n. är på de flesta platser härstädes; därigenom kan ju arbetet betalas högre.

Klasskillnaden synes också mindre därstädes, hvilket på många verkar tilldragande, och beror nog detta på att barnen redan i skolan få gemensamhets-

intryck och blifva inpräntade att just genom arbete går vägen till bättre lefnadsomständigheter.

L. S—n.»

III.

»Såsom min åsikt angående orsaken till emigrationen från Sverige till Amerika får jag nämna:

1) De inbillade fördelar Amerika har att erbjuda i ekonomiskt och i synnerhet i politiskt hänseende, en föreställning hos folket i allmänhet, som uppstår genom öfverdrifna skildringar från äldre emigranter;

2) De verkliga fördelarna, som hufvudsakligast bestå i proportionerligt lägre lefnadsomkostnader med ty åtföljande större ekonomisk behållning på motsvarande lefnadsstandard;

3) Det allmänna missnöjet med allt det bestående samt öfvertygelsen att man får det bättre hvar som helst utom hemma. Missräkningen och ångern kommer mestadels för sent.

Det amerikanska skolväsendet är också grundadt mera med hänsyn till samhörighetskänsla samt till individens utveckling för det praktiska. Som den unge amerikanaren för sitt förvärfsbegär knappast ger sig tid att skaffa sig mer än en ytlig utbildning i de lägre skolorna, finnas inrättade s. k. korrespondensskolor, från hvilka en stor procent skaffa sig grundlig kännedom inom sitt speciella yrke. Många ingenjörer och affärsmän ha på så sätt förvärfvat alla sina kunskaper.

H. A. L—i.»

IV.

»Hvad jag anser vara orsaken till svenskarnas emigration:

Orsakerna äro flera, men för att fatta mig så kort som möjligt vill jag nämna blott en såsom svar till denna del af frågan, och hvilken orsak är den största med afseende på de yngre utvandrarne, nämligen »Reslustan».

Det ligger en stor sanning uti, hvad en af våra största svenskar sjöng: »Vid femton år blef stugan mig trång, där jag bodde med moder min. Att vakta på getter blef dagen så lång» o. s. v. Det svenska folklynnnet är ej danadt för trånghet och enformighet, ty den storslagna svenska naturen alstrar ej sådant. Svensken måste ut i cirkulation för att utbildas till duglighet. I annat fall bildas hos honom den högsta grad af småsinne och afundsjuka. Reslustan och Amerikafeber angripa ungdomen då fostringen blir slapp och ointresserande.

Det är få, som utflytta till Amerika eller andra länder, som tänker stanna därute hela sitt lif. Men för en del går det ganska bra att slå sig ut därute och deras reslusta har blifvit tillfredsställd och därför stanna de kvar. Andra åter skulle så gärna vilja återvända till Sverige, men kan det ej. Det går lättare att låna medel i Sverige för att utflytta till utlandet, än att i utlandet låna medel för inflyttning till Sverige. Mången gång har jag bevittnat därute i Amerika de mest hjärtslitande sorger och längtanskval att återgå till fosterlandet, både hos yngre och äldre personer. Och i denna sorg går mången en för tidig död till mötes.

Värnplikten har ju mången sagt varit skulden till de yngres emigration. Men »kronvrak» och flickor de emigrera också. Visserligen ha många föräldrar tillåtit sina söner att resa utomlands för att slippa fullgöra den värnplikt, som är ålagd svensk medborgare. Detta visar ju bristande fosterlandskärlek eller bristande kännedom om värnpliktens syften. Dock torde värnpliktstjänsten kunna reformeras, så att den blir till samma nyttiga betydelse för Sverige som tyskarnas är

för Tyskland. Inga länder i Europa ha förstätt att tillfredsställa reslustan hos sitt folk så väl som Tyskland och Belgien. Alla deras floder äro fyllda med snabbgående båtar. Alla deras städer och byar äro sammanbundna genom elektriska spårvägar, för att icke säga något om järnvägarna. Ja, Tyska riket liknar nästan en enda stor stad, och detsamma kan sägas om Belgien. Arbetelönerna i dessa länder äro ej större än i Sverige. Ändå är emigrationen från dessa länder den minsta i Europa. Men så kunna då dessa länder bygga sina egna spår- och järnvägar, utan att anlita utländska bolag därtill.

Hvad jag anser vara orsaken till bristande uppfostran till arbete inom landet:

Jag anser en orsak vara, att mellan arbetsförmannen och arbetaren är allt för mycket stort afstånd. Den sympatiska samarbetskänslan är i de flesta fallen försvunnen. Ofta äger ej förmannen, verkmästaren eller ingenjören motsvarande praktisk kunskap till sin teoretiska. Och ej sällan lägger sådana förmän det största hindret för arbetarnas uppfostran till arbete, emedan få sådana tillåter sig att erkänna ett godt eller praktiskt råd från en arbetare, utan afsnubbar honom vanligtvis med ett »hvad skulle du begripa dig på detta», eller något annat profaneradt uttryck som teorister har så godt om. Detta gör arbetaren modfällad och försagd, och han tänker: »Jag bryr mig sist om hur det går.»

Opraktiska arbetsförmän bry sig ej att skilja den intelligente och flitige arbetaren från den tröge och vårdslöse, utan behandla dem båda lika och betala lika. De ha intet godt ord af erkännande åt den flitige, men mycket af förebråelser för båda. Jag har mottagit flera goda arbetare i Amerika, som lämnat Sverige just för »Jag var tvungen att sluta, ty annars har jag arbetat mig till döds. Jag fick arbeta för både mig och min kamrat och fick ej någon rättvisa.»

En annan orsak till bristande yrkesskicklighet är den aftagande hemslöjden. Denna goda kamrat för både gammal och ung. Den sporrar till ihärdighet och utvecklar äfven det mekaniska sinnet. Hvarför har man lagt den åt sidan? Jo, den lönar sig ej, ty man köper det så billigt nu för tiden. Och man får så mycket pengar öfver till klubbhus och föreningshus, och uti dessa blir man så märkvärdig. Där lär man sig »Solidaritetsens höga moralbud». Och frukterna — kanske märker den bäst, som varit borta från Sverige några år. Olydnad mot föräldrar. Hädande mot Gud och regering. Uppstudsighet mot arbetsgifvare. Oförskämdheter mot kvinnor. Gestikulerande uteder vägarna, utgjutande svordomar och okvädingsord. Detta lutar ju åt brottslighet, enligt den uppfostran jag har fått. Och de brottsliga, ja, det är ju så naturligt för dem att emigrera för att komma undan, som man säger. Litet mera hemslöjd, och man vinner mera yrkesskicklighet, och brottsligheten kommer att aftaga, äfven Amerikafebern.

E. F.»

V.

»Under flerårig beröring med svensk-amerikaner vid amerikanska järnverk fann jag, som ju naturligt är, den väsentligaste orsaken till deras emigration vara af ekonomisk natur. De ansågo sig i Sverige hafva lefvat under ogynnsamma förhållanden, ej förmildradt genom att det stora flertalet af dem tillbragt sitt lif i missnöjets tecken. Sedan de emellertid i Amerika genom kampen för tillvaron blifvit uppfostrade till strängt arbete — såsom allmänt erkändt äro ju våra landsmän af ett utmärkt virke — och sedan de kommit till verklig insikt om arbetets ära, hade deras människoställning blifvit en helt annan och deras välstånd ökats. Det är framför allt denna uppfostran till mera produktivt arbete, som fattas här i Sverige. Finge vi det svenska folkets arbetsintensitet

stegrad till den amerikanska nivån, skulle med våra rika naturliga tillgångar en modern svensk storindustri kunna uppkomma med vinstgivande afsättning af vårt lands produkter, och följaktligen skulle arbetarna kunna få amerikanska löner äfven här hemma och samtidigt en synnerligen viktig till emigrationen medverkande faktor bortskaffas.

Vidare är det nog ytterst få af de till Amerika emigrerande svenskar, som äga den rätta förståelsen af det goda, som verkligen finnes i Sverige eller hvilka tillfällen som erbjuda sig för den driftige här hemma. På samma gång som de underskatta utkomstmöjligheterna i Sverige hysa de öfverdrifna föreställningar om Amerikas företräden. Jag tror mig hafva funnit, att en stor del af de till Amerika emigrerade svenskarna skulle, sedan de under de första månadernas vistelse i Amerika genom missräkningar och umbäranden fått ögonen öppna för den nakna verkligheten, med glädje återvända till hemlandet, om möjlighet därtill förefunnnes. Bristen på opartiska upplysningar, jämförande amerikanska och svenska förhållanden, särskildt på det ekonomiska området, har haft till följd en stor mängd utvandringar, på samma gång som svensk-amerikanarnas lockelser, ofta af själfvisk natur, och emigrantagenternas reklamer och värfning därigenom funnit en tacksam jordmån.

Det är sålunda särskildt i *uppfostran till mera produktivt arbete* och i *undervisning om Sveriges företräden*, som några af de största förutsättningarna för emigrationens häfvande torde ligga.

A. A—g.»

* * *

Af förestående finner jag ytterligare stöd för den af mig vid flera tillfällen uttalade åsikten, att vår ungdoms uppfostran bör riktas åt kärleken till produktivt arbete, paradt med arbetsglädje och lifsglädje. Därigenom vinnes själfstillit, sundt omdöme och god utkomst. Det synes mig vara den enda väg, som bör beträdas för emigrationens hämmande, den enda som leder till målet.

Nobelpristagaren professor Koch yttrade i Stockholm: »Tuberkulosfrågan är egentligen en närings- och en bostadsfråga.» Denna fråga löses således enligt denne berömdes mening endast genom bättre näring och bättre bostäder. Men bättre näring och bättre bostäder kunna omöjligen erhållas, utan att hvarje medborgare gör större nyttig produktiv insats i samhället än hittills. Således samma medel, med hvilket emigrationen kan hämmas! På annan väg kan målet ej heller nås.

På ett småbruk är det ytterst få, som kunna skaffa sig bärgning, äfven om det erhålles som gåfva, ty de sakna oftast nödiga förutsättningar: nödig insikt att sköta jordbruk, ladugård, hönseri m. m., nödig flit och arbetsintensitet samt ofta det viktigaste, nödig kärlek till uppgiften. Eget hem är ensamt ej tillräckligt för en god bärgning, ty bostad är ej nog att fylla lifsbehovet; man behöfver därjämte ett lönande arbete, som kan lämna inkomst, hvarmed man kan få tillgång att skaffa kläder och föda åt sig själf och familjen, till bränsle, till underhåll och assurans af bostaden samt till fyllande af sin skatteplikt till stat och kommun.

Det har skrifvits och talats mycket om individens *rätt till arbete*, men man tyckes förbise individens *plikt till arbete* mot samhället, plikt att utbilda och träna sig till närande och gifvande i stället för tärande och fordrande samhällsmedlem.

Falun den 3 januari 1910.

E. J. Ljungberg.

Sveriges Allmänna Sjöfartsförening, Stockholm.

Styrelsen har icke haft anledning att behandla emigrationsfrågan i dess helhet, utan föredrager att, enligt Eder i skrifvelsen gifna anvisning, söka fästa uppmärksamheten på de särskilda synpunkter rörande emigrationen, hvilka i första rummet framställa sig för sjöfartens målsmän.

Det är gifvet, att, liksom det ej kan vara likgiltigt för jordbruket, såsom näring betraktadt, lika litet som för landet i dess helhet, att årligen stora skaror jordbruksarbetare, ofta i sina bästa år, lämna landet för att bosätta sig i Amerika, lika litet måste det ur den svenska sjöfartens synpunkt, och indirekt för landet vara likgiltigt, om ett större antal svenska sjömän årligen lämna tjänsten ombord i svenska fartyg för att vare sig utvandra till Amerika eller taga tjänst i grannländernas, företrädesvis Englands handelsflottor.

För att kvarhålla den jordbrukande och inom industrien arbetande befolkningen inom landet har från statsmakternas sida redan begynt att vidtagas kraftiga mått och steg, framför allt genom upprättande af den s. k. egnehemslånefonden.

Genom enskildt initiativ suppleras detta arbete framgångsrikt af den för icke så länge sedan bildade Nationalföreningen mot emigrationen.

Bildandet af eget hem ställer sig för sjömannen, åtminstone under hans tidigare verksamhetsskede, något annorlunda än för jordbrukaren och industriarbetaren.

För sjömannen gäller ju i regel, åtminstone nu för tiden långt mera än förr, att han har sitt hem ombord i den skuta, där han för tillfället seglar. Först sedan han kommit i en befälhafvares ställning eller erhållit annan befälspost eller ock på sin sjötjänst gjort besparingar, torde för honom, såsom regel, fråga kunna uppstå om att skaffa sig eget hem på egen grund.

Liksom statsmakterna hafva låtit sig angeläget vara att bereda alltjämt ökade skaror af landets innebyggare tillfälle att bilda eget hem i land, torde med skäl den frågan kunna framställas:

Kunna statsmakterna icke jämväl tänkas hafva en uppgift att fylla, då det gäller att åt svenskt sjöfolk samt åt Sveriges sjövana kustbefolkning bereda ökade möjligheter att stanna ombord i svenska fartyg och ytterligare tillfällen åt de till sjölifvet långtande ungdomarne att få segla under den blågula flaggan, i stället för att, såsom så många tusen hittills gjort, af brist på tillfredsställande möjligheter härtill, behöfva taga tjänst på en annan nations fartyg och därmed icke allenast beröfva det egna landet frukten af de kostnader, som detta redan fått vidkännas för deras uppfostran, utan jämväl öka andra länders konkurrensmöjligheter gent emot vår egen sjöfart?

För visso har denna synpunkt icke varit främmande för statsmakterna, då Riksdagen på Regeringens förslag vid flere tillfällen anvisat milliontals kronor till utdelning af så kallade rederilån; och säkert är väl också, att dessa rederilån i sin mån bidragit icke blott att öka den svenska ångbåtsflottans tonnage, utan jämväl att kvarhålla ett större antal svenska sjömän i svensk kofferdtjänst, än som eljest kommit att i denna tjänst kvarstanna.

Nyss har antydts, att rederilånen så godt som undantagslöst tilldelats ångfartygsrederier, om ock fall gifvits, då ett rederi för segelfartyg i fart på aflägsnare farvatten samt på sistone ett prämfartygsrederi (Stockholms Transport- och Bogseringsaktiebolag, hvilket idkar trafik så godt som uteslutande på svenska hamnar och Östersjön) blifvit tilldelade sådana lån.

Kommitterades utredning har gifvit vid handen, att då i ett enstaka fall redaren för ett nybyggdt mindre segelfartyg begärt att komma i åtnjutande af rederilån, hans ansökan af Kommerskollegium afvisats, förmodligen af det skäl, att det fartyg, för hvilket ansökan om lån sattes i fråga, icke tillverkat vid svenskt varf, utan nybyggdes i utlandet, i detta fall i Danmark.

Styrelsen förbiser icke, att rederilånefonden, enligt af Kungl. Maj:t den 18 december 1903 utfärdad nådig kungörelse, hufvudsakligen är afsedd för främjande af farfen till utrikes orter och särskildt å aflägsnare farvatten, och att därjämte företräde under i öfrigt likartade förhållanden bör gifvas åt sådant rederi, som låter bygga sina fartyg vid svenska verkstäder.

Då ingendera af dessa bestämmelser emellertid utgjort hinder därför, att rederilånen i öfvervägande grad hittills tilldelats rederier, hvilka från utlandet inköpt vare sig där nybyggda men mestadels äldre lastångare för fart *icke* på aflägsnare farvatten utan hufvudsakligen på Nordsjön och Östersjön, så synas de af Kungl. Maj:t meddelade bestämmelserna icke heller böra utgöra hinder därför, att rederilån kunna med gagn för det allmänna i ganska vidsträckt mån sökas af och beviljas åt redarne för *de större och mindre segelfartyg*, hvilka alltjämt till stort antal uppehålla den utrikes sjöfarten företrädesvis till de oss närmast liggande länderna, och hvilkas däck trampas af en i förhållande till fartygets tonnage långt större manskapsstyrka, än som kan vinna sysselsättning på de stora linieångarne eller på de jämväl till dessa våra närmaste grannländer i regeln gående vanliga lastångarne.

Af bifogade utredning framgår, att antalet i senaste upplagan af Kommerskollegii skeppslista upptagna, för den svenska handelsflottan nybyggda, registrerade segelfartyg under senaste femårsperioden år 1904—1908, utgjorde 106, med ett sammanlagdt tontal af 8,555 bruttotons och med en besättningsstyrka af omkring 430 man. Allenast ett ringa fåtal af dessa nybyggda fartyg är byggdt vid utländska varf, hvarför, glädjande att nämna, *denna del* af sjöfartsnäringen synes i alldeles väsentlig grad anskaffa sitt nya tonnage från svenska varf och alltså gifva arbete åt svensk industri och svenskt handverk.

En jämförelse rörande relativa manskapsstyrkan i förhållande till tontalet på dessa fartyg och på de stora transoceanska linieångarne är verkligen ägnad att väcka åtskilligt begrundande.

Ostasiatiska liniens ångare »Canton» och »Peking» hafva, enligt nyss nämnda skeppslista, bruttototal af respektive 4,344 och 4,411 tons, eller tillsammans 8,755 bruttotons. De kosta såsom nybyggda cirka 2,000,000 kronor, och deras besättningsstyrka utgör på bägge fartygen tillsammans 70 man.

De nyssnämnda 106 likaledes nybyggda segelfartygen hafva tillsammans ett bruttototal ungefär lika med de bägge linieångarnes, deras sammanlagda nybyggnadspris utgör icke fullt 1,700,000 kronor, *men* de gifva sysselsättning ombord åt och fostra sjömanskap hos *mera än sex gånger så många sjömän och befäls personer som de bägge dyrare linieångarne*.

I syfte att förebringa utredning om, hvilka summor, i händelse af rederilåns beviljande åt detta slags fartygsrederier, skulle behöfva komma i fråga, hafva från *samtliga svenska skeppsvarf* af ifrågavarande slag uppgifter af kommitterade infortrats öfver dessa fartygs nybyggnadspris, samtidigt med att kommitterade jämväl anhållit om uppgift å besättningsstyrkan å dessa fartyg.

Af utredningen framgår, att hela kostnadssumman för de nybyggda 106 fartygen icke utgjort mera än omkring 1,690,000 kronor, det vill säga omkring 340,000 kronor om året i medeltal.

Därest alltså rederilån hade blifvit sökta af *alla* ifrågavarande rederier, hvilket ju i sig själf är ett orimligt antagande, så skulle denna viktiga del af Sveriges sjöfartsnäring kunnat komma i åtnjutande af rederilån till sin

Tab. 1. Svenska registrerade segelfartyg, nybyggda under den senaste femårsperioden (1904—1908.)

Fartygets namn.	Cert. ¹⁾	Nybyggnadspris, kr.	Besättningsstyrka (antal man).	Bruttotons.	Byggnadsmaterial.	Byggnadsår.	Byggnadsort.
Agda	G	8,500	3	41,68	Trä	1908	Råå
Agda	J			27,65	F E ²⁾	1904	Svartlöja
Aldo	Sk	18,228	4	83,81	F G	1905	Södra Garn
Ally	J	5,100	3	28,21	E F	1906	Marstrand
Anna	Sk	19,000	4	72,87	E F	1908	Oskarshamn
Anna	Sk	13,875	3	51,37	E F	1907	Landskrona
Anna	Sl	6,500	2	38,45	F E	1904	Sjötorp
Arona	Sks	65,000	10	331,83	E F	1905	Oskarshamn
Astrid	G	8,300	2	39,39	E F	1908	Viken, Malmöhus län
Beatrice	3msk			165,12	F E	1904	Högmarsö
Bella	J			27,99	F E	1904	Öster Lagnö
Bertha	Sk	14,966	5	99,77	F E	1905	Viken, Malmöhus län
Bertha	Sk	16,920	4	63,85	E F	1908	Landskrona
Brilliant	J			33,46	F G	1904	Svineviken, Gtb.
Celly	G			40,27	G	1905	Nederkalix
Cleo	G	16,000	3	92,52	F E	1904	Sjötorp
Dagmar	Sl			39,14	F E	1906	Vagnsunda
Dagmar	J			28,53	E Kl	1904	Studseröd, Gtb.
Dagny	Sk			131,37	F E	1906	Assarebo, Älfsb.
Dagny	Sk	16,500	5	110,77	F E	1904	Råå
Dana	G			46,46	E	1908	Friedrichstadt
Dora	G			40,73	E F	1906	Limhamn
Ebet	3msk	24,000	5	132,06	F E	1905	Oskarshamn
Elida	G			38,16	F	1905	Söderbärke, Kpb. län
Elida	Sl	8,475	3	34,82	F E	1907	Södra Garn
Elin	G			34,50	E Kl	1907	Sömviken
Ellen	3msk	27,248	6	139,73	F G	1904	Södra Garn
Ellida	J	6,600	3	34,09	E F	1908	Marstrand
Elsa	Sk	24,000	5	120,21	E F	1906	Halmstad
Emanuel	G	4,800	2	32,07	F E	1905	Viken
Emil	Sk			131,95	F E	1904	Margrafen
Eol	J			28,17	E F	1906	Risör
Ester	G	9,000	4	50,65	E F	1907	Råå
Eva	Sks	56,000	8	254,50	S	1905	Oskarshamn
Evy	G	8,200	2	37,—	E F	1907	Viken
Fanny	Sks	56,000	8	255,47	S F G	1905	Oskarshamn
Freden	G			33,51	F E Kl	1904	Svineviken, Gtb.
Fylgia	G	7,300	3	38,37	F E	1908	Råå
Georg	3msk	10,343	5	135,62	E F	1907	Viken
Gerda	J	6,000	3	35,36	E Kl	1907	Vasseröd
Gloria	Sk	21,000	4	102,87	E F	1906	Oskarshamn
Golden Gate	Sk	20,000	4	80,47	F E	1907	Halmstad
Grazia	3msk	33,500	5	158,56	E F	1906	Sjötorp
Greta	G	6,100	3	32,28	E F	1906	Råå
Gunhild	Sl	13,400	3	64,07	F E	1905	Sjötorp
Gustaf	G			63,26	F E	1904	Vingen, Älfsb.
Gustaf Adolf	Sl	12,000	2	66,77	E F	1907	Sjötorp
Gösta	Sks			198,98	E F	1907	Fieholm
Hanna	Sks			129,92	E F	1907	Västervik
Helga	Sk	6,000	3	49,78	E F	1908	Viken
Hellevi	3msk	28,000	5	126,09	E F	1906	Sjötorp

¹⁾ G = galeas, J = jakt, Sk = skonert, Sl = slup, Sks = skonertskepp, 3msk = tremastskonert.

²⁾ F = furu, G = gran, J = jern, S = stål, E = ek, Pp = pitchpine, Kl = byggt på klink.

Fartygets namn.	Cert.	Nybygg- nadspris kr.	Besätt- nings- styrka (antal man).	Brutto- tons.	Bygg- nads- mate- rial.	Bygg- nads- år.	Byggnadsort.
Henning	4msk	96,000	9	412,43	S	1904	Göteborg
Hildur	Sk			61,79	E F	1907	Pukavik, Blk.
Hildur	G			42,31	F E	1908	Ryr, Älfsb.
Hulda	Sk	24,000	4	85,84	E F	1905	Sjötorp
Hulda	G			53,69	E Pp	1908	Odense
Hven	Sk	14,000	4	56,29	F E	1905	Råå
Ingeborg	G	7,000	2	38,56	F E	1905	Viken
Ingemar	3msk	25,000	5	101,57	E F	1907	Halmstad
Ingrid	J			32,87	E F Kl	1906	Svineviken, Gtb.
Ingrid	J	5,100	3	28,56	E F	1906	Marstrand
Iris	3msk			77,77	E F	1908	Pukavik, Blk.
Johanna	Sk			61,57	E	1908	Odense
Johanna	Sl			69,01	F E Kl	1905	Studsboda
Karin	Sk			71,76	E	1906	Odense
Kronan	J	3,500	3	31,44	E Kl	1906	Kongsviken
Lina	G			36,51	E Kl	1908	Ångsnäs
Linea	Sk			74,81	E	1906	Svendborg
Margit	Sk	23,000	5	118,67	E F	1905	Halmstad
Maria	G	4,500	3	33,64	E Kl	1908	Kongsviken
Mathilda	Sks	67,000	10	351,79	F E	1904	Oskarshamn
Nanna	Sk	22,678	5	85,58	E F	1908	Landskrona
Natanael	G	8,000	3	41,10	E F	1906	Råå
Niord	G	4,800	3	37,89	E Kl	1907	Hagsvik
Nordhem	J			25,36	F E	1904	Öfverlöpe
Olga	Sk	12,910	4	80,69	F E	1906	Viken
Otta	Sk	11,500	4	81,69	E F	1906	Trollhättan
Palmina	J	5,350	3	32,15	E Kl	1906	Vasseröd
Persivald	3msk	17,351	5	115,67	E F	1906	Viken
Petrus	Sl			33,43	F E Kl	1905	Öfverlöpe
Rebecka	Sks	25,000	5	117,33	E F	1908	Saltvik
Regina	3msk			166,86	E	1908	Svendborg
Roma	J			34,49	EFG ¹⁾	1905	Svineviken
S:t Torä	G	7,500	3	32,89	E F	1908	Råå
Selma	G	8,200	2	40,96	E F	1907	Viken
Skeldervik	Sk	16,125	5	111,21	F E	1904	Viken
Standard	3msk	22,128	5	142,76	E F	1908	Viken
Svalan	G	6,000	3	32,45	F E	1904	Råå
Svanen	3msk	29,710	6	152,36	F G E	1905	Södra Garn
Svea	G	7,300	3	42,38	E F	1908	Råå
Svea	J			28,34	F E Kl	1905	Ångsnäs
Sylvia	Sk	8,000	3	66,49	F E	1904	Viken
Sylvia	G	6,500	3	32,63	E F	1907	Råå
Thali	Sk	8,500	3	41,07	F E	1905	Viken
Thyra	Sk			62,10	E F	1906	Pakavik
Tyra	Sk	23,000	5	116,20	F E	1904	Halmstad
Tärnan	Sk	12,846	3	47,58	E F	1905	Landskrona
Vandia	G	6,900	3	34,83	E F	1907	Råå
Vega	J	6,150	3	34,41	E Kl	1908	Vasseröd
Victoria	J			34,28	F	1906	Furusund
Viking	3msk	23,000	5	118,42	E F	1907	Oskarshamn
Viking	G			38,02	E F	1907	Pukavik
Viola	Sk			75,72	F E	1904	Ryssland
Viola	G	6,000	3	40,82	F E	1905	Råå
Zeus	Sk	24,000	4	87,42	F E	1905	Sjötorp
Östen	Sk	16,128	4	74,15	E F	1906	Södra Garn

Antal fartyg = 106. Summa brutto-tons: 8,555,14

¹⁾ Byggt på klink.

Tab. 2. *Från de olika skeppsvarfven inkomna uppgifter å byggnadspris för svenskbyggda segelfartyg under femårsperioden 1904—1908.*

Skeppsvarfvets namn.	Antal nybyggda fartyg.	Bruttotons.	Byggnadspris i kronor.	Besättningsstyrka, antal man.
<i>Träfartyg:</i>				
Råå Varfsaktiebolag, Helsingborg	13	587,14	109,600	43
Vikens Varf	14	1031,04	152,823	48
Halmstads Varf	5	537,12	115,000	24
Ringens Båtvarf, Marstrand	3	90,86	16,800	9
Oskarshamns Varf	6	1109,84	219,000	38
Sjötorps Varf	8	719,72	157,400	28
Vasseröds Varf, Nösund	3	101,92	18,000	9
Landskrona Nya Varfsaktiebolag	4	248,88	66,319	15
Kongsvikens Varf	3	102,97	12,800	9
Södra Garns Varf	5	484,87	99,789	23
Saltviks Varf	1	117,83	25,000	5
Trollhättans Varf	1	81,69	11,500	4
Summa	66	5212,88	1,004,031	255
<i>Stålfartyg:</i>				
Klippans Varfs Aktiebolag ¹	1	412,43	96,000	9
Oskarshamns Varf	2	509,97	112,000	16
Summa	69	6135,28	1,212,031	280

För hela antalet, 106 stycken, i landet nybyggda fartyg, skulle, med beräkning af samma byggnadspris för ton som för de 69, detta pris ställa sig som följer: Bruttotons: 8,555,14. Nybyggnadspris i kronor: 1,690,077. Pr bruttoton kronor 197,55. Antal man 430.

halfva nybyggnadskostnad för ett årligt lånebelopp af i medeltal icke öfver 170,000 kronor, hvilket, såsom synes, utgör en nära nog försvinnande bråkdel af de åtskilliga millioner om året, hvilka hittills fördelats bland ångbåtsrederierna dels i form af rederilån, dels i form af direkta anslag utan återbetalningsskyldighet.

Det torde kunna af många skäl antagas, att en åtgärd från det allmännas sida i antydd riktning skulle vara i stånd att afsevärdt begränsa strömmen af utvandrande äfventyrslystna ungdomar från våra kuststrakter, att i väsentlig mån öka vår handelsflottas sjömansstam och därmed indirekt bibehålla ett godt underlag för rekryteringen af manskap till vårt sjöförsvär, samt slutligen och ej minst att bibehålla och förbättra det sjömanskap och den goda anda ombord i fartygen, för hvilka vår svenska handelsflotta i forna tider varit vida berömd öfver all världen. Och alla dessa fördelar skulle man kunna vinna utan någon direkt utgift för statsverket, hvilket ju själf icke erlägger högre ränta för statslån än den, som i rederilånen stipulerats.

I detta sammanhang tillåter sig styrelsen att i utdrag återgifva, hvad en dess medlem, hvilken själf både såsom sjöman, befälhafvare och redare besitter stor personlig erfarenhet just inom nu ifrågavarande gren af den svenska sjöfarten, i en till kommitterade ingifven skrift yttrar i frågan:

¹ Nu i likvidation.

»Hvad egnahemsidén är för landet, det är den mindre sjöfarten för kustbon; den håller folket i landet, och framförallt fostrar den ett sträfsamt, förnöjdt och fosterländskt sinnadt släkte, som icke beröres af den socialistiska rörelsen, emedan man ombord på dessa mindre fartyg lefver ett patriarkaliskt och familjärt lif, beroende därpå, att de unga män, som börja sin sjömansbana på sådana fartyg, ofta äro söner eller nära anförvanter till skepparen eller redaren, och den unge mannen vet, att om han får tjäna några år i skansen, så blir det hans tur att flytta till kajutan som befäl.

Detta gör, att här finnes ingen öfverklass eller underklass, ingen arbetsgifvare eller arbetstagare, utan alla äro lifvade af samma intresse och sträfvan åt samma mål, sjöfartens framåtgående, ty däraf äro de alla samtliga beroende.

På samma gång vi upphjälpa den mindre sjöfarten, upphjälpa vi äfven en dithörande näringsgren, nämligen vår varfs- och skeppsbyggerirörelse, som i sin ordning kunde sysselsätta en massa folk och lämna arbetsförtjänst inom eget land.»

I öfverensstämmelse med hvad här anförts, vill styrelsen för Sveriges Allmänna Sjöfartsförening såsom svar å Officiella Emigrationsutredningens skrifvelse framhålla, att ett väsentligt utsträckande af rederilånen till rederier för dylika, företrädesvis nybyggda svenska segelfartyg skulle, utan att afsevärdt förminska de för ångbåtsrederierna nu tillgängliga statslånemedlen, utgöra ett kraftigt verkande medel att bereda ökad platstillgång för svenskt sjöfolk i svenska fartyg. Och icke nog härmed; tilldömes skulle man kunna vänta sig, att ensamt tillvaron af en sådan möjlighet för nu i utlandet seglande svenska sjömän — af hvilket slags folk vi hafva ett högst betydande antal icke blott på engelska fartyg, utan framför allt på de amerikanska kustsegelarne samt på de i fart på de stora sjöarne i Amerika seglande fartygen — skulle vara af afgörande betydelse, då det för dem gäller att göra allvar af sina aldrig helt slumrande planer att få återvända till det gamla fosterlandet, där ju, om ej alla, så dock ett flertal af dem skulle kunna påräkna att med tillhjälp af sina hopsparade medel och ett mindre rederilån från statsverket snart nog få realisera sitt lifs framtidsdröm, *att blifva skeppare på egen skuta.*

Stockholm den 22 november 1909.

Sveriges Allmänna Sjöfartsförenings styrelse,

August Wall.

Ordförande.

e. u.

Ture Olsén.

Jur. Stud. G. Belfrage, Uppsala.

Med anledning af de frågocirkulär, som utsändts af den officiella Emigrationsutredningen om orsakerna till att Sveriges ekonomiska utveckling är alltför svag mot andra nationers till att uppbära en normal folkökning i landet, har jag dristat mig att göra följande inlägg. Afser att belysa den gamla norrlandsfrågan ännu en gång, men från en sida, som förut alltför litet beaktats, i tanke att spørsmålet härigenom måste bli af stort intresse äfven för Emigrationsutredningen.

Om den gamla norrlandsfrågan kunde sägas gällt: »Hur långt skall skogsbruket och dess industrier tillåtas utveckla sig utan att skada jordbruket?», skulle det verksamma här framkomma i den tillspetsade frågan: »Skogsbruk eller jordbruk i Norrland?», eller genom en fullständig omkastning: »Om skogsbruket med industrier intog första rummet i Norrland och jordbruket komme i andra, hur skulle då landets ekonomiska ställning och därmed dess befolkningsfråga te sig?»

Tack vare vårt lands läge och dess protektionister ha vi länge varit hänvisade till hvad vi själfva kunnat producera. Åkerbruket har därför helt naturligt varit vår hufvud- och modernäring, regulatoren på vår befolknings numerär. Har dess produktion af livsmedel ökats så ha flera människor kunnat lefva här, har den minskat, så har innevånarantalet också oemotståndligt tvingats att nedgå. I stort sedt är detta vår historia.

Då nu »vårt jordbruk ej längre äger de expansionsmöjligheter, som kan medgifva en normal tillväxt af vår folkstock»,¹⁾ måste vi hädanefter till allt större del hämta vår näring utom landets gränser. Vi måste nämligen koncentrera oss på en annan näring, hvars produkter kunna skickas till utlandet och i utbyte gifva oss födoämnen, tillräckliga för en normal folkökning.

Detta är i synnerhet fallet med Norrland, betraktadt såsom ett särskildt land på grund af dess speciella daning. Jordbruket har här visat sig mycket dåligt kunna befolka landet. Därför är en omläggning af modernäringsskapet här också ett mycket trängande behof. De flesta norrländska jordbruk kunna praktiskt taget ej marknadsbjuda några livsmedel alls, af hvilka våra icke-jordbrukare skulle kunna lefva. Vidare är endast en mycket liten del af jorden odlingsbar, därest man nu ej vill lägga ned mycket pengar i odlingskostnad, eller man nöjer sig med en mycket ringa afkastning. Norrland har dessutom sina största betingelser på det industriella området. Bland industrierna äro särskildt att beakta de på skogsbruk grundade. De kunna bearbeta vår rikligaste råvara, kunna använda våra naturliga drifkrafter vattenfallen i största utsträckning, kunna lättast uppdrivas till massproduktion och erbjuda slutligen en stor och säker marknad för lång tid framåt. De tillåta också goda kombinationer t. ex. med vår järnindustri genom kolproduktion. Den näring mot hvilken skogsbruket emellertid kommer i harnesk är landtbruket, detta af flera skäl, framför allt för utrymmets²⁾ skull. För Norrland blir frågan därför: Skogsbruk eller landtbruk?

Denna fråga har två sidor, en social och en ekonomisk. Att så stora meningsskiljaktigheter förekommit om Norrland, torde till stor del bero på, att man ensidigt beaktat blott en af dessa sidor.

Den sociala delen är framför allt en befolkningsfråga. Skogsbruket med industrier kan emellertid frambringa större mängd värde ur Norrlands jord, genom frihandel³⁾ skaffa bröd åt ett större antal människor, och genom upp-

¹⁾ Enligt D:r Sundbärg, »*Emigrationen*» del II sid. 8.

²⁾ Det kan låta besynnerligt att skogsbruket ej vill afstå så liten del som fordras för åker i Norrland, men praktiskt taget kräfvat det norrländska jordbruket ej blott odlingsmark och husbehofsskog utan äfven oundvikligen s. k. stödskog, som skall tjänstgöra som ett slags reservfond för åkerbruket. Dess minimistorlek är med skäl så högt beräknad, att praktiskt taget ingenting blir öfver åt industrien. De arealer som fastslagits af Norrlandskommittén i 1906 års lag torde bli omkring 40 ggr den odlade jordens utsträckning, under det att till husbehof knappt skulle erfordras 2 å 3 ggr, med norrlandsskogarnas nuvarande afkastningsförmåga.

³⁾ Man kan tänka sig en specialisering för de olika landsdelarna på produktion af sådana nyttigheter, som bäst lämpa sig. Sverige kan, enligt K. Key-Åberg, i *Ekonomisk Tidskrift* 1899, år 1904 lämpligen indelas i tre regioner: 1) Åkerbruksregionen, södra delen intill de stora sjöarna Vänern, Vättern och Hjälmaren samt Dalälven; 2) Bergshandteringens region, omfattande Värmland, Västmanland, Dalarna och Gästrikland; 3) Skogsregionen, resten af landet (utom längst i norr).

komsten af större samhällen och tilltalande egna hem bereda större välmåga.¹⁾ — Hvad man emellertid fruktar är en latifundiebildning, ty skogsindustrierna måste ha egna skogar, som bereda dem nödig säkerhet att nedlägga erforderligt kapital och få goda arbetare, och likt alla andra industrier måste skogsbrukets gå i stort.²⁾ Utan egna skogar kunna ej heller de förädlingsföretag och biindustrier uppstå, som äro så naturliga för en så omfattande råvaruproduktion som skogsbruket. För närvarande finnes intet enda sågverk, grundadt på köptimmer, som har någon nämnvärd förädlingsanläggning. Ej heller kan nödig säkerhet beredas egnahemsanläggningar vid ett tillfälligt företag utan egna skogar. Om en egnahemskoloni uppvuxit kring ett sågverk eller annan skogsindustriell fabrik, och denna en vacker dag måste stanna sin drift, stå ju dessa med möda och försakelse uppbyggda egna hem med ens nästan värdelösa. Latifundiebildning i dess skadliga bemärkelse kan ej vara tal om här, dels emedan den visat menliga följder endast inom åkerbruket, dels emedan det här i de flesta fall är bolag, d. v. s. flera personer, som äga jorden. Felaktigt nog betraktar man emellertid Norrlands mark såsom blott ännu obruten åker. Man bör dock ej motarbeta industrien endast för dess storleks skull, åtminstone ej de på skog grundade mer än andra. — Politiskt och kommunalt sedt finnas numera ej heller några betänkligheter, då ju fr. o. m. nästa år 4 arbetare kunna rösta ikull det mäktigaste bolag, enligt nya rösträttsordningen.

Ekonomiskt sedt måste man frapperas öfver de stora fördelar skogsbruket erbjuder. Ej nog med att det kan hålla all mark produktiv. Dess jordränta är också ung. 5 ggr så stor som landbrukets, d. v. s. det förräntar nedlagda pengar ung. 5 ggr så bra. Härtill lämnar jordbruket blott ungefär $2\frac{1}{2}\%$ i bästa fall i Norrland, alltså under gränsen för det tillättna.³⁾ Detta vill jag i kalkylerna söka visa. Den ena är bestyrkt af en disponent vid ett sågverk, den andra af en norrländsk agronom, i hufvudsak.

Orsaken till dessa märkliga förhållanden har man att söka dels i prisrörelserna,⁴⁾ dels i kommunikationernas utveckling.⁵⁾ Att jordbruket ännu i dag ekonomiskt lofordas i Norrland, torde mycket bero på att man ej jämfört det norrländska jordbruket med det norrländska skogsbruket utan med sydsvenskt åkerbruk, hvarvid man funnit ett ganska godt resultat om man ej haft för stora anspråk utan företagit en grundlig reduktion med hänsyn till det nordliga läget.

Såväl Norrlands jordbruk som dess skogsbruk måste emellertid jämföras inom Norrland själf, som har helt andra betingelser än det öfriga Sverige. De geologiska förutsättningarna tala afgjordt för skogsbruk i Norrland, men ej

¹⁾ Genom att sälja ifrån egnahemslägenheter åt skogs- och industriarbetarna, odlingsjord tillräckligt stor för att inom gärdesgården kunna föda ett par kor eller en häst, eller motsvarande uppdelning af redan befintlig åkerjord, skulle Norrland säkerligen äfven inåt landet bli befolkadt tätare genom skogsbruk än genom åkerbruk såsom modernäring. Äfven i småbruksform kräfvor jordbruket nämligen större areal och bättre odlingsjord, alldenstund åkern här skall vara den hufvudsakligaste födkroken, om ej rent af den enda.

²⁾ Med nuvarande sannolika produktionsförmåga hos våra skogar — 1,2 km. pr har — fordras ca 180,000 har skogsmark för den minsta ändamålsenliga förädlingsanläggning af en såg med hyfferi om 15,000 stds, kolugn om 10,000 läster och trämassesulfittfabrik om 10,000 tons.

³⁾ 3% är ju den gängse räntefoten på statspapper etc. och därmed minimum.

⁴⁾ Skogsbruksprodukternas marknadspris ha stigit ung. 50% på sista 35 åren, enligt «Sveriges land och folk» och uppgifter från Svenska Trävaruexportföreningen, under det att jordbruksprodukternas genomsnittsmarkegångspris för Sverige på samma tid ökat endast med 30%, enligt Statistiska Centralbyråns berättelser.

⁵⁾ Härigenom har naturligtvis markegångspriset på spannmål och andra lifsförnödenheter nedgått för Norrland.

så i det öfriga Sverige,¹⁾ de klimatologiska än mer. Snömassorna i våra skogar äro villkor för timrets framdrifvande till flottlederna, och den här af förorsakade vårfloöen i flottlederna är förklaringen på att vi kunna få vårt timmer så billigt ned till kusten till förädlingsverken. Endast Ångermanälvens flottled skulle kunna ersättas först af 30 tåg om dagen, med tio vagnar på hvarje tåg och 100 stockar på hvarje vagn. Tågen måste då gå året om. Dessa transportkostnader skulle blifva minst dubbelt så stora som de nuvarande. Flottlederna äro nämligen de billigaste kommunikationsmedlen. En stor del skogar vore dem förutan värdelösa.

I en framtid kommer dessutom klyftan mellan skogsbruk och landbruk alltmer att växa. Dels på grund af den troligen fortsatta divergensen af marknadspriskurvorna, dels genom flera och förbättrade kommunikationer. Dessutom äro skogsbruksindustrierna i högre grad än landbruket i stånd att tillgodogöra sig tekniska uppfinningar af alla slag. Intensivare skogsskötsel, utnyttjande af vattenfallens kraft, bättre reglering af flottlederna, med ett ord fortsatt kapitalisering kommer säkerligen att i högre grad öka skogsbruket och dess industriens betingelser emot landbruket. Jordröntan kommer därför med tiden att visa allt större skillnad för de båda företagen.

Landets opinion, och med den våra norrlandslagar, har dock alltid varit fanatisk emot skogsbruket, till landbrukets fromma.²⁾ Möjligen kan detta bero på att »svensken hemma i Sverige ej gärna ser stora namn, stora affärer, stora förmögenheter eller stora vyer»,³⁾ troligen beror det också på att skogsindustrien ännu ej arbetat vid produktionsmarginalen. Industriens män fingo visserligen nöja sig med en mindre förtjänst, för hvar gång en ny norrlandslag framföddes, men de kunde dock existera genom att falla tillbaka på gamla, lägre värden.

För en uppblomstring af Norrland fattas både folk och kapital ännu i stora massor, men icke minst jord åt industrien.⁴⁾

Men vi fordra framför allt en bättre och säkrare lagstiftning för att vårt kapital skall trifvas i Norrland, och ej som nu i breda strömmar flyta till södra Sverige och oförtjänt göda detta. Redan har månget företag hämmats i sin utveckling eller stupat genom ett godtyckligt och oklokt riksdagsbeslut.

Vi sakna en skogsbank, där belåning kan ske på ett praktiskt sätt för våra skogars skötsel, små aktiebref till att suga upp den mäktiga norrländska arbetarklassens öfverflödande guld, till att göra dem medansvariga i industrien och till att motväga den på bolag rikblifne skogsbondens slöseri. Vi sakna en ostkustbana och vintersjöfart (så länge hafvet är öppet) för att afsätta våra produkter jämnare och tillföra oss lifsmedel billigare. Få vi detta, då skola vi vinna en jämnare tillgång på arbete också, i st. f. att som nu nödgas forcera vår produktion på kort tid och sedan inta fullständig eller partiell vinterdvala, med olycksdiger arbetslöshet för mången. Våra arbetare skola då bli mer benägna att stanna i landet.

Spannmålstillarna äro endast till skada för Norrland. Om dessa komma bort, skall detta också bidraga till att förverkliga en egnahemsidé i stort, och

¹⁾ Jfr Prof. Högboms skrifter om Norrland.

²⁾ Stor skuld torde naturälskande sörlänningar, som rest i Norrland, ha häri. De ha stämplat de stora vackra trädens afverkning som vandalism. Vi ha dock ej råd att hålla så stora parker för turister. Ännu skadligare hafva stenblinda jordbruksvurmare, hemma i Norrland, varit för utvecklingen.

³⁾ Citeradt ur d:r G. Sundbärg, »*Emigrationen*» del II sid. 32.

⁴⁾ Hufvudvillkoret är dock att man lär sig rätt uppskatta och förstå de stridande näringarnas värde för landet.

därmed afhjälpa folkbristen. På våra skogar behöfva vi ännu mycket folk, som emellertid måste kunna köpa sin mat billigare. Härtill skall säkerligen spannmålstullarnas afskaffande bidraga. Staten och de större bolagen borde upplåta egnahemslägenheter på billiga villkor, eller kanske helst gratis. Så betydelsefull är nämligen denna norrländska kolonisationsfråga, att dess realiserande troligen blir en af grundförutsättningarna för hela Norrlands framtida väl. Staten såsom största jordägare i Norrland¹⁾ åligger det först och främst stora förpliktelser i denna riktning.

Last but not least, om alla arbetare organiserade sig och obligatoriska arbetsaftal infördes och finge juridiskt bindande kraft, då skulle vi också få arbetsro. De guerillakrig, som nu föras genom ständiga strejker och lockouter, hota att midt i allt det goda bli bägge parternas ruin.

Den emigration, som i så stor skala varit å bane från Norrland, beror med säkerhet ej på att landet är öfverbefolkadt. Dock, innan alla nämnda förbistrande förhållanden blifvit ordnade, kunna vi ej vänta bättre tider.

Men bli dessa förslag verklighet och skogsbruket sålunda först och främst får fritt utveckla sig och slippa den parasit i landtbruket, som nu stjälar dess jord och suger dess bästa kraft, då skall Norrland blifva ett annat land. Det skall då säkert bli i stånd att i st. f. Amerika absorbera hela landets öfversvallande befolkning och gifva bärgning åt millioner.

Det skall då också bli en sann fröjd att se befolkningen och välmågan växa i kapp med skogens jättar, få höra yxhugg sjunga i mognade stammar, få se säkra stockar dansa i forsarna ned till storstadslignande förädlingsverk, få se båtar och tåg ånga fullastade till utlandet och vända åter med mat åt en idog och blomstrande befolkning. Då skall Sverige också vara ett rikt land utan gråa hår för ett huttrande jordbruk, som då också förgäfvess skall ropa på sin gamla värdighet: modernäring, längesedan glömd och ersatt af en mångdubbelt mäktigare bärare: skogsbruket.

Kalkyler öfver skogsbruk och landtbruk.

Skogsbruk.

En kalmark om 500 har tänkes använd till skogsbruk.

Häraf besås genast 490 har.

Till torp anslås 10 >, — häri tänkas också vägar, sågverkstomt o. d. ingå.

Sådd af 490 har å 22 kr.	kr. 10,780:—
Torpanläggningar efter 25 år	> 3,000:—
29 års ränta på ränta å 10,780 å 4 %	> 22,838:—
Skatter å 150 kr. pr år m. r. p. r.	> 8,250:—
Administration å 100 kr. pr år m. r. p. r.	> 5,500:—
Hjälpkulturer med räntor	> 2,000:—
5 års ränta å skogstorpens anläggning	> 648:—
	kr. 53,016:—

Vid 30 år uttagas genom rensning och gallring

15 kbm. å 0: 90 kr.; 13: 50 × 490 > 6,616:—

Återstående skuld kr. 46,400:—

20 års r. p. r. å 46,400 kr. kr. 55,262:—

> > skatter å 200 kr. m. r. p. r. > 6,190:—

> > administration å 100 pr år m. r. p. r. > 3,100:—

kr. 64,552:—

¹⁾ Staten äger för närvarande nära nog hälften af all Norrlands mark.

Vid 50 år uttagas 18 kbm. å 4 kr.	kr. 72:—		
7 » » 1 »	7:—	kr. 79:—	
		79 × 490	kr. 38,710:—
		Återstående skuld	kr. 72,242:—
30 års r. p. r. å 72,242 kr.	kr. 162,039:—		
» » skatter å 100 kr. m. r. p. r.	» 17,493:—		
» » administration å 100 kr. m. r. p. r.	» 5,831:—		
anläggning af ett skogstorp om 10 har	3,000:—		» 188,363:—
			Kr. 260,605:—
Vid 80 år uttagas 13 kbm. å 9 kr. kr. 117:—			
20 kbm. å 4:50 » 90:—			
16 kbm. å 1:25 » 20:—	kr. 227:—		
	227 × 480	» 108,960:—	
kalhuggning af 10 har för skogstorp, 300 kbm. å 3 kr. »	600:—	kr. 109,560:—	
		Återstående skuld	kr. 151,045:—
20 års r. p. r. å 151,045 kr.	kr. 179,894:—		
» » skatter å 400 kr. pr år m. r. p. r.	» 12,383:—		
» » administration å 200 kr. pr år m. r. p. r.	» 6,191:—	kr. 198,468:—	
			Kr. 349,513:—
Vid 100 år uttagas 25 kbm. å 12 kr.	kr. 300:—		
35 » å 6 »	» 210:—		
40 » å 1:75	» 70:—	kr. 580:—	
		580 × 480	kr. 278,400:—
		Återstående skuld	kr. 71,113:—
10 års r. p. r. å 71,113 kr.	kr. 34,134:—		
» » skatt å 500 kr. årl. m. r. p. r.	» 6,240:—		
» » adm. å 300 » »	» 3,744:—	» 44,118:—	
			Kr. 115,231:—
Vid 110 år uttagas 40 kbm. å 12 kr.	kr. 480:—		
30 » » 2 »	» 60:—	kr. 540:—	
		540 × 480	» 259,200:—
		Skillnad, vinst	kr. 143,969:—
hvertill kommer värdet på återväxten		» 20,000:—	
		Total vinst	kr. 163,969:—

Förutsättningar. Timmerpriserna kunna synas höga. På samma sätt som andelsmejeri inom landtbruket, tänkes emellertid en god anläggning för förädling af trä sammankopplad. Priserna äro ock ej högre än att amortering af denna kan ske. Om 100 år torde priserna ock vara betydligt högre, sålunda äro de snarare låga. Någon vinst räknas ej på den kombinerade idealanläggningen. Egendomen tänkes så väl belägen, att det bär sig att uttaga gallringsvirket. För att vara en jord, som också kan användas till åker, är tillväxten, som här i medeltal blir 2·35 kbm., mycket lågt beräknad. Medeltalet på tillväxten i Norrland är för närvarande troligen 1·2 kbm. Marker finnas dock, som lämna ända till 18 kbm. Afverkningstiderna, och vid dessa uttagna mängder trä, äro beräknade i öfverensstämmelse med Dr F. A. Lovén »I skogsfrågan» sid. 222, i hufvudsak. Omloppstiden är väl lång. Vid 90 år torde något så när växtlig skog vara i plankdimension. Dessutom kan man säkerligen oftare uttaga gallringsvirke. Vid den slutliga uppgörelsen har ej något värde räknats på de evärdliga skogstörpen.

Landtbruk.

En kalmark — samma som i förra fallet — tänkes använd till landtbruk.
 Till odling användas 350 har.
 » husbehofsskog användas 140 har och
 » vägar och gårdar » 10 har.

Odlingskostnad å 500 kr. pr har: 350 × 500	kr. 175,000:—
Corps de logis	> 22,000:—
Ladugård	> 50,000:—
Stall	> 10,000:—
Hölador	> 15,000:—
Stat-torpare-gårdar	> 30,000:—
Gärdesgårdar	> 3,000:—
Vägar och planteringar	> 1,000:—
Diverse	> 10,000:—

kr. 316,000:—

Skogssådd å 22 kr. pr har: 140 × 22 > 3,080:—

kr. 319,080:—

Arrende för egendomen å 25 kr. pr har
 25 × 350 kr. 8,750:— (= 2.74 % på 319,080).
 4 % ränta på 319,080 kr. > 12,763:—

Sålunda en årlig förlust af kr. 4,013:—, hvilket efter 110 år, med ränta på ränta ger ett mycket stort *minus*, hvarifrån afgår värdet på egendomen 218,750:—. En stor skuld återstår dock.

Förutsättningar. Arrendevillkoren äro högt satta redan för mellansvenska förhållanden, så att de för norrländska te sig fantastiska. Egendomen måste ligga utmärkt väl till, så att afsättningsmöjligheter finnas för mjölk o. d. Förhållandet mellan arealen odlad och skogbärande mark är långt ifrån den vanliga i Norrland. Här förutsattes emellertid en lika god skogsmark lämnad som den till åker använda.

Afsikten med dessa kalkyler är att söka visa skogsbrukets och landtbrukets inbördes ställning, och hvarderas förhållande till gängse ränta.

Det kapital, som nedlägges på 500 har jord, är

i skogsbrukssyfte	i landtbrukssyfte
sådd kr. 10,780:—	odling
hjälpkulturer > 2,000:— (ej fullt)	ladugård
torp > 6,000:—	stall
förädl.verk och	hölador
flottleder > 23,700:— ¹⁾	stat-torpare-gårdar
	vägar och planteringar
	diverse
	skogssådd
Kr. 42,480:—	Se ofvan.
	Kr. 319,080:—

Den inkomst man får från 500 har jord är om dessa mängder kapital nedläggas

i skogsbruket	i landtbruket
13.07 kr. pr har skog, alltså pr har af de 500 hektaren	25 kr. pr har odlad mark i arrende, alltså på de 500 har
$\frac{13.07 \times 480}{500} = 12.55$	$\frac{25 \times 350}{500} = 17.50$

Afgå skatter å 0.56 kr. pr har.
 > administration å 0.24 kr. pr har.
 Återstå kr. 11.75 pr har.

Kapitalen förhålla sig alltså såsom 42,480:319,080, under det att afkastningen i de båda företagen förhåller sig som 11.75:17.50; jordräntorna förhålla sig alltså som 5.0435:1. — Skogsbruket förräntar med andra ord nedlagda pengar ung. 5 ggr så bra som landtbruket.

Nyodlingar till landtbruk ställa sig i verkligheten ännu ofördelaktigare i Norrland än kalkylerna visa. Man måste nämligen ta hänsyn till förlusten af ett redan befintligt skogkapital. Större delen däraf äger ej saluvärde. Skulle

¹⁾ Denna summa är beräknad efter 21 kr. pr km. trä. 1 kr. häraf beräknas för eventuella flottleders amortering.

dylik s. k. återväxt emellertid förekommit i ofvanstående skogsbrukskalkyl, skulle den visa ett ökad saldo af c:a 500,000 kr. Nyodlingar måste t. o. m. *i och för sig* anses förkastligt, då landtbruket till synes endast förräntar efter 2.7 %.

Jordmänen torde ej lägga hinder i vägen för möjligheten att tillämpa kalkylerna öfver allt. Däremot kan det tänkas, att exceptionellt läge häfver deras giltighet. Så t. ex. för mycket aflägsna trakter, dit endast dåliga kommunikationer finnas, eller för mycket väl belägna platser, där t. ex. trädgårdsodling eller mjölkproduktion kan bli särdeles lönande, om man nu vill ta jordbruk i så vidsträckt bemärkelse som i senare fallet.

Uppsala den 30 september 1909

- Gösta Belfrage.

Bihang.¹

Uttalande i emigrationsfrågan, i november 1906,

af G. Sundbärg.

En gång förut helt nyligen har jag haft tillfälle att offentligen uttala mig i ifrågavarande ämne. Då detta mitt anförande föreligger i tryck (i Föreningen Heimdals skriftserie Svensk Politik N:r 8), har det synts mig mindre lämpligt att här ånyo ingå på därstädes berörda, mera allmänna synpunkter, utan skall jag denna gång söka upptaga vissa hithörande frågor till en något närmare behandling. Vi göra början med

Sveriges svaga folkökning.

Det centrala faktum, som möter vid behandlingen af utvandringsfrågan i Sverige, är i själfva verket vårt lands ringa folkökning under senare tider. Förr i världen var det icke så. Under större delen af 1800-talet lyckades Sverige hålla sig uppe vid oförändrad andel af Europas folkmängd, hvilket ju innebär att vår folkökning höll jämna steg med Europas. I regeln var den till och med litet större, så att vår andel af Europa befann sig i någon tillväxt. Men efter utvandringens uppträdande har detta ändrats. Nu sjunka vi för hvarvt år i betydelse gentemot det öfriga Europa: För närvarande är till och med Sveriges folkökning svagare än i hvarje annat germanskt eller slaviskt land (bortsett från Irland). I jämförelse med de romanska folken stå vi oss visserligen bättre. Vi äro gifvet öfverlägsna Frankrike och stå åtminstone i jämnhöjd med, stundom bättre än Italien, Spanien och Portugal. Men detta är en klen tröst, då man känner huru ofördelaktig de romanska folkens ställning är i detta fall och huru detta tages såsom ett uttryck för den romanska rasens aftagande betydelse inom samtidskulturen. Bland våra germanska släktingar, och än mer i jämförelse med de slaviska folken, stå vi svenskar, såsom nyss nämndes, numera ogynnsammast af alla.

Ett exempel skall visa hvad detta innebär. Under större delen af förra århundradet rådde en mycket enkel proportion mellan svenskarnas och tyskarnas antal. På en svensk kommo nämligen ungefär tio tyskar, — i bägge fallen

¹ Efterföljande är innehållet af ett föredrag i Reformklubben i Stockholm, i november 1906 (tryckt i »Affärsvärlden» s. å. och senare i Föreningen Heimdals småskrifter). Att föredraget i fråga nu återgifves här, beror därpå att detsamma bilades vårt cirkulär till landets näringsidkare m. fl. (sid. 10) och att det kommenteras i en del af de i det föregående upptagna svaren. *Förf.*

räknadt inom rikenas nuvarande område. Ännu år 1885 var detta fallet. Sverige hade då 4,700,000 inb., i rundt tal, och Tyskland tio gånger flera, alltså 47,000,000. Men år 1905 hade Sverige 5,300,000 inb.; Tyskland borde alltså nu hafva 53 millioner. Men som alla veta har det i stället 61 millioner. Blott på dessa tjuu år har Tyskland således, utom att det fullt hållit jämna steg med vår folkökning, vunnit på oss ytterligare ej mindre än 8 millioner människor!

Om det är en lifsfråga för ett folk att icke på detta sätt sjunka ned till numerisk betydelselöshet, då är också utvandringen en lifsfråga för vårt land.

Orsakerna till den svaga folkökningen

i Sverige äro trenne: den aftagande fruktsamheten inom äktenskapen, den aftagande frekvensen af ingångna giftermål samt emigrationen.

Beträffande den första af dessa orsaker, eller den minskade fruktsamheten, är detta en företeelse, som i våra dagar återkommer hos så godt som alla civiliserade folk. Frågan har också nyligen varit föremål för behandling af professor P. Fahlbeck, som vändt sig med sin framställning ej blott till den svenska allmänheten utan äfven till hela Europas fackkretsar, — det sista på Statistiska Kongressen i London. Det torde därför icke vara nödvändigt att här sysselsätta oss med detta spörsmål, hvars betydelse visserligen knappast kan öferskattas.

Den andra orsaken till vår svaga folkökning är den minskade äktenskapsfrekvensen. I detta hänseende intager Sverige tyvärr en särställning. Långe hade man den uppfattningen, att giftermålens antal befann sig i aftagande nästan öfverallt i Europa, men i verkligheten förhåller det sig icke så. Under de båda senaste mansåldrarna har giftermålsfrekvensen åtminstone i det germanska Europa i stort sedt varit konstant, och har någon förändring skett, har den snarast gått i gynnsam riktning. Blott få länder göra härifrån undantag, och bland dem tyvärr Sverige. Ingenstädes har heller tillbakagången varit så stark som i vårt land (ånyo med fränseende af Irland). Öfverhufvud har Sverige numera, näst Irland, det lägsta antalet ingångna äktenskap i hela Europa.

Giftermålssiffran anses af alla nationalekonomer såsom det tillförlitligaste uttrycket för ett lands *ekonomiska* ställning öfver hufvud, — från synpunkten af folkets egna fordringar på sin lefnadsstandard. Naturligtvis måste sistnämnda inskränkning göras. Ty att giftermålens relativa antal i Spanien är mycket högre än i Sverige, bevisar naturligtvis icke att Spaniens ekonomiska tillstånd är gynnsammare än vårt lands. Men det visar, att spanjoren är mycket mera tillfreds med de lefnadsvillkor hans land bjuder honom, än hvad svensken är. Svensken är alltså minst af alla Europas folk belåten med de ekonomiska möjligheter, som han finner i sitt hemland. Därför sätter han icke bo här och stiftar familj, utan han — emigrerar. I denna ekonomiska missbelåtenhet ha vi naturligtvis den *stora* orsaken till emigrationen.

Mycket upplysande äro förhållandena under senare hälften af det årtionde, som nyss gått till ända. Under dessa år (1894—1900) rådde de mest lysande konjunkturer, som någonsin kunnat konstateras å världsmarknaden alltsedan det stora uppsvinget i början af 1870-talet. Äfven vårt land fick sin andel af de goda tiderna, och för ovanlighetens skull gick äfven utvandringen högst betydligt tillbaka. Den var visserligen icke försvunnen, tvärtom: Sverige hade äfven dessa år en större emigration än de flesta andra germanska länder. Men i jämförelse med hvad vi äro vana vid, kunna dessa år nästan kallas emigrationsfria. Det märkvärdiga är nu, att icke ens dessa års

ovanligt fördelaktiga konjunkturer kunde åstadkomma någon *större* stegring af giftermålsfrekvensen. Våra unga män stannade hemma, men de vågade dock icke stifta familj i hemlandet. De afvaktade tydligen *ännu* bättre tider, och när dessa uteblefvo, — så begynte utvandringen ånyo. Detta är väl ett afgörande bevis för, att till och med under de mest gynnsamma förhållanden det ekonomiska lifvet i Sverige icke tillfredsställer den svenska ungdomens egna anspråk. Dessa anspråk äro ingalunda låga, — det är sant, och i många hänseenden borde de otvifvelaktigt sänkas. Men stegrade lefnadsanspråk följa alltid den högre kulturen i spåren. Och vårt svenska folk har hunnit en mycket hög kulturståndpunkt i våra dagar. Därom vittnar bland annat dödlighetssiffran, som i Sverige, Norge och Danmark är lägre än någonstädes annars i hela världen. Men skola vi icke tråda tillbaka från denna höga kulturståndpunkt, då måste vi också laga, att vårt lands ekonomiska utveckling håller jämna steg med den andliga odlingen.

Sveriges ekonomiska utveckling.

Man skall kanske invända, att jag själf vid många tillfällen icke underlåtit att deltaga i mycket gynnsamma framställningar af Sveriges näringslif i våra dagar. Jag svarar härtill: *ett* är att inför främmande folk, som tyvärr än i dag äro högst okunniga om vårt land och med stöd af falska framställningar från våra grannfolk betrakta Sverige såsom i alla afseenden efterblifvet, — *ett* är det, säger jag, att inför dessa folk, närmare och fjärmare, sjunga ut, att Sverige tager en ärofull andel i våra dagars ekonomiska och kulturella arbete och framför allt, att våra *möjligheter* i detta fall äro bättre än de flesta andra folks, och ej minst våra grannfolks. En annan sak är det, när vi inför oss själfva granska hvad vi utträttat och hvad som ännu återstår att göra. Då måste vi säga oss, att så vackra framsteg många af våra näringar än gjort under de senaste årtiondena, så är det dock många områden, där vi ej hållit jämna steg åtminstone med de mest framåtgående folken. Och då samtidigt lefnadsanspråken stegrats hos oss hastigare än kanske någonstädes annars, så är det nedslående resultatet det nyss funna: att Sveriges ekonomiska utveckling i våra dagar är otillräcklig att hos oss uppbära samma folkökning som hos samtidens öfriga kulturfolk. Detta är den mörka sidan af saken. Den *ljusa* är, att vi, lyckligtvis, hafva stora *möjligheter* framför oss att vinna fram till ett bättre tillstånd. Det gäller blott att klart fatta hvad som är att göra och sedan — öfvergå till handling.

Orsakerna till vår ekonomiska svaghet.

Det kan ju skrivas och talas i oändlighet om den saken, och jag är för min del den förste att erkänna både min praktiska oerfarenhet och luckorna i mina teoretiska insikter. Jag är därför långt ifrån att göra anspråk på att kunna här lämna någon i minsta mån uttömmande framställning af ofvanstående rika ämne. Men det är *en* brist i vårt näringslif, som jag tror mig hafva fått ögonen öppna för och efter förmåga sökt betona närhelst tillfälle gifvits att yttra sig i dessa frågor. Och den bristen har jag ock denna gång velat så starkt som möjligt framhålla. Den är helt enkelt den, att vi i hela vårt ekonomiska lif lägga så stark vikt vid den tekniska sidan af saken, att vi glömma den ekonomiska. Vi skaffa oss utmärkta tekniska läroanstalter. Vi äro af natur och uppfostran världens yppersta ingenjörer. Men vi göra oss skyldiga till *stora* försummelser i ekonomisk utbildning och ekonomisk lagstiftning, och vi sörja ej alls för att *afsättningen* af våra produkter lämnar

den *nettovinst*, som är *nödvändig* för ett blomstrande näringslif. Jag skall söka i detalj ådagalägga detta genom en hastig öfverblick af tillståndet inom hvar och en af våra hufvudnäringar. Vi taga naturligtvis först i betraktande

Det svenska jordbruket.

Utän tvifvel göres mycket för det svenska jordbrukets tekniska förkofran i våra dagar. Och resultatena framträda vackert vid landtbruksmöten och utställningar. Men *skördarna växa ej i proportion till folkmängden*. Af hvete, råg, korn och hafre skördades under förra hälften af 1890-talet årligen 434 kilogr. pr inb., under senare hälften af samma årtionde 415 kilogr., och under den första femårsperioden af nuvarande sekel endast 385 kilogr.

Man skall säga: detta beror ju på att vårt land under denna tid mer och mer öfvergått från en jordbruks- till en industristat. Ja väl. Men *Tyskland* har väl under samma tid haft en industriell utveckling, som är ännu kraftigare än vår: huru ställa sig förhållandena där? Svaret gifves af följande siffror. Årliga skörden af de fyra hufvudsädena har utgjort, i kilogram pr inb.:

	1891—95.	1896—1900.	1901—05.
I Sverige	434	415	385
I Tyska riket	397	404	405

I Tyskland, där folkmängden ökas så mycket hastigare än i vårt land och där möjligheterna till nyodling äro så mycket mindre än hos oss, i Tyskland har alltså jordbruket dock förmått hålla sin produktion uppe vid oförändrad höjd i förhållande till folkmängden. Tyskland, där hälften af befolkningen är bosatt i städerna och mer än hälften af folkmängden lever af industrien, frambringar dock *mera spannmål* pr inb. än Sverige! Att ej tala om potatis, hvaraf Tyskland gifver 669 kilogr. pr inb. men Sverige endast 257.

Vårt jordbruks tekniska framsteg må vara än så vackra; den *kvantitativa* utvecklingen är otillräcklig för behovet och abnormt ringa i förhållande till de möjligheter Sverige härutinnan bjuder.

Man skall säga, att vi slagit oss på *boskapsskötseln* i stället. Och kreatursstocken har säkerligen undergått en betydande förbättring under senaste år. Men *kvantiteten* af kreatursstocken håller ej heller längre jämna steg med folkmängden. Och smörproduktionen — vårt jordbruks yppersta blomma i nyare tid, — smörproduktionen har stagnerat. Man braverar visserligen just i dessa dagar med att tillverkningen på tio år stigit från 25 millioner kilogram till 28 millioner. I sanning något att skryta af! Det är en härsman mera än den samtida folkökningen. Och under samma tid har Danmark ökat sin smörexport från 45 millioner kilogram till 80 millioner.

Vår smörexport har ej blott stagnerat, den befinner sig snarast i tillbakagång. Visserligen ej fullt i så hög grad som exportsiffrorna till England utvisa, ty *hela* vår smörexport går icke direkt till England: en allt större del däraf går indirekt — öfver Danmark. En tid minskades detta vårt beroende af denna onödiga mellanhand, men under senare år har det stigit igen. Numera går återigen vid pass hälften af hela vår smörexport öfver Danmark.¹ En god illustration till huru illa vi i Sverige sörja för en fördelaktig *afsättning* af våra produkter!

Svinskötseln blomstrade starkt upp under en kort tid, men har nu åter stagnerat. Sannolikt skulle majstullens afskaffande här vara af god nytta. —

¹ Under år 1907 skönjes i detta hänseende en begynnande förändring.

Fårskötseln i vårt land ligger så godt som i lägervall, och fårstocken minskas med hvarje år.

Sammanfattas ställningen inom jordbruket, måste den tydligen blifva denna, att vi fått mycket bättre landbruksundervisning än förr, vi skaffa oss bättre kreatur och redskap och sköta jorden bättre, men den *kvantitativa* utvecklingen har afstannat. Jordbruket vinner ej längre den ökade utbredning och omfattning som det borde och *kunde få* — i ett land som vårt.

Vi tro att orsakerna kunna vara många, men att två af de mest betydelsefulla äro försummelse att följa tidens fordringar i fråga om ekonomisk lagstiftning och försummelse i fråga om beredandet af fördelaktig afsättning.

Huru länge ha vi ej i vårt land sträfvat förgäfvos efter att få en tidsenlig arrendelag? För närvarande är en sådan »en marche»; men sakkunnige anse, att den blir sådan, att den skall komma att förfela sin egentliga uppgift.¹

Är vår lagstiftning om jordstyckningen sådan att den främjar en kraftig utveckling af vårt jordbruk? Sakkunnige hysa härom stora tvifvelsmål och önska betydande förändringar i enlighet med nutidens anspråk.

Det har beviljats ej obetydliga lånemedel för *odlingsändamål*. Men en stor del af de beviljade beloppen användas icke; på de villkor, som bjudas, vill ingen ha dem. Här måste åter vara något fel i systemet. En främling, som vistats årtionden i vårt land, yttrade en gång: »I Sverige fordrar man alltid att välgörenhetsinrättningar skola bära sig.» I stil härmed är det väl som odlingslånen kringgårdats med så många afskräckande bestämmelser, att en stor del af beloppet ej kan utdelas. Tydligt är dock, att *vill staten verkligen befrämja vårt jordbruk* med sina odlingslån, så måste den också våga åtaga sig någon del af *riskan* vid hvarje god gärning. Ty inte blir jordbruket i nämnvärd grad befrämjad, om hela odlingslånerörelsen betraktas endast såsom en kapitalplacering.

På senaste tid har staten också velat »befrämja» *Egnahemsrörelsen* — ungefär på samma sätt som den nyss ville »befrämja» nyodlingen. D. v. s. genom att gärda omkring med så mycket juristeri, att en stor del af de afsedda beloppen ej komma till användning.

Sakkunnige anse ock, att man vid nu gjorda försök sammanblandat två eller tre olika »egnahemsrörelser», som icke kunna behandlas på samma sätt. Den första är att skapa ett stort antal nya småbruk. Men då måste man också sträcka sig till belopp, som göra det möjligt för den nye jordbrukaren att reda sig. Annars skapar man ju blott ett nytt jordbruksproletariat.

Den andra riktningen är att skapa en bofast jordarbetareklass; härför tyckes den nuvarande ordningen närmast vara afsedd. Om den är lämplig att fylla ens denna uppgift, återstår att se. — Det tredje behovet är att skapa en bofast industriarbetareklass. Men den saken äro naturligtvis icke Hushållningssällskapen skickade att sköta — hvilka ursprungligen fingo hela verkställigheten sig anförtrodd.

Under den stora tullstriden på 1880-talet framhölls ofta, att äfven om den svenske landbrukaren utbjöd till kvarnägaren sitt hvete eller sin råg till lägre pris än den utländske producenten, så fick han dock icke sälja. Han kunde icke bjuda lika stora partier, och den svenska varan blef redan härigenom ofullständigare sorterad — hvilket dessutom ofta var fallet äfven med hvart parti för sig. Här fanns tydligen ett viktigt fält för kooperativ verksamhet och anstalter för varans afyttrande i stort. Huruvida sedan dess någonting gjorts i denna riktning, är oss obekant. Förmodligen har man

¹ Numera är den, såsom bekant, antagen.

nöjt sig med den hjälp på annat sätt, som vunnits genom — tullskyddet. Med tullskyddet var aldrig afsedt att vara annat än en hjälp för stunden — i en exceptionellt ogynnsam situation. Man måste alltså räkna med, att den dag kommer då tullskyddet får afskaffas igen.

Afsättningen af våra jordbruksprodukter sker naturligtvis dels till inrikes orter, dels till utlandet. Olikheterna i klimat och produktion äro i vårt land så stora mellan de olika landsdelarna, att äfven af jordbrukets alster den inhemska omsättningen måste vara af mycket stor betydelse. Här är ett stort fält för våra järnvägsförvaltningar att genom klokt afvägda taxor och lättade förbindelser göra hvarje landsdels öfverflödiga produkter hastigt och till rimligt pris tillgängliga i landsdelar, som äro hänvisade till uppköp. Hvilka särskilda åtgärder ha nu för detta ändamål vidtagits under de femtio åren af våra järnvägars tillvaro? Under långa tider var svaret mycket enkelt och lätt funnet; det lydde: *inga*. Under senaste tid synes en och annan åtgärd hafva vidtagits, såsom anordnandet af matvarutåg från södra Sverige till Norrland. Men såsom nästan alltid hos oss, synes man äfven här hafva stannat vid *halfmesyrer* — det nutida Sveriges förbannelse. En svag början är dock kanske gjord; huru mycket härvidlag kunde ej ytterligare göras! I stället får vår egen jordbruksproduktion stagnera och införseln af främmande produkter med hvarje år ökas.

Vårt jordbruks afyttring till främmande länder har — fränsedt den tvinande smörutförseln — numera nära nog upphört. I början af 1870-talet uppgick denna export till öfver 45 millioner kronor årligen, smöret oafsedt. År 1900 utgjorde den ej fullt 10 millioner. Sedan dess har den förmodligen gått ytterligare tillbaka. Delvis beror naturligtvis detta på importhinder å ett par af våra förut viktigaste afsättningsorter för kött och kreatur. Men motsvarande hinder för Danmark ha dock ej omöjliggjort för detta land att i hög grad öka sin afsättning af jordbruksprodukter under senare tider, — äfven oafsedt smörutförseln. Det må ju vara att Danmark har många fördelar framför oss i detta fall. Men å andra sidan: hvad har i Sverige gjorts för att hålla vår export af jordbrukets alster uppe? Visst en del i fråga om smöret — med det nedslående resultat som nämnes här ofvan. Men i fråga om öfriga produkter?

Men då ingenting göres för att våra jordbrukare skola få *sälja* sin vara, hvarken inrikes eller utrikes, är det då underligt, att vår jordbruksproduktion stannat i växten?

Fisket.

Med att befrämja fisket menas i vårt land alltid att träffa anstalter för att draga upp så mycket fisk som möjligt ur sjön. Sedan ligga på själfva fiskeplatserna — tyska uppköpare och tillägna sig brorslotten af förtjänsten. Huru många millioner och total millioner kronor skulle ej under de senaste trettio åren ha stannat kvar i Bohuslän och Blekinge, om vi haft öga för nödvändigheten att afhjälpa dessa grofva missförhållanden? Men man frestas att ihågkomma det gamla ordet: »med seende ögon se de intet». Däremot: gäller det yrkets tekniska sida, måste erkännas att mycket under dessa årtionden gjorts för vårt fiskes förkofran. Men hvarför då hafva ställt sig så absolut likgiltig för afsättningsfrågan, som dock kunde hafva renderat så mycket mera för jämförelsevis mindre arbete? Har man ej här ett talande intyg om vårt svenska folks underliga felsyn i ekonomiska ting: att alltid tänka på tekniken och låta afsättningen — sköta sig själf!

Det säges att någon förbättring inträdt också i detta fall under senaste år. Må så vara. Är förbättringen också tillräcklig? Och i alla händelser, hvem gifver oss åter hvad som under årtionden hufvudlöst slösats bort?

Under nära trettio år skänkte hafvet vid Bohusläns kust vårt folk praktiskt taladt i obegränsad mängd en god och billig folknäring i den bohuslänska sillen. Hvad gjorde nu våra kommunikationsanstalters vårdare för att i möjligaste mån göra landet detta öfverflöd till godo, genom snabba förbindelser till aflägsna landsdelar för lägsta möjliga undantagsfrakter? En lång tid var svaret det gamla vanliga: *intet*. Så kom en tid, då det kanske fick mildras till: *otillräckligt*. Är hvad som för närvarande göres allt hvad för det stora syftet vore möjligt? Väl är fisket ju ej längre detsamma som förr; desto angelägnare är att taga vara på det som är kvar.

Trävaruexporten.

Inom ingen svensk näringsgren har syndats så mycket mot ekonomiskt förnuft som inom trävarurörelsen.

Först den stora *skogssköfvingen*, hvarigenom vårt lands största kapitaltillgång satts på spel. I detta fall ha vi ändtligen kommit därtill, att vi fått 1903 års skogslagstiftning. Mätte den nu blott göras *effektiv* och skyndsamt *revideras* i den mån behöfvat häraf framträder.

Men sedan vi sköfvat våra skogar ha vi *eräkt* ut deras produkter på världsmarknaden. Under de senaste fyrtio åren ha vi sålt trävaror för flera *milliarder* kronor, och hundratals millioner ha härvid bortkastats, som skulle kommit vårt land till godo, om afsättningen skötts med den sammanhållning och den omtanke, som *andra* folk lägga i dagen, när det gäller så omfattande affärer. Våra exportörer skickade i årtionden sina trävaror i konsignation till London, slumpade bort lagren, när ett tillfälligt penningbehof inträdde, och konkurrerade ihjäl hvarandra. Äfven här skall under de senaste åren någon förbättring hafva inträdt: förmodligen är dock ännu mycket mera att göra. Och i alla händelser: de hundratals millioner, som vi redan kastat i sjön, de komma aldrig åter.

Här, såsom annars, har ställningen länge varit den: vi hafva byggt världens största och yppersta sågverk, vi hafva följt alla tidens uppfinningar, och själfva gjort nya. Men så snart det kommit till den punkt att varan skall afyttras, har problemet släppts. Sedan ha utlänningar fått skumma grädden, och vi nöjt oss med hvad som blef öfver. Blef ej nettot så stort som önskad, så fanns blott en utväg: ett forceradt utvräkande af ännu större kvantiteter i marknaden.

Skyddas återväxten i våra skogar, sluta sig våra trävaruexportörer tillsammans och taga energiskt vara på sina intressen, så att de verkligen på världsmarknaden komma att intaga den inflytelserika ställning, som med rätta tillkommer dem, då skall — äfven om kanske *brutto*-omfattningen af vår trävaruutförsel ej så brådstörtadt ökas — *nettovinsten* af den stora affären växa i hittills osedda proportioner och vår trävaruhandtering blifva hvad den otvifvelaktigt är ägnad att under all framtid förblifva: en af de fastaste hörnstenarna i Sveriges ekonomiska lif.

Våra järnmalmers och vårt järn.

Att vår järntillverkning — alla lysande tekniska framsteg till trots — icke i kvantitativt hänseende hållit jämna steg med världsproduktionens tillväxt, är nog allmänt bekant. Men kanske gör man ändå ej alltid klart för

sig, i hvilken grad vi här verkligen blifvit efter. Några enstaka siffror skola hjälpa till att uppfriska intrycket härutinnan.

För femtio år sedan tillverkade Sverige 150,000 ton tackjärn årligen och Tyskland 300,000 ton, eller dubbelt så mycket som Sverige. Nu tillverkar Sverige 500,000 ton och Tyskland 10 millioner. D. v. s. Tysklands produktion är nu *tjugu* gånger större än vår.

År 1850 lämnade Sveriges masugnar 140,000 ton tackjärn, Frankrikes 400,000. Frankrikes tillverkning var alltså ej fullt tre gånger så stor som Sveriges. Nu producerar Frankrike sex gånger så mycket tackjärn som Sverige.

År 1850, när Sverige producerade 140,000 ton, producerade Belgien jämt lika mycket. Nu är den Belgiska produktionen dubbelt så stor som den svenska.

För fyrtio år sedan hade Sverige hunnit till en tackjärnstillverkning af 240,000 ton. Då stod Ryssland vid 270,000. Nu har Sverige hunnit till 500,000 och Ryssland till 3 millioner.

Vi gitta ej anföra siffrorna för Amerikas Förenta stater.

Men ofvanstående tal göra det begripligt att under dessa fyrtio år dussintals järnbruk nedlagts i Dalsland, Värmland, Västmanland och Dalarne, och att många tusen personer af deras gamla arbetarestam — en del af våra allra yppersta arbetskrafter — länge sedan funnit nya hem i den amerikanska västern. Där bilda nu deras efterkommande en blomstrande svensk befolkning, långt talrikare än den lilla stam af bruksfolk, som vi ännu hafva kvar hemma i Sverige.

Under sådana förhållanden vore det väl ej orimligt om den svenska staten kostade på några hundra tusen kronor för experimenter för påskyndande af extraktionsproblemets lösning. Det vore väl ej orimligare detta än att gifva anslag till främjande af jordbruk och fiske. Ingen näringsgren har väl mera än de andra privilegium på statens hjälp och understöd.

I fråga om *järnmalmsbrytningen* har vårt land bättre följt med. Dock är produktionsstegringen alldeles icke så stor som man vanligen föreställer sig. År 1874 lämnade Sverige 2.85 procent af all järnmalm, som frambragtes i världen. Detta år var visserligen synnerligen fördelaktigt för vår grufdrift, men det var dock *innan* vare sig Gällivare eller Kirunavara tagits i bruk. År 1905 gaf Sverige 3.64 procent af världens järnmalmsproduktion; åren 1906 och 1907 kommer andelen troligen att minskas genom den vägrade tillåtelsen till ökad utskeppning från Kirunavara.¹ Sedan 1874 kan alltså Sveriges andel i världens produktion af järnmalm anses hafva stigit från ej fullt 3 procent till ungefär 3½ procent. Hvad vi ha gjort, är alltså, trots öppnandet af Gällivare och Kirunavara, blott att vi följt godt med, ej synnerligen mycket mera. Och då detta skett i ett land, som med rätta räknas bland de järnrikaste i världen, så skriker man öfverljudt på »rofdrift»!

Ofvanstående tal gifva vid handen att vi kunna öka vår järnmalmsexport rätt mycket ännu, utan att vi göra oss skyldiga till misshushållning. Att vi därunder med all makt böra söka påskynda den dagens ankomst, då malmutförseln kan aflösas af malmförädling — därom äro ju alla ense. Men låt oss då också använda gemensamt all vår intelligens att tekniskt och ekonomiskt lösa det problemet. Icke vinnes det helt enkelt med att *strypa* ett af våra största och mest kulturspridande affärsföretag. Och icke heller vinnes det genom att förvägra ett affärsföretag den naturliga expansion, som är lifsnerven i våra dagars ekonomiska arbete. Tvingas denna affär att stagnera, då stag-

¹ Numera är, såsom bekant, äfven denna sak ordnad.

nerar också den nu så lofvande utvecklingen af våra lappmarker, och dagen för en svensk järnförädling i stor skala blir — aflägsnare än förut.¹

Men om sålunda Grängesberg—Oxelösunds bolag har rätt att få i fred utveckla sin malmfångst — inom rimliga gränser och med fasthållande af framtidsmålet, — så har å andra sidan Sveriges folk rätt att fordra af bolaget, att det ordnar sin *afsättning* på för landet själfst möjligast inbringande sätt. Det skulle ej vara ett svenskt företag, om man ej haft anledning misstänka brister härutinnan. Sådana brister hafva legat i öppen dag och allmänt erkänts beträffande de *tidigare* lappmarksbolagen. De skulle ej varit svenskar, dessa bolags ledande män, om de ej likaväl som våra sågverksägare, *vräkt* sin vara ut på marknaden, vräkt och slumpat och lämnat åt främmande affärsmän att skörda *den större delen* af vinsten. *Detta är verklig* misshushållning med Sveriges naturtillgångar. Och med hänsyn till att all svensk erfarenhet i dylika fall går i en så sorglig riktning, ha vi rätt att till det i viss mån privilegierade Grängesbergsbolaget ställa den frågan: har i detta fall bolaget undvikit sina föregångares missgrepp? *Är afsättningen af våra malmer ordnad så, att verkligen nettovinsten blir så stor som möjligt och i så hög grad som möjligt stannar på bolagets egna eller svenska händer?*

Handeln.

Mångfaldiga gånger ha vi varit i tillfälle att erinra om våra ogynnsamma handelsförhållanden, särskildt i fråga om varubytet med utlandet. Det är icke så, att vår utrikes handel är ringa; detta är visst icke fallet. Och dess förstoring fortgår också ganska normalt. Olyckan är blott att den lämnar så *liten vinst*. Men detta är väl ock den största olägenhet, som kan vidlåda en handelsaffär.

Svagheten ligger, som bekant, därunder, att vi öfverallt göra oss beroende af främmande mellanhänder, som tillägna sig en stor del af den vinst, som egentligen borde komma vårt eget land till godo. Vi köpa våra förnödenheter icke på ursprungsorten utan genom mellanhänder, och få då naturligtvis betala dem dyrare än vi behöfde. Och vi sälja våra varor icke så nära intill konsumenterna som möjligt, utan ånyo till främmande mellanhänders mellanhänder, — och därtill utan sammanhållning inbördes, i otyglad inbördes konkurrens. Så betala vi för dyrt hvad vi behöfva köpa och sälja för billigt hvad vi ha att sälja. Detta är naturligtvis helt enkelt nationalmisshushållning. Om det är en hushållning, så är det en hushållning som kostar oss flera tiotal millioner kronor årligen.

Det är sant, att vårt lands läge är i många hänseenden ogynnsamt för handeln. Bland de många: må vi här i första hand få erinra om våra isstängda kuster. Det är bittert att, fyra mil från våra ishöljda fjäll, Narviks isfria hamn skall ligga på *främmande* mark. Hvad detta innebär, därom får man en föreställning, när man ser huru i våra dagar Sundsvall stagnerar medan Trondhjem skjuter i växten, — huru Luleå går tillbaka medan Narvik blomstrar upp med amerikansk hastighet.

Vi läsa i vår historia, huru allt Rysslands utvidgningsbegär *förklarar* och till och med *ursäktas* af att det är ett ryskt *lifsintresse* att nå fram till isfria haf. Sannerligen, vore ej vi nutida svenskar så beskedliga, nog skulle *vi* också kunna tala om ett *svenskt* lifsintresse att nå fram till den isfria Atlanten.

¹ Se anmärkningen å föregående sida.

Men då väl detta aldrig kommer i fråga, må vi åtminstone se till att allt göres som *kan* göras för att afhjälpa följderna af vårt olyckliga läge. Detta är ju en uppgift i första rummet för vår samfärdspolitik. Och härmed äro vi inne, tyvärr, på nya kapitel af de svenska *försummelsernas* historia, kapitel som heta järnvägspolitik och sjöfart.

Svensk järnvägspolitik.

Vi äro tacksamma mot våra järnvägsförvaltningar, särskildt mot statsbanornas styrelse, att de förmått i vårt fattiga land, med dess obetydliga trafik, etablera ett järnvägssystem, som i flere hänseenden måste räknas till de bästa i världen. Detta är ju också ett vanligt svenskt drag: dylikt göra vi alltid bra, bättre än de flesta andra folk. Det är blott det ledsamma, att när vi öfvergå till sakens *nationalekonomiska* sida, då blir det slut med tacksamheten.

Våra statsbanor skötas *väl*, det är allmänt erkändt, — när det gäller goda vagnar och utmärkta tekniska anordningar; och deras ekonomi är också god, så länge den får betraktas såsom ren *privatekonomi*. Men huru länge dröjde det ej, innan det gick upp för våra vederbörande, att järnvägarna ej allenast äro själfändamål, utan att de äro ett led i den ekonomiska *politiken*, en häfstång för landets ekonomiska utveckling, som måste skötas med målmedveten afsikt att verkligen tjäna detta högre ändamål! Och har den sanningen verkligen fullt gått upp ännu?

Vi vilja ej nu tala utförligare om de misslyckade leveransaffärer, som på 1870-talet kostade svenska staten några millioner kronor under en enda post; -- detta är ju vanlig svensk brist på affärsblick. Ej heller skola vi nu mer än *erinra* om det sorgliga sätt, hvarpå under årtionden vår järnvägspolitik sköttes gentemot Danmark. Det sorgligaste härutinnan är att dylikt kunde få fortgå i årtionden, utan att det reste sig en opinionsstorm, som sopade bort hela »systemet». Att den stormen uteblef, det vittnar ej endast om vår *nationella* likgiltighet utan äfven om likgiltigheten för våra viktigaste *ekonomiska* intressen.

Men vi påminna om: att järnvägsstyrelsen vid sina betydande inköp af stenkol i England aldrig sökt bereda den svenska sjöfarten de förmåner, som sannolikt skulle beviljats åt en så stor kund, trots många påminnelser därom från svensk sida; att våra statsbanor systematiskt försummat den lokala persontrafiken omkring våra stadssamhällen och därmed undandragit sig att lämna sitt mäktiga stöd åt bekämpandet af våra storstäders värsta plågoris, eller bostadsnöden; att äfven i fråga om lifsmedelstillförseln till våra städer järnvägarna försummat att träffa anordningar, som skulle möjliggöra att lifsmedelsprisen hölles inom rimliga gränser; att statsbanornas nya »zontariff» mottagits med allmän och berättigad ovilja och helt och hållet svikit de förväntningar man hyst om reformer i denna ifrån så många samhällsviktiga synpunkter betydelsefulla sak; att, såsom förut visats, våra järnvägsförvaltningar länge (och delvis ännu) fullständigt försummade att lämna sitt bidrag till en tillfredsställande inrikes omsättning af våra landbruksprodukter och ett rationellt tillgodogörande af vårt rika sillfiske; att till Handels- och Sjöfartskommittén påpekades, »hurusom i de aftal järnvägsstyrelsen träffat med främmande banförvaltningar höjda afgifter i allmänhet upptagits för varor, som plåga exporteras från Sverige, men sänkta afgifter för just de varuslag, som importeras»(!); att ett nyligen på *enskild* väg åstadkommet kommittébetänkande angående våra exporttariffer kunnat påpeka en mängd viktiga önskemål i detta fall, som allt fortfarande äro ouppfyllda;

och vi fråga: är ej detta tillräckligt för att ådagalägga att våra järnvägsförvaltningar ännu icke intagit sin plats i det gemensamma arbetet för Sveriges ekonomiska stärkande och höjande? Och hafva vi ej således allt skäl att önska att få en verklig svensk *järnvägspolitik* till stånd, i stället för ett enbart skötande af våra järnvägar såsom privatekonomiska företag?

Sveriges sjöfart.

Sorgebarnet bland våra näringar har sjöfarten länge varit. Väl synes den för närvarande vara stadd i en ganska glädjande utveckling — trots alla brister, hvarom mera här nedan. En liknande uppblomstring ha vi emellertid fått bevittna en gång förut: i början af 1870-talet. Men mellan midten af 1870-talet och midten af 1890-talet ligger en så mycket tröstlösare tidrymd af tjugu års stillastående — i många fall tillbakagång. Vår sjöfart synes vara en ömtålig planta: under *mycket* goda konjunkturer kan den skjuta en vacker växt, men komma trångmål och svaga tider: strax vissnar den och faller af. Här är tydligen något fel i systemet, och inte äro våra fackmän i något tvifvel om hvilka dessa fel äro. I stället för våra många lilleputsrederier måste vi, såsom andra folk, sammansluta oss till några få stora företag, med kraft äfven vi att stå den onda dagen emot, och med förmåga att göra Sveriges intressen gällande mot främmande konkurrenter. Och våra större samhällen måste frikostigt sörja för dockor och moderna hamnanordningar. En del af våra städer hafva förstått detta, och det har visat sig vara väl använda penningar. Men huru många af våra samhällen ha ej härutinnan visat en ödesdiger försumlighet! Tyvärr måste vi bland dem i första rummet räkna hufvudstaden Stockholm. I årtionden har Stockholms kommunalförvaltning skötts såsom existerade hvarken medborgerliga eller industriella eller kommersiella intressen. Det hjälper ej att saken från *privatekonomisk* synpunkt skötts väl (åter *den* synpunkten, någon annan tyckes ej existera i vårt offentliga lif!). Resultatet har dock blifvit: orimliga hyror, orimliga lefnadskostnader, industriens utvandring och sjöfartens depression. I Stockholm, om någonstädes, behöfde en verklig närings- och socialpolitik inaugureras. Tecken till en analkande ny tid saknas visserligen ej heller. Men här, om någonstädes i vårt land, är det »periculum in mora».

Men äfven den svenska staten har mycket att godtgöra i sin politik mot vår sjöfart. Längre bestod den politiken endast däruti, att sjöfarten betungades med många och småaktiga skatteafgifter, till hvilka ej fanns någon motsvarighet i fråga om andra näringar. Nu mera har man visserligen kommit in på en förnuftigare bog i detta hänseende. Men det är ej nog med denna negativa förbättring. Staten har *positiva* skyldigheter mot vår sjöfart. Därom råder ej hos något annat folk något tvifvel; — alltför länge har det rådt hos oss.

Svenskarna äro visserligen intet sparsamt folk. För våra personliga behof kunna vi gifva ut pengar ganska vårdslöst. Men i *ett* fall äro vi sparsamma, nämligen där vi ej borde vara det: i affärer. I affärer vill svensken sällan ge ut en krona, om han ej genast har femöringen såsom ränta inom synhåll. Men detta är raka motsatsen till modern affärspolitik. Vill man där intet riskera, så har man heller ingen *större* vinst att påräkna. Problemet är ej att slippa risk, utan att väl beräkna sin risk.

Det finnes emellertid ett område, där vi svenskar, såväl stat och kommuner som enskilde, visat en verklig storslagen framsynthet och ej häfvat tillbaka för högst betydliga risker. Detta är i fråga om våra *järnvägsbyggnader*. Staten har offrat tiotal millioner kronor på järnvägarna i Norrland, fastän

den *vet* att det kan dröja årtionden innan de gifva direkt valuta för hvad de kostat. Men hvem vill väl därför hafva det norrländska järnbanssystemet ogjordt! Tvärtom, vi äro i dessa dagar färdiga att offra nya tiotal millioner på Inlandsbanan. Och detta anses såsom ett af de mest lyckobådande tecknen till återuppvaknad svensk energi. Och det är naturligtvis så. Men då blott en enda liten fråga. När vi riskera hundra millioner kronor på järnvägar, som lämna endast indirekt nytta, — hvarför är det då så omöjligt att få den svenska staten att riskera *några få* millioner på *ångfärjor och direkta sjöfartsförbindelser*? Är ej här den väntade indirekta vinsten minst lika stor som vid järnvägarna?

Och till sist ännu en fråga. Huru länge skola vi tåla, att den danska sjöfarten nu börjar innästla sig till och med i vår egen kustfart? Hafva ej vi som andra folk kraft att reda ifrån oss mot dylika obehöriga intrång? Har ej det allmänna rätt och skyldighet att här träda in, hos oss likaväl som i — Danmark?

Vi hafva kommit med ett långt skuldregister mot vårt folk. Vi äro skyldiga att tänka också på, hvad som närmast är att göra. Otaliga förslag till förbättringar äro många gånger framställda. Komma vi här med några få, så sker det utan stora anspråk. Men enhvar bör draga sitt strå till stacken, och vi skola ej heller undandraga oss att göra det. Är härutinnan något af värde, skall det säkerligen utarbetas vidare af personer med större praktisk erfarenhet.

En svensk näringspolitik är något som i första hand framträder såsom en tvingande nödvändighet. I Tyskland har länge den nationella näringspolitiken räknats bland regeringens viktigaste uppgifter. Och Tyskland är dock det land, som i våra dagar gör de största ekonomiska framstegen i Europa. Där har man i årtionden på det grundligaste tänkt sig in i denna sak, och ingen släppes fram till statens roder, om hvars användbarhet i detta fall man ej gjort sig förvissad. Hos oss frågar man efter en persons politiska öfvertygelse, när han skall avancera till statsråd, och detta är naturligtvis alldeles i sin ordning. Men man frågar *endast* efter den. En tid berodde allt också därpå, om man var protektionist eller frihandlare. Men tullfrågan är ej hela näringspolitiken; den är blott *en mycket liten del* däraf. Äfven hos oss måste det komma därhän, att, åtminstone i departement som hafva med näringslivet att skaffa, ingen sättes såsom ledare, som ej har grundligt satt sig in i dessa frågor och har klart för sig hvad han vill i saken såsom helhet. Det hjälper ej att endast omsorgsfullt taga för sig hvarje ärende, som infinner sig af sig själf. Vi behöfva *initiativets* män och klartänkande, vidtskådande män.

Länge fattade Sveriges regering såsom sin uppgift endast att sköta löpande ärenden; sedan kom en tid, då äfven politiska frågor trängde sig fram. Men nu måste äfven näringslivets tid komma. Också näringarna måste hädanefter vara ett föremål för regeringens dagliga omtanke och omsorg, men ej endast i form af handläggning af enskilda mål. Vår regering måste representera en *verklig svensk genomtänkt näringspolitik*.

Skall detta kunna ske, måste dock först vår regering befrias från de otaliga småärenden, med hvilka den nu är öfverhopad, — ärenden, som lika väl kunna skötas af underordnade myndigheter eller af en »administrativ högsta domstol». En dylik är ju också, lyckligtvis, »en marche», såsom välbekant är.¹⁾

¹⁾ Se anm. sid. 100.

Men ej mindre nödvändigt är det, att vår svenska regering tillmätes en *större handlingsfrihet*. Detta är en nödvändighet, äfven om det ej kan komma till stånd utan något slag af den i Sverige så fruktade »ministerstyrelsen». *Hvarför* man alltid varit så rädd för denna, har aldrig blifvit oss fullt klart. Kanske, när allt kommer omkring, är orsaken egentligen den kungliga svenska afundsjukan. Man tål ju ej att någon *har* något här i landet; då tål man förmodligen ej heller att någon har någonting att säga.

Särskildt måste Kungl. Maj:ts regering disponera åtminstone *någon del* af statens medel utan de småaktiga band, som nu omöjliggöra hvarje själfständig verksamhet i större stil. Missbruk af en sådan rätt har ju riksdagen tusende utvägar att beifra. Men politiken i Sverige har alltid varit den: af fruktan för *ett* möjligt missgrepp stänga vi vägen för hundra fruktbarande initiativ.

Bristande ekonomiska kunskaper och ekonomiskt intresse.

Det är allmänt erkänt, att den bokliga bildningen i våra dagar står mycket högt i Sverige. Vårt folks smädare — ute och hemma — söka visserligen ibland draga detta förhållande i tvifvel, men vi hafva full rätt att tillbakavisa den illviljan.

Men för att vi otvifvelaktigt äro ett af världens kunnigaste folk, följer ej däraf att det är lika väl ställt inom *alla* branscher af mänsklig kunskap. I fråga om *naturkunskap* kunna vi tryggt påstå, att den är *allmännare* utbredd och omfattad med lifligare intresse hos oss än hos hvarje annat folk. Vida mindre gynnsam är vår ställning i fråga om »humaniora». Särskildt äro vi svaga i språkkunskap och förvånande okunniga i ekonomiska ämnen.

Språkkunskapens värde för nutidens affärlif kan knappast öfverskattas. Men för att hafva full nytta af sina språkstudier måste man komma därhän, att man fullt *behärskar* ett språk. Det må tillåtas mig att i detta sammanhang till våra pedagogers bedömande framkasta en förfugan idé: skulle det ej vara bättre, att lärjungarna vid våra läroverk fingo *välja* hvar och en *ett* språk, och ägna åt detta *all* den tid, som i skolan är anslagen åt främmande tungomål (åtminstone lefvande)? Skulle man ej på detta sätt lättast komma till en språkkunskap, som kunde blifva till nytta i det verkliga lifvet? Och en gammal erfarenhet lär ju, att kan man blott *ett* främmande språk grundligt, så är det jämförelsevis lätt att senare inhämta andra.

Detta nu i förbigående. För att återgå till vår svenska språkkunskap i allmänhet, så är det ett stort och betydelsefullt språk, som vi svenskar hafva hittills fullständigt försummat. Tyvärr är detta just det språk, som vi först och främst af alla borde kunna, — det språk, som intet annat folk på jorden skulle hafva så mycket gagn af att kunna som vi. Det språket är *ryskan*. Aldrig skulle ordet om att »kunskap är makt» besannas i så hög grad som om det kunde sägas om oss svenskar i detta fall. För att ännu en gång göra en afvikelse från det egentliga ämnet: hvilken ovärderlig tillväxt i vår försvarskraft skulle vi ej vinna bara med den enkla åtgärden, att *hvarenda* officer i Sveriges armé lärde sig ryska?

Men af ej mindre betydelse skulle kunskapen i ryska vara för våra affärsmän. Vi hafva nyss varit öfverens om, att Sveriges kommersiella läge är ogynnsamt, — genom vår aflägsenhet från den stora samfärdseln och våra frusna innanhaf. Men *en* stor trumf ha dock naturen och historien gifvit oss: de ha lagt oss sida vid sida med ett af världens jättevälden, och just *den* af världens stormakter, som ensam inbjuder till något så när jämnögd täflan äfven mindre, om blott högt utvecklade folk. Gentemot Tyskland och England

måste vi alltid blifva ekonomiskt svaga och företrädesvis mottagande; gentemot Ryssland *behöfde* vi ej vara det. Men det sätt hvarpå vi här begagnat våra fördelar, är ett af de mörkaste bladen i den rika krönikan om Sveriges ekonomiska försummelse.

Början till ett bättre må ske genom att vi börja *lära känna* vår väldige granne. Och då naturligtvis först hans språk. Hvarenda svensk exportör, åtminstone hvarje stockholmare, borde tillbringa ett eller annat år af sitt lif i Ryssland. Är väl den lefvande kännedomen om land och folk vunnit, öppna sig de kommersiella möjligheterna af sig själfva.

Det må vara att vår språkkunskap är svag och vår okunnighet i ryska oförlätlig, — det finnes dock ett kunskapsområde, där det är ännu mycket sämre ställt, och detta är *det ekonomiska*. Jag har för min del många gånger sökt framhålla, att här träffas en verklig brist i vårt folks *begåfning*. Vi svenskar hafva alltid haft »svårt för» ekonomien — både teoretiskt och praktiskt —; synpunkter från detta område hafva vi alltid varit svaga att »fatta». Men Gud skall veta, att inte ha vi heller gjort mycket för att reparera den bristen.

Vid våra universitet ha de ekonomiska studierna skjutits undan redan därigenom, att nationalekonomien hänföres till den juridiska fakulteten. Utan särskildt tillstånd kan alltså hos oss endast juristen studera nationalekonomi. Kanske ligger härutinnan en orsak, bland många, hvarför juristeriet kommit att spela en så ödesdiger roll i vårt ekonomiska lif.

Vid våra handelsskolor betraktades länge allt djupare studium af ekonomiska ämnen såsom ett onödigt »teoretiserande». Sedan Tysklands affärsmän i våra dagar visat hvad detta föraktade teoretiserande duger till, har uppfattningen så småningom blifvit en äppan äfven hos oss. Men allt framgent är väl en mera grundlig insikt i ekonomiska ämnen — både teoretisk och praktisk — ett af de främsta önskemålen vid våra handelsläroverk. Och allt fortfarande sakna vi en — *handelshögskola*.¹⁾

Men det är ej endast statsmannen och affärsmannen, som nödvändigt behöfver nationalekonomisk insikt. I demokratiens århundrade får *ingen* medborgare stå främmande för dessa frågor. Den — rent ut sagt — otroligt låga nivån för ekonomisk insikt hos den stora mängden af Sveriges folk är en allvarsam fara för våra näringars framtid. Vår tids lifliga folkupplysningsarbete har här ett stort fält för sin verksamhet. Det må vara, att den åkern är hårdbrukad hos Sveriges folk; i våra dagar *får* den ej försummas. Det kunde möjligen ske i närfrättens och de stora krigens århundraden; men det är själfmord att försumma sin ekonomiska uppfostran i en tid, då all mänsklig täflan är förlagd i första rummet till ekonomiens fält.

»Af födsel och ohindrad vana» sakna vi svenskar också *ekonomiskt intresse*. En människa, som lefver för en idé, tänker därpå »när hon sitter i sitt hus, när hon går uppå vägen, när hon nedlägger sig, och när hon uppstår». Så gör svensken, när han grubblar på en mekanisk uppfinning, — och därför äro vi världens förnämsta uppfinnarfolk. Så gör dansken med sin köpenskap, — och han och hans land blir rikt.

I allt danskt arbete lyser tanken på ekonomisk vinst igenom. I början af 1880-talet spordes att vid danska krigshögskolan uppfostrades en siamesisk prins. Vi svenskar tyckte naturligtvis att detta var kuriöst — om vi tyckte något alls. Men i våra dagar behärskar Danmark en ej ringa del af Siams affärlif.

Hvem har ännu gjort sig fullt reda för all den ekonomiska nytta Danmark haft af alla de prinsessor, det i tidens längd lyckats utplantera vid Europas

¹⁾ Se anm. å sid. 100.

hof? Vi svenskar ha tyckt att detta var »gentilt» — och därmed punkt. Dansken har förstått bättre. Det är vår stora misstanke, att en god del af förklaringen till Danmarks förvånande framgångar på den ryska marknaden i våra dagar helt enkelt heter: änkekejsarinnan Maria Feodorovna.

Ty Danmarks furstedöttrar ha ej aflagt sitt danska sinne, när de kommit till makt och ära i främmande land. Huru *svenska* prinsessor bete sig i detta fall, därom fingo vi en sorglig erfarenhet år 1905.

Patriotismen och affärslifvet.

På visst sätt skulle man kunna säga, att patriotismen är död i Sverige, eller rättare sagdt djupt inslumrad. På visst sätt är detta dock icke riktigt: den lefver och är vaken, ehuru i en särskild form. Den känsla, som fransmannen ägnar Frankrike, engelsmannen England och dansken Danmark, den ägnar hos oss värmländingen Värmland, skåningen Skåne, norrländingen Norrland och stockholmarens Stockholm. Blott *Sverige* har ännu icke gått upp för våra landsmän; Sverige är sannerligen »ett sent begrepp i historien». I vår barndom fingo vi lära, att Ingjald Illråde afskaffade fylkeskungarna och att Engelbrekt gjorde Sverige till *ett* folk. Detta är osanning. Fylkesrikerna blomstra än i dag, och Sverige är ett löst konglomerat af »landskap», hvilkas invånare fasthånga med hela sin själ vid hembygden, men förnimma det gemensamma fäderneslandet blott såsom ett oklart fantom.

Är det då underligt, att när den dimmiga bilden af ett Sverige börjar utforma sig i vissa hjärnor, att den bilden till en början alltför ofta blir tunn och blodlös? Är det underligt att patriotismen så ofta hos oss blir ett dådlöst rufvande öfver det förflutna eller ideologiska fantastier om det kommande? Det lefvande lifvet fattas: måtte vår patriotism snarligen hämta sig kött och blod ur samtidens kräfvande uppgifter och framtidens löften!

Dock, — en sida af patriotismen skyntas icke så sällan också hos oss svenskar. Under de sorgliga dagarna 1905 fick man i våra tidningar läsa ett tillkännagifvande från några svenska ingenjörer i Tyskland, att »ville ej Sveriges folk sköta sina angelägenheter så, att det ingaf Europa aktning och gjorde det till en stolthet att vara svensk», — då skulle dessa herrar snarast afskudda sig den svenska nationaliteten och söka sig annan medborgarrätt hos folk, som det kunde vara ett nöje att tillhöra.

Detta är svensk patriotism. Att låta Sverige tjäna som piedestal för ens egen storhet, i synnerhet i främmande land, den uppgiften kan man ännu nådigst medgifva sitt fädernesland. Fyller det inte den plikten, så — weg! Det finnes ett annat slags patriotism, som innebär också att medborgaren har *skyldigheter* mot sitt land, skyldighet att *tjäna* det, ja, till och med att *offra* litet för det. En patriotism af det slag, som gaf sig uttryck i de orden af en verkligen stor man, född i ett litet land, — de orden: »äro vi stora nog för fosterlandet, nog är fosterlandet stort nog för oss». Huru litet af den patriotismen ha vi ej i Sverige!

Den blodlösa, ideologiska patriotismen i vårt land ställer ej sällan sina fordringar äfven på affärslifvet. I hvad riktning de gå, är lätt att gissa. Gentemot dylikt har en affärsman rätt att svara, att han är och blifver affärsman, och att han måste sköta sitt arbete efter affärslifvets principer. Men huru orätt skulle det ej vara att däraf draga en sådan slutsats, som skulle patriotism och affärer ej hafva något med hvarandra att göra!

Patriotismen inom affärslifvet, det är *sammanhållning* med egna landsmän, *gemensamt* arbete för *gemensamma* intressen. Men detta är icke blott patriotism, det är helt enkelt också *affärskloket*. Hvilket lysande vittnes-

börd härom gifver icke Danmarks exempel! Hvad har skapat Danmarks ekonomiska storhet i våra dagar om ej detta ihärdiga, skarpsinniga, nationella arbete, *på vakt om allt danskt!* Hvad hafva ej våra skånska affärsmän förbrutit i detta fall! Huru många af dem hafva ej, för en tarflig penning, lånat sig att tjäna danska gudar! Och hvad ha de i grunden vunnit därpå, och hvad har Skåne vunnit? Ty att sträcka sig ända därhän att begära att en skånsk affärsman skulle tänka till och med på hvad *Sverige* kunde vinna eller förlora, — det är att fordra en vidsynthet och en *affärsklokhet*, som man hos oss finner blott hos ett rent försvinnande fåtal.

Ett land, som fått bukt med utvandringen

är våra dagars Tyskland. I början af 1880-talet nådde emigrationen härifrån under vissa år ända upp till öfver 200,000 människor. I våra dagar utgör den blott omkring 30,000, och praktiskt taladt är den ingen, ty immigranterna äro nu *flera* än emigranterna. Bland de orsaker, som åstadkommit så märkliga ting, nämnas i första rummet två: den sociala lagstiftningen och storindustrien.

Den sociala lagstiftningen har i Tyskland verkat i hög grad främjande på det allmänna väståndet, och den anses i ej ringa mån ha bidragit också till den utomordentliga nedsättningen under senare år af Tysklands dödsiffra. Ännu under senare delen af 1870-talet var den årliga dödligheten i Tyskland omkring 26 på tusen innebyggare; på de trettio år, som sedan dess förflutit, har den hunnit nedgå ända till 20. Sverige står, som bekant, ännu långt fördelaktigare: vårt dödstal är endast 15 à 16. Men i motsats till förut är Tysklands ogynnsamma ställning gentemot oss numera till allra största delen förlagd endast till barnåldrarna. Fortfarande råder det gåtfulla förhållandet, att det högt bildade tyska folket icke synes kunna finna någon afgörande bot för den stora barndödligheten. Framstegen i Tyskland träffas förnämligast inom de vuxna åldrarna, och i fråga om dem står Tyskland numera ej mycket ofördelaktigare än Sverige. Denna stora förbättring anses till en betydande del vara den sociala lagstiftningens förtjänst.

Denna lagstiftning torde hafva motverkat utvandringen ej blott indirekt — genom höjande af väståndet — utan äfven direkt. Genom att utvandra går den tyske arbetaren förlustig alla de förmåner, som det stora riksförsäkringsverket tillförsäkrat honom, och redan gjorda premiebetalningar äro bortkastade. Det antages, att detta förhållande i ej obetydlig mån bidrager att hålla den tyske arbetaren kvar i hemlandet.

Många och kraftiga skäl tala alltså för att äfven vårt land raskt och beslutsamt fortsätter på den inslagna vägen. Men visserligen är ett oundgängligt villkor härför, att landets ekonomiska utveckling håller jämna steg med den sociala lagstiftningen. Annars saknas ju den naturliga grundvalen för denna. Att vilja genomföra de moderna förbättringarna i arbetsklassens ställning *utan* att sörja för landets ekonomiska förkofran, är detsamma som att fordra af en familjeförsörjare att han skall förse de sina med »alla nutidens bekvämligheter» och på samma gång lägga hinder i vägen för hans arbete att förtjäna sitt och de sinas lifsuppehälle. Vi äro i Sverige alltför lätt fallna för den åskådningen, att landets ekonomi skall sköta sig själf, utan särskild vare sig omsorg eller omtanke, i synnerhet från det offentligas sida, — alldeles såsom i politiskt hänseende det länge ansågs såsom vårt lands egentliga uppgift att tillse att vi ej gingo i vägen för Norges, Danmarks och Finlands intressen: *Sveriges* intressen, de skötte sig naturligtvis själfva! På samma sätt resonnera ännu många af våra socialpolitici: vår främsta uppgift

är att se arbetarnes fordringar till godo; *pengar* till allt detta, ja, sådant kommer väl »vår bön förutan». Norges exempel i detta fall är afskräckande nog.

Den moderna sociala lagstiftningen är således ett trängande behof för vårt land, men just därför är det nödvändigt att all offentlig och enskild omtanke koncentreras på det mål som heter: *stärkandet af Sveriges ekonomiska lif*.

Den andra stora faktorn vid åstadkommandet af emigrationens upphörande i Tyskland är den mäktiga utvecklingen af den tyska *storindustrien*. Det kunde vara frestande att gå något i detalj för ådagaläggandet af, huru Tyskland i detta hänseende hotar att distansera ingen mindre rival än England. Men saken torde väl få anses vara allmänt bekant ändå.

Att Sveriges väg här måste vara densamma som Tysklands, lär väl ingen vilja förneka, vid närmare eftertanke. Men instinktivt har svensken en viss motvilja för storindustri — inom Sverige. Ingen beundrar väl liffigare än svensken *det stora*, — men då skall det vara i främmande land. Hemma i Sverige ser man ej gärna hvarken stora namn, stora affärer, stora förmögenheter eller stora vyer. Helst vill man arbeta för *småbruk*, *egna hem* o. d., där en hvar får så litet, att det aldrig kan sticka någon annan i ögonen.

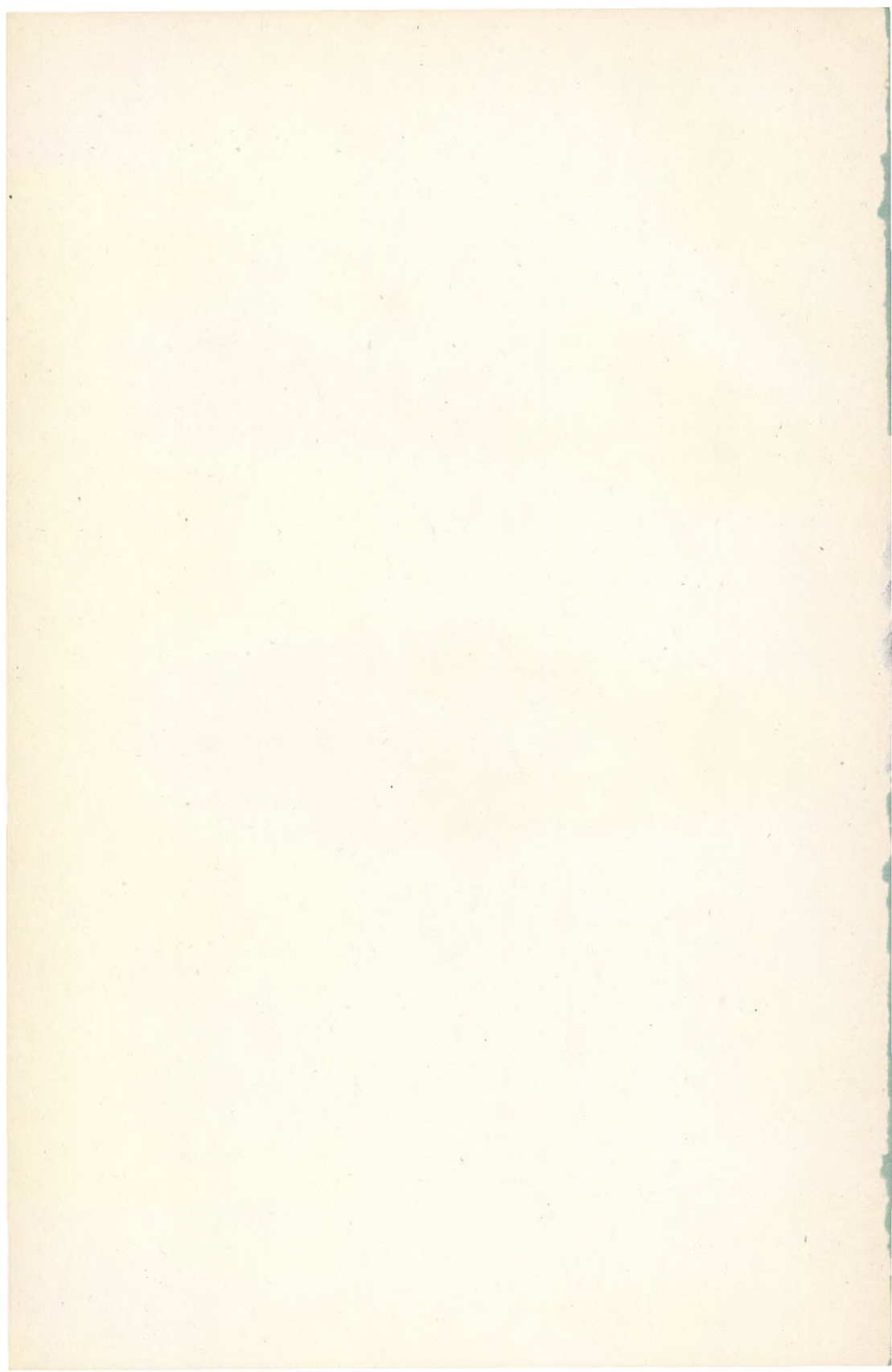
För någon tid sedan sågo vi i en svensk tidning det yttrandet, att »vi skulle arbeta för att guldströmmen i vårt land silar ut i en mängd små kanaler till så många som möjligt af landets medborgare, ej samlas i stora klimpar på några få händer». Ja, kan man i Sverige upptäcka och tillämpa nya ekonomiska lagar — i andra länder okända, — hvarigenom vi få skörda alla det moderna näringslifvets förmåner utan att drabbas af dess ogagn, — förvisso skulle vi alla hälsa med tacksamhet en sådan upptäckt. Men icke vinnes det antydda målet helt enkelt genom att »racka ned» på allt som är stort inom vårt eget land, på allt som hos oss går i riktning af det *storbruk*, som har skapat andra länders rikedom i våra dagar. Det lärer väl ej gå af för mindre, än att äfven vårt land får finna sig i att kämpa sin dagliga kamp under samma villkor som andra folk: söka vinna allt hvad dagen ger af det goda och akta sig efter råd och lägenhet för dess onda verkningar. På det sättet skall väl till sist äfven i vårt land skönjas en lösning af det stora sociala problemet, när den lösningen börjar skönjas i andra länder; kan det ske förr i vårt land, — så mycket bättre! Men ingen vill väl neka till, att detta är nått opp den största uppgift, som tidens intelligens har att lösa, och ej löses sådant med så enkla medel som afundsjuka och småsinthet.

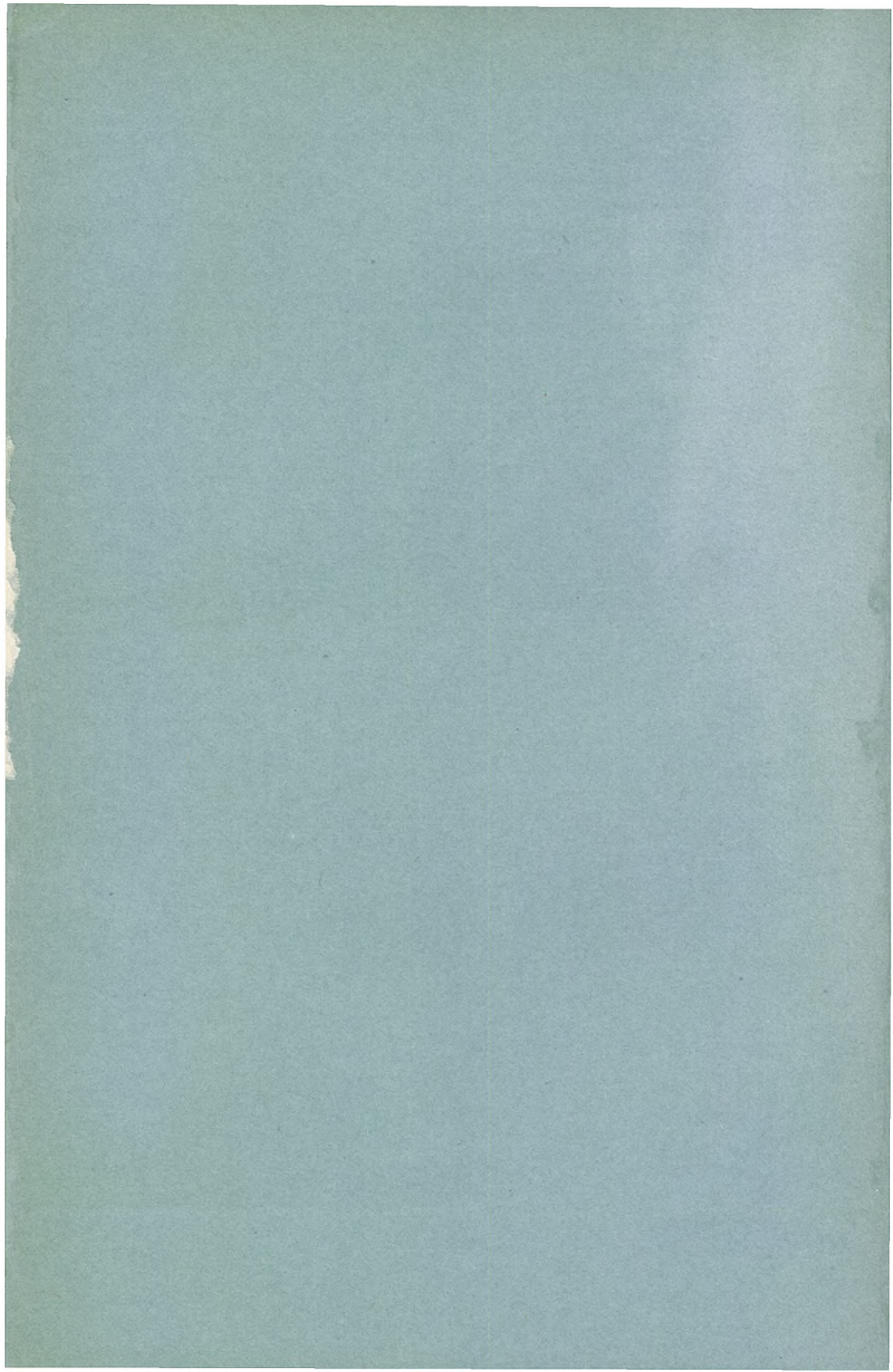
Hvad vi behöfva

är tidsenlig lagstiftning i ekonomiska och sociala frågor, ökad ekonomisk duglighet, nationell sammanhållning samt *storhandel* och *storindustri*. Detta är hvad andra folk behöfva i våra dagar, och hvarför skulle det vara annorlunda för oss?

Strindberg har någonstädes yttrat, att svensken inlägger energi egentligen blott när det gäller att *hindra* en sak. Det ligger nog en sorglig verklighet till grund för dessa bittra ord. Men de skola kanske mista sin sauning, när Sveriges folk griper sig an med att verkligen se tillvaron i stort, — och däribland äfven vårt ekonomiska lif. Och stora synpunkter äro icke främmande för det svenska lynnet, — kunde vi blott lära att litet bättre tåla det stora hos hvarandra!

z B 26/10-73:18

Af Emigrationsutredningens utlåtande hafva hittills i tryck utkommit

(november 1910):

- Bilaga I. **Utvandringslagstiftning.** Öfversikt af dess utveckling och nuvarande beskaffenhet i Europas olika stater.
- Bilaga II. **Utvandringsväsendet i Sverige.** Öfversikt af gällande författningar och deras tillämpning.
- Bilaga III. **Mormonvärfningen.** Uttalande af Emigrationsutredningen.
- Bilaga IV. **Utvandringsstatistik.** Den svenska och europeiska folköknings- och omflyttningsstatistiken i sina hufvuddrag.
- Bilaga VII. **Utvandrarnes egna uppgifter.** Uppllysningar inhemtade genom Emigrationsutredningens agenter äfvensom Bref från svenskar i Amerika.
- Bilaga VIII. **Bygdeundersökningar.** 1. Fryksdals härad. — 2. Jösse härad. — 3. Vedbo och Nordmarks härader. — 4. Sundals, Nordals och Valbo härader. — 5. Väne, Flundre, Bjärke och Ale härader. — 6. Öland.
- Bilaga IX. **Den jordbruksidkande befolkningen i Sverige 1751—1900.** Statistisk-demografisk studie på grundval af de svenska yrkesräkningarna.
- Bilaga X. **Bondeklassens undergräfvande.** Faran af bondeklassens undergräfvande i sammanhang med de gamla arvejordsåskådningarnas upplösning, emigrationen och bondejordens mobilisering.
- Bilaga XI. **Torpare-, backstugu- och inhysesklasserna.** Öfversikt af deras uppkomst, tillväxt och aftagande med särskild hänsyn till torparklassens undergräfvande.
- Bilaga XIV. **Småbruksrörelsen i främmande länder.** Småbruksrörelsen å de Brittiska öarna samt inre kolonisationen i Preussen och Förenta staterna.
- Bilaga XV. **Arbetsmetoder i Amerika.** Arbetsintensitet och verkstadsorganisation. Arbetsmetoder inom verkstads- och maskinindustrien.
- Bilaga XVII. **Utdrag ur inkomna utlåtanden.** Uttalanden af hushållnings-sällskapen, skogsstaten, kronolänsmän, pastorsämbeten och provinsialläkare.
- Bilaga XVIII. **Uttalanden af svenska vetenskapsmän.** Afgifna på begäran af Emigrationsutredningen.
- Bilaga XIX. **Industri och handel.** Uttalanden af handelskammare, handels- och sjöfartsnämnder, föreningar och enskilda affärsmän.

Under uppsättning äro:

Bilaga V. Bygdestatistik. — Bilaga XII. Jordstyckningen och landsbygdens affolkning. — Bilaga XVI. Folklynnet och utvandringen. — Bilaga XX. Svenskarna i utlandet.
